



เศรษฐกิจการผลิตและการตลาดข้าวเปลือกในจังหวัดพัทลุง
Production Economic and Marketing of Paddy Rice in Phattalung

ณัฐวัฒน์ ทองคำ
Nattawat Thongkham

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์


A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement for the Degree of
Master of Business Administration
Prince of Songkla University

2556

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์


ชื่อวิทยานิพนธ์ เศรษฐกิจการผลิตและการตลาดข้าวเปลือกในจังหวัดพัทลุง
ผู้เขียน นายณัฐวัฒน์ ทองคำ
สาขาวิชา บริหารธุรกิจ

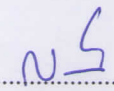
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก


.....
(ดร.วีระศักดิ์ คงฤทธิ)

คณะกรรมการสอบ


.....ประธานกรรมการ
(ดร.อรรธรณ ศรีโสมพันธ์)


.....กรรมการ
(ดร.วีระศักดิ์ คงฤทธิ)



.....กรรมการ
(ดร.นงเยาว์ เมืองดี)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

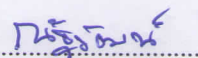
(3)

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(ดร.วีระศักดิ์ คงฤทธิ์)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....

(นายณัฐวัฒน์ ทองคำ)

นักศึกษา

(4)

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....*ปริญญ์*.....

(นายณัฐวัฒน์ ทองคำ)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์ เศรษฐกิจการผลิตและการตลาดข้าวเปลือกในจังหวัดพัทลุง
 ผู้เขียน นายณัฐวัฒน์ ทองคำ
 สาขาวิชา บริหารธุรกิจ
 ปีการศึกษา 2555

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสถานการณ์การผลิตข้าวในจังหวัดพัทลุง ต้นทุนและผลตอบแทนจากการปลูกข้าว วิธีการตลาดข้าวเปลือก รวมถึงการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของการผลิต ข้าวเพื่อการค้าในจังหวัดพัทลุง เพื่อนำเอาความรู้ที่ได้เป็นแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการผลิต การตลาด ข้อมูลที่นำมาศึกษาได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่ตำบลพญาขัน จำนวน 58 ราย เป็นตัวแทนเกษตรกร ปลูกข้าวในพื้นที่นา หลังน้ำท่วม และเกษตรกรปลูกข้าวในตำบลบ้านพร้าว จำนวน 52 ราย เป็นตัวแทนเกษตรกร ในพื้นที่นาในเขตชลประทาน

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีรายได้จากการขายข้าวพื นธุ์พื้นเมือง (ข้าวพันธุ์ไว ต่อช่วงแสง) รวมเฉลี่ย 4,921.28 บาทต่อไร่ มีต้นทุนการผลิตรวมเฉลี่ย 4,319.39 บาทต่อไร่ แบ่งเป็น ต้นทุนผันแปรเฉลี่ยร้อยละ 80.92 และต้นทุนคงที่เฉลี่ยร้อยละ 19.08 เกษตรกรมีกำไรทางบัญชีเฉลี่ย 1,714.16 บาทต่อไร่ และมีกำไรทางเศรษฐศาสตร์เท่ากับ 601.88 บาทต่อไร่ ส่วนข้าวพันธุ์ใหม่ (ข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสง) เกษตรกรมีรายได้จากการขายข้าวรวมเฉลี่ย 5,393.72 บาทต่อไร่ มีต้นทุนการผลิตรวมเฉลี่ย 4,456.65 บาทต่อไร่ แบ่งเป็นต้นทุนผันแปรเฉลี่ยร้อยละ 81.44 และต้นทุนคงที่เฉลี่ยร้อยละ 18.56 เกษตรกรมีกำไรทางบัญชีเฉลี่ย 2,036.51 บาทต่อไร่ และมีกำไรทางเศรษฐศาสตร์ 937.08 บาทต่อไร่

การวิเคราะห์การกระจายข้าวเปลือกในพื้นที่ที่ศึกษาพบว่า ชาวนาขายข้าวส่วนใหญ่ให้กับผู้รวบรวมในท้องถิ่น และผู้รวบรวมในท้องถิ่นจะขายข้าวทั้งหมดให้กับโรงสี โดยผู้รวบรวมจะได้ค่ารวบรวม ข้าวจากโรงสีตันละ 50-100 บาท เมื่อโรงสีได้รับข้าวเปลือกแล้ว จะทำการอบเพื่อลดความชื้นให้เหลือร้อยละ 14 ข้าวเปลือกปริมาณ 1 ตัน จะสีได้ข้าวสาร 550 กิโลกรัม ปลายข้าว 150 กิโลกรัม รำ 100 กิโลกรัม และแกลบอีก 200 กิโลกรัม โดยผลผลิตทั้งหมดจะสามารถขายได้ ข้าวสารจากโรงสีจะถูกกระจาย ผ่านพ่อค้าส่งออก ผู้ค้าส่ง โรงงานแปง และขายให้กับผู้บริโภคโดยตรง ส่วนปลายข้าวและรำโรงสีจะขายให้กับโรงงานอาหารสัตว์ และแกลบจะขายให้กับโรงงานปาล์ม น้ำมัน โรงงานปูนซีเมนต์ และฟาร์มเลี้ยงไก่

หากภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ควรเน้นไปที่การใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว องค์ความรู้ในการผลิตข้าว เพื่อให้เกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตแบบเดิมที่มีต้นทุนสูง และช่วยเหลือในด้านของราคาผลผลิต รวมไปถึงการช่วยเหลือเมื่อเกษตรกรประสบภัยธรรมชาติให้ทั่วถึง

Thesis Title	Production Economic and Marketing of Paddy Rice in Phattalung
Author	Mr.Nattawat Thongkham
Major Program	Business Administration
Academic Year	2012

ABSTRACT

The research is to find out the rice production situations, its cost, investment return of rice planting, the paddy marketing model and the strength and weakness analysis of a commercial rice production in Phattalung province. To apply these data derived from the research in the production process and marketing. The data used are explored from the fieldwork data of the 58 farmers' interview, the representative of the farmers who plant their rice in the flood area, in Phayakun Sub-district and the 52 farmers' interview, the representative of the farmers who plant their rice in the irrigation area, in Ban-Prow Sub-district.

The study is revealed that the selling of Photosensitive rice the farmers have got the average revenue 4,921.28 baht/rai and the average total production cost 4,319.39 baht/rai. The average total production cost which are composed of average variable cost, and average fixed cost are 80.92 and 19.08% respectively. Their accounting profit and economic profit are 1,714.16 and 601.88 baht/rai respectively. For the selling of Non-photosensitive rice the farmers have got the average revenue 5,393.72 baht/rai and the average total production cost 4,456.65 baht/rai. The average total production cost which are composed of average variable cost, and average fixed cost are 81.44 and 18.56% respectively. Their accounting profit and economic profit are 2,036.51 and 937.08 baht/rai respectively.

The paddy distribution analysis in the explored area is revealed that the farmers have been selling most of the paddy to the rice collection agencies. Then they will sell all of the paddy to a rice mill. They will earn for the collection 50-100 baht/ton from a rice mill.

If the government has got a policy of rice farmer promotion, it should be focused in terms of giving a technology and knowledge of rice production. This may help these farmers adapt their former ways of production which is high cost. The government also should help the farmers in terms of the production price and while they are facing the natural disaster.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก สถาบันคลังสมองของชาติ และสำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภายใต้ชุดโครงการ “การเสริมสร้างความเข้มแข็งงานวิจัยเชิงนโยบาย เกษตร” โดยได้รับการดูแลจาก ดร. วีระศักดิ์ คงฤทธิ ดร. อรรวรรณ ศรีโสภณพันธ์ และ ดร. นงเยาว์ เมืองดี ซึ่งได้ให้คำแนะนำปรึกษาและตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ที่คอยให้คำปรึกษาและอำนวยความสะดวกในการทำวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์สุวิชนี เพชรรัตน์ และ อาจารย์สุชาดา สุวรรณคำ ที่ไปช่วยเก็บข้อมูลภาคสนาม และให้คำแนะนำในการเก็บข้อมูลภาคสนามและประมวลข้อมูล ขอขอบคุณเพื่อนๆ นิสิตปริญญาโทบริหารธุรกิจมหาบัณฑิตทุกท่าน ที่คอยช่วยเหลือและเป็นกำลังใจตลอดมา

ท้ายที่สุดนี้ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อและคุณแม่ ที่คอยให้กำลังใจและคำปรึกษา และให้ทุนสนับสนุน รวมทั้งให้ความช่วยเหลือในหลายๆเรื่อง ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจและกำลังใจที่ดีที่สุด

ณัฐวัฒน์ ทองคำ
เมษายน 2556

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(5)
ABSTRACT	(6)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
รายการตาราง	(10)
รายการภาพประกอบ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา	3
1.3 ขอบเขตการวิจัย	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.5 คำนิยามศัพท์	4
1.6 แผนงานโครงการ	5
บทที่ 2 ทบทวนเอกสาร	6
2.1 ทฤษฎีการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน	6
2.1.1 ด้านต้นทุน	6
2.1.2 ด้านผลตอบแทน	7
2.1.3 ด้านกำไร	7
2.1.4 การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน	8
2.2 วิธีการตลาดข้าว	14
2.3 การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนโอกาสและอุปสรรคการผลิตและการตลาด	18
2.4 ลักษณะทั่วไปและฐานทรัพยากรในจังหวัดพัทลุง	21
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	25
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	25
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล	26
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	27
3.4 กรอบแนวคิดการวิจัย	27

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	28
4.1 ลักษณะพื้นที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง	28
4.1.1 ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	28
4.1.2 สภาพทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง	33
4.2 รายได้และการผลิตข้าวของชาวนา	34
4.3 ต้นทุนผลตอบแทนการผลิตข้าว	36
4.3.1 ต้นทุนผลตอบแทนการผลิตข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสง	36
4.3.2 ต้นทุนผลตอบแทนการผลิตข้าวพันธุ์ไวต่อช่วงแสง	37
4.4 ต้นทุนการตลาดของชาวนา	40
4.5 ผู้มีบทบาทในการกระจายข้าว	40
4.5.1 เกษตรกรผู้ปลูกข้าว	41
4.5.2 ผู้รวบรวมท้องถิ่น ตัวแทนรับซื้อข้าวเปลือก	41
4.5.3 โรงสี	42
4.5.4 พ่อค้าส่ง	42
4.6 การตลาดข้าวเปลือกและการกระจายผลผลิตข้าวสาร	43
4.6.1 วิธีการตลาดข้าวพันธุ์พื้นเมือง (ข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสง)	43
4.6.2 วิธีการตลาดข้าวพันธุ์ใหม่ (ข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสง)	47
4.7 ปัญหาอุปสรรคและความต้องการของชาวนา	50
4.7.1 ปัญหาและอุปสรรคของชาวนา	50
4.7.2 ความต้องการของชาวนา	51
4.8 วิเคราะห์ SWOT Analysis ของการผลิตในจังหวัดพัทลุง	52
บทที่ 5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	54
5.1 สรุปผลการวิจัย	54
5.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	57
บรรณานุกรม	58
ภาคผนวก ก แบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษา	60
ภาคผนวก ข ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์	75
ประวัติผู้เขียน	89

รายการตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1.1	ต้นทุนการผลิตข้าวฤดูนาปี ปีการผลิต 2530/31 และ 2550/51	1
ตารางที่ 1.2	การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรของภาคใต้	2
ตารางที่ 1.3	การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรของจังหวัดพัทลุง	3
ตารางที่ 2.1	แสดงจำนวนครัวเรือนเกษตรและเนื้อที่ถือครอง จำแนกใน-นอกเขตชลประทาน	24
ตารางที่ 4.1	อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง ปีการเพาะปลูก 2554/2555	33
ตารางที่ 4.2	ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกร	34
ตารางที่ 4.3	รายได้ของครัวเรือน	35
ตารางที่ 4.4	ต้นทุนผลตอบแทนจากการผลิตข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสงในฤดูนาปี ปีการเพาะปลูก 2554/2555	38
ตารางที่ 4.5	ต้นทุนผลตอบแทนจากการผลิตข้าวพันธุ์ไวต่อช่วงแสงในฤดูนาปี ปีการเพาะปลูก 2554/2555	39
ตารางที่ 4.6	การจำหน่ายผลผลิตข้าวและต้นทุนการตลาดของชาวนา	40
ตารางที่ 4.7	ตารางแสดงการกระจายผลผลิตข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสงของเกษตรกร ปีการเพาะปลูก 2554/2555	45
ตารางที่ 4.8	ตารางแสดงการกระจายผลผลิตข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสงของเกษตรกร ปีการเพาะปลูก 2554/2555	47
ตารางที่ 4.9	ปัญหาและอุปสรรคของชาวนา	50
ตารางที่ 4.10	ความต้องการของชาวนา	51

รายการภาพประกอบ

		หน้า
ภาพที่ 2.1	วิธีการตลาดข้าวเปลือก	15
ภาพที่ 2.2	SWOT Matrix	19
ภาพที่ 2.3	เขตศักยภาพการปลูกข้าวในจังหวัดพัทลุง	21
ภาพที่ 3.1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	27
ภาพที่ 4.1	แสดงพื้นที่ศึกษา	28
ภาพที่ 4.2	สภาพพื้นที่นาหลังการเก็บเกี่ยว บ้านไสกล้วย อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง	29
ภาพที่ 4.3	คลองชลประทาน และคลองระบายน้ำ บ้านไสกล้วย อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง	30
ภาพที่ 4.4	สภาพพื้นที่นา บ้านพลายทอง อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง	31
ภาพที่ 4.5	แหล่งน้ำ และระบบน้ำชลประทานบ้านพลายทอง อำเภอเมืองพัทลุง	32
ภาพที่ 4.6	วิธีการตลาดข้าวพันธุ์ไวต่อช่วงแสงในจังหวัดพัทลุง	46
ภาพที่ 4.7	วิธีการตลาดข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสงในจังหวัดพัทลุง	49
ภาพที่ 4.8	SWOT Matrix	52

บทที่ 1 บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของสังคมไทย โดยเฉพาะครัวเรือนชาวนาซึ่งมีประชากรประมาณ 15 ล้านคนยึดอาชีพการทำนาสืบทอดกันมา ในอดีตชาวนาเหล่านี้ปลูกข้าวเพื่อบริโภคในครอบครัว เมื่อมีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการทำนา ชาวนาสามารถผลิตข้าวได้มากขึ้น จึงปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตเพื่อการค้า ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวที่สำคัญของโลก ผลผลิตข้าวส่วนใหญ่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง (สมพร อิศวิลานนท์ 2553) ได้เปรียบเทียบต้นทุนการผลิตข้าวฤดูนาปี ปีการผลิต 2530/31 และ 2550/51 (ตารางที่ 1.1) พบว่าองค์ประกอบของต้นทุนผันแปรในการผลิตข้าวได้เปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงานไปสู่การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งยังมีค่าใช้จ่ายปัจจัยการผลิตโดยเฉพาะค่าปุ๋ยเคมีเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ดังนั้นหากระดับราคาข้าวไม่ได้ปรับตัวสูงขึ้นเพื่อสะท้อนถึงต้นทุนที่สูงขึ้นแล้ว เกษตรกรผู้ปลูกข้าวจะได้รับผลกระทบจากการหดตัวของรายได้

ตารางที่ 1.1 ต้นทุนการผลิตข้าวฤดูนาปี ปีการผลิต 2530/31 และ 2550/51

รายละเอียดต้นทุน	ต้นทุนข้าวนาปี (บาทต่อไร่)		องค์ประกอบของต้นทุน %	
	2530/31 ^{1/}	2550/51	2530/31 ^{1/}	2550/51
1. ต้นทุนผันแปร	1,085.00	2,744.60	38.55	52.53
1.1 ต้นทุนค่าแรงงาน	445.70	1,480.60	15.84	28.34
ค่าแรงงาน	309.30	483.80	10.99	9.26
ค่าแรงงานเครื่องจักร	136.40	996.80	4.85	19.08
1.2 ปัจจัยการผลิต	639.30	1,264.00	22.72	24.19
เมล็ดพันธุ์	113.40	300.00	4.03	5.74
ปุ๋ยเคมี	300.90	797.10	10.69	15.26
สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	151.50	62.70	5.38	1.20
ค่าน้ำมันและอื่น ๆ	73.50	104.20	2.61	1.99
2. ต้นทุนคงที่	1,728.90	2,480.00	61.44	47.47
3. รวมต้นทุนทั้งหมด	2,813.90	5,224.60	100.00	100.00
ผลผลิตต่อไร่	751.00	762.00		
ต้นทุนต่อ กก.(บาท)	4.46	6.86		

หมายเหตุ : 1/ ปรับมูลค่าให้เป็นมูลค่าในปีการผลิต 2550/51

ที่มา: สมพร อิศวิลานนท์ (2553)

สำหรับภาคใต้ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาพื้นที่ปลูกข้าวในภาคใต้ ลดลงอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ เมื่อปี 2530-34 ภาคใต้มีพื้นที่ปลูกข้าวถึง 3,848,631 ไร่ และลดลงอย่างต่อเนื่องจนในปี 2550-52 ภาคใต้มีพื้นที่ปลูกข้าว 2,636,206 ไร่ ในช่วงเวลา 23 ปีพื้นที่ปลูกข้าวของภาคใต้ลดลงถึง 1,212,425 ไร่ ในทางกลับกันพื้นที่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากปี 2530-34 มีพื้นที่ 11,131,335 ไร่และเพิ่มขึ้นเป็น 15,343,944 ไร่ ในปี 2550-52 (ตารางที่ 1.2) ทั้งนี้เนื่องจากภาคใต้มีลักษณะภูมิประเทศทั่วไป เหมาะสมต่อการเพาะปลูกพืชยืนต้น โดยเฉพาะยางพาราและปาล์มน้ำมัน การปลูกข้าวจะมีการเพาะปลูกอยู่เฉพาะพื้นที่ราบลุ่มซึ่งมีพื้นที่โดยรวมไม่มากนัก มีโครงการชลประทานที่สำคัญ เช่น โครงการเขื่อนรัชชประภา โครงการเขื่อนบางลาง และโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง เป็นต้น (สมพร อิศวิลานนท์ 2552) ดังนั้น ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เหมาะสมกับการปลูกพืชยืนต้น และราคาปาล์มน้ำมันและยางพาราเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ราคาข้าวเปลือกค่อนข้างมีราคาต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับ ราคาปาล์มน้ำมันและราคายางพารา ทำให้ชาวนาที่มีพื้นที่ สำหรับทำนาข้าว และมีเงินในการลงทุน ปรับเปลี่ยนจากการทำนาข้าว มาปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าการทำนาข้าว เห็นได้จากพื้นที่ราบลุ่มในจังหวัดต่างๆ ในภาคใต้ที่เคยเป็นนาข้าว ถูกปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน และยางพารา

ตารางที่ 1.2 การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรของภาคใต้

ช่วงปี พ.ศ.	พื้นที่ถือครองทางการเกษตร	พื้นที่นา	พื้นที่ไม้ผลและไม้ยืนต้น	พื้นที่พืชไร่	พื้นที่สวนผักและไม้ดอก	อื่นๆ
2530-2534	16,506,959	3,848,631	11,131,335	151,626	53,826	1,321,542
2535-2539	17,721,089	3,363,146	13,034,471	97,164	81,131	1,145,176
2540-2544	18,974,227	3,107,678	14,318,892	73,493	102,248	1,371,916
2545-2549	19,183,621	2,733,762	14,799,953	54,224	119,811	1,475,870
2550-2552	19,476,903	2,636,206	15,343,944	46,257	88,554	1,361,942

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2554)

จังหวัดพัทลุงเป็นเมืองอยู่ข้าวอู่น้ำ สามารถปลูกข้าวได้มากเป็นอันดับ 3 ของภาคใต้รองมาจากจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา ตามลำดับ แต่ด้วยต้นทุนในการทำนาที่สูงขึ้น โดยเฉพาะราคาของปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และสารเคมีกำจัดแมลงมีราคาสูงขึ้น ทำให้เกษตรกรมีต้นทุนในการปลูกข้าวสูงกว่าในอดีต รวมทั้งราคาผลผลิตที่ตกต่ำ เมื่อเทียบกับราคายางพารา และปาล์มน้ำมันแล้ว พืชเศรษฐกิจทั้งสองชนิดนี้ให้ผลตอบแทนสูงกว่าการทำนา ทำให้เกษตรกรบางส่วนที่พอจะมีกำลังทรัพย์ได้เปลี่ยนจากการทำนาไปปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า ซึ่งจะเห็นได้จากการลดลงของพื้นที่นาข้าวในจังหวัดพัทลุง (ตารางที่ 1.3) จะเห็นได้ว่าจากปี 2530-2552 ในช่วงเวลา 23 ปีพื้นที่นาในจังหวัดพัทลุงลดลงถึง 70,803 ไร่ และหากยัง

เป็นเช่นนี้ต่อไปในอนาคตอาจจะมีนาข้าวในจังหวัดพัทลุงให้เห็น แต่หากมีระบบการจัดการฟาร์มที่ดีสามารถเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้นได้ สามารถลดการใช้สารเคมี และปุ๋ยเคมีลงได้ ก็จะทำให้ต้นทุนในการผลิตลดลง และหากชาวนาสามารถต่อรองราคาผลผลิตให้เพิ่มขึ้นได้ หรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ ก็จะทำให้ชาวนามีผลตอบแทนสูงขึ้น ชาวนาเหล่านี้ก็อาจจะยังคงทำนาและสืบทอดวิธีการทำนาให้แก่ลูกหลานเป็น “กระดูกสันหลังของชาติ” สืบต่อไป

ทั้งนี้เพื่อให้สามารถหาแนวทางการพัฒนาการผลิตและกา ผลิตข้าวเปลือกของจังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องทราบข้อมูลการผลิต สภาพแวดล้อมที่ ส่งผลต่อการผลิตข้าวในจังหวัดพัทลุง พันธุ์ข้าว ราคาข้าวเปลือก การกำหนดราคาข้าวเปลือก ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิต การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาการผลิตและการตลาดข้าวเปลือกในจังหวัดพัทลุง ตลอดจนผู้รวบรวมในท้องถิ่น ต้นทุนการผลิต ปริมาณผลผลิต รายได้ ราคา ของพื้นที่นาชลประทานและพื้นที่นาห ลังน้ำท่วม เพื่อเป็นแบบอย่างให้เกษตรกรผู้ ปลูกข้าวในพื้นที่อื่นๆ ได้พัฒนาการผลิต และการตลาด

ตารางที่ 1.3 การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรของจังหวัดพัทลุง

ช่วงปี พ.ศ.	พื้นที่ถือครองทางการเกษตร	พื้นที่นา	พื้นที่ไม่ผลและไม้ยืนต้น	พื้นที่พืชไร่	พื้นที่สวนผักและไม้ดอก	อื่นๆ
2530-2534	1,082,148	513,528	466,747	16,343	2,291	83,239
2535-2539	1,163,651	504,774	555,608	8,619	2,890	91,761
2540-2544	1,215,997	452,655	640,893	6,293	7,509	108,647
2545-2549	1,233,827	419,745	676,314	3,762	13,252	120,754
2550-2552	1,283,545	442,725	728,177	6,537	9,631	96,476

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2554)

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การผลิตข้าวในจังหวัดพัทลุง
2. เพื่อศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนจากการปลูกข้าวในพื้นที่จังหวัดพัทลุง
3. เพื่อศึกษาวิธีการตลาดข้าวเปลือกในจังหวัดพัทลุง
4. วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของการผลิตข้าวเพื่อการค้าในจังหวัดพัทลุง

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นพื้นที่จังหวัดพัทลุง โดยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ เลือกอำเภอในจังหวัดพัทลุงที่มีพื้นที่ปลูกข้าวในลักษณะนาหลังน้ำท่วม คือ อำเภอเมือง และลักษณะนาชลประทานคืออำเภอบาชะโฮมเป็นพื้นที่ศึกษา จากนั้นจะเลือกอำเภอละ 1 ตำบลจากคำแนะนำของเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ ดังนี้

1. อำเภอเมือง ได้แก่ ตำบลพญาขัน เป็นพื้นที่นาหลังน้ำท่วม ชาวนาทำนาปีละ 2 ครั้ง คือข้าวนาปี และข้าวนาปรัง

2. อำเภอป่าพะยอม ได้แก่ ตำบลบ้านพร้าว เป็นพื้นที่นาชลประทาน ชาวนาทำนาปีละ 2 ครั้ง และใช้น้ำจากระบบชลประทานในการทำข้าวนาปรัง และนาปี

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาต้นทุนการผลิตและผลตอบแทน ทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดพัทลุง รวมไปถึงการศึกษาวิธีการตลาดข้าวเปลือกในจังหวัดพัทลุง

1.3.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ศึกษาต้นทุนและผลตอบแทน จากการผลิตข้าวเปลือกของชาวนาในจังหวัดพัทลุง ฤดูกาล 2554/2555

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. รายงานสถานการณ์การปลูกข้าวของจังหวัดพัทลุง ซึ่งจะครอบคลุมทั้งด้านพื้นที่เพาะปลูก ผลผลิต ผลผลิตเฉลี่ย ราคา

2. รายงานระบบการจัดการและต้นทุนผลตอบแทน ในการผลิตของ คราวเรือนตั้งแต่การตัดสินใจผลิต การใช้แรงงาน รวมไปถึงการจำหน่ายผลผลิต

3. ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับระบบตลาดข้าวเปลือกในจังหวัดพัทลุง รวมถึงบทบาทของคนกลางในพื้นที่จังหวัดพัทลุง

4. รายงานข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาระบบการผลิต และการตลาดข้าวเปลือกในจังหวัดพัทลุง

1.5 คำนิยามศัพท์

พื้นที่นาชลประทาน หมายถึง พื้นที่นาที่อยู่ในเขตชลประทาน สามารถสูบน้ำ หรือปล่อยน้ำจากชลประทานเข้ามาใช้เพื่อในการทำนาได้ ชาวนาสามารถปลูกข้าวได้ 2 ครั้ง ทั้งข้าวนาปี และนาปรัง

พื้นที่นาหลังน้ำท่วม หมายถึง พื้นที่นาที่เป็นที่ต้ำน้ำท่วม ในช่วงเดือน พฤศจิกายน - ธันวาคม ชาวนา จึงเลื่อนระยะเวลาในการทำนาออกไป ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำ ฤดูกาลทำนาจึงไม่สามารถกำหนดได้

ผลผลิต หมายถึง ปริมาณข้าวเปลือกที่ได้จากการทำนาในแต่ละรอบการผลิต

ต้นทุน หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการผลิตข้าวเปลือกของชาวนา ทั้งค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด

ผลตอบแทน หมายถึง รายได้ หรือผลประโยชน์ที่ได้จากการผลิตข้าวของชาวนา ทั้งที่เป็นตัวเงิน และไม่เป็นตัวเงิน

ร้อยละ หมายถึง ผู้ที่รับซื้อข้าวจากโรงสีมาปรับปรุงคุณภาพข้าวโดยการแยกสิ่งปนเปื้อน การพ่นน้ำทำความสะอาด และเป่าแห้งเพื่อบรรจุถุง

บทที่ 2

การทบทวนเอกสาร

เพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยการศึกษาการผลิตและการตลาดข้าวเปลือกในจังหวัดพัทลุงนั้น ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารประกอบด้วย 2 ส่วนหลักคือ การตรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ และแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ประกอบในการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน
2. วิธีตลาดข้าว
3. การวิเคราะห์ SWOT Analysis
4. ลักษณะทั่วไปและฐานทรัพยากรในจังหวัดพัทลุง

2.1 ทฤษฎีการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน (Cost and Returns Analysis) เป็นการวัดประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรโดยนำข้อมูลของเกษตรกรมาวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างต้นทุนและผลตอบแทน ซึ่งพิจารณาจากต้นทุนทั้งหมด (Total Costm : TC) ผลตอบแทนทั้งหมด (Total Return : TR) และผลตอบแทนสุทธิ (Net Return : NR) ซึ่งแบ่งการวิเคราะห์ ดังนี้ (ภราดร ปริดาศักดิ์ 2547)

2.1.1 ด้านต้นทุน ประกอบด้วย

ต้นทุนทั้งหมด (Total Cost : TC) คือการรวมเอาค่าใช้จ่ายในการลงทุน และดำเนินงานในการผลิตไว้ทั้งหมด โดยต้นทุนทั้งหมดแบ่งออกเป็น

ต้นทุนคงที่ (Fixed Cost : FC) หมายถึง ต้นทุนที่เกษตรกรจะต้องจ่ายไม่ว่าจะทำการผลิตหรือไม่ก็ตาม ประกอบด้วย

ต้นทุนคงที่ที่เป็นตัวเงิน (Explicit Fixed Cost) หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่เกษตรกรต้องจ่ายในรูปของเงินสดในจำนวนที่คงที่ตลอดปี

ต้นทุนคงที่ที่ไม่เป็นตัวเงิน (Implicit Fixed Cost) หมายถึง ค่าใช้จ่ายคงที่ที่เกษตรกรไม่ได้จ่ายไปจริงในรูปของเงินสดหรือค่าใช้จ่ายคงที่ประเมิน

ต้นทุนผันแปร (Variable Cost : VC) หมายถึง ต้นทุนที่เปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณการผลิต เป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการใช้ปัจจัยผันแปรในการผลิต ประกอบไปด้วย

ต้นทุนผันแปรที่เป็นตัวเงิน (Explicit Variable Cost) หมายถึง ต้นทุนการผลิตที่เกษตรกรจ่ายไปจริงเป็นเงินสดจากการใช้ปัจจัยผันแปรต่างๆ

ต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นตัวเงิน (Implicit Variable Cost) หมายถึง ต้นทุนการผลิตที่เกษตรกรไม่ได้จ่ายเป็นเงินสด หรือเป็นค่าใช้จ่ายที่ประเมิน (ค่าใช้จ่ายที่คิดจากค่าเสียโอกาสของปัจจัยการผลิตผันแปรต่างๆ ที่เป็นของผู้ผลิตเอง)

2.1.2 ด้านผลตอบแทน ประกอบด้วย

ผลตอบแทนทั้งหมด (Total Revenue : TR) คือรายได้ทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับจากการผลิตผลผลิตชนิดใดชนิดหนึ่งต่อหนึ่งฤดูกาลผลิต แบ่งออกเป็น

รายได้ที่เป็นตัวเงิน (Cash Income : CI) หมายถึง มูลค่าของผลผลิตของเกษตรกรที่เป็นการผลิตเพื่อตอบสนองอุปสงค์ของตลาดที่ได้รับเป็นเงินสด

รายได้ที่ไม่เป็นตัวเงิน (In-kind Income : II) หมายถึง มูลค่าของผลผลิตของเกษตรกรที่เป็นการบริโภคและอุปโภคของครัวเรือนเกษตรกรเอง

2.1.3 ด้านกำไร ประกอบด้วย

กำไรสุทธิ (Net Profit : NP) คือผลต่างระหว่าง ต้นทุนทั้งหมดและผลตอบแทนทั้งหมด แบ่งออกเป็น

กำไรสุทธิที่เป็นตัวเงิน (Net Cash Profit : NCP) หมายถึง ผลต่างระหว่างรายได้ที่เป็นตัวเงินทั้งหมด (Total Cash Income : CI) กับต้นทุนที่เป็นตัวเงินทั้งหมด (Total Cash Cost : CC)

กำไรสุทธิที่ไม่เป็นตัวเงิน (Net Non-Cash Profit : NNCP) หมายถึง ผลต่างระหว่างรายได้ที่ไม่เป็นตัวเงินทั้งหมด (Total Non-Cash Income : NCI) กับต้นทุนที่ไม่เป็นตัวเงินทั้งหมด (Total Non-Cash Cost : NCC)

สามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิต ได้ดังนี้

$$\begin{aligned} TR &= P \cdot Q &= & II + CI \\ TC &= TFC + TVC &= & NCC + CC \\ NP &= TR - TC &= & TR - TFC - TVC \\ NR &= TR - TVC \end{aligned}$$

โดยที่	TR	คือ	ผลตอบแทนทั้งหมด (Total Revenue)
	P	คือ	ราคาขายผลผลิต (Price of Output)
	Q	คือ	ปริมาณผลผลิตที่ขายได้ (Quantity of Output)
	CI	คือ	รายได้ที่เป็นตัวเงิน (Cash Income)
	II	คือ	รายได้ที่ไม่เป็นตัวเงิน (In-kind Income)
	TC	คือ	ต้นทุนการผลิตทั้งหมด (Total Cost)
	TFC	คือ	ต้นทุนคงที่ทั้งหมด (Total Fixed Cost)
	TVC	คือ	ต้นทุนผันแปรทั้งหมด (Total Variable Cost)
	CC	คือ	ต้นทุนที่เป็นตัวเงิน (Cash Cost)
	NCC	คือ	ต้นทุนที่ไม่เป็นตัวเงิน (Non - Cash Cost)
	NP	คือ	กำไรสุทธิ (Net Profit)
	NR	คือ	ผลตอบแทนสุทธิ (Net Revenue)
	NCP	คือ	กำไรที่เป็นตัวเงินสุทธิ (Net Cash Profit)

ต้นทุนทั้งหมด (TC)	=	ต้นทุนผันแปรทั้งหมด (TVC) + ต้นทุนคงที่ทั้งหมด (TFC)
รายได้รวม (TR)	=	จำนวนผลผลิตทั้งหมด (Q) × ราคาที่เกษตรกรได้รับ (P)
รายได้สุทธิ (NR)	=	รายได้ทั้งหมด (TR) - ต้นทุนผันแปรทั้งหมด (TVC)
กำไรสุทธิ (NP)	=	รายได้ทั้งหมด (TR) - ต้นทุนทั้งหมด (TC)
กำไรเหนือต้นทุนที่เป็นตัวเงิน (NCP)	=	รายได้ทั้งหมด (TR) - ต้นทุนที่เป็นตัวเงิน (CC)

2.1.4 การวิเคราะห์ต้นทุนผลตอบแทน

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจะวิเคราะห์ตามหลักการจัดการฟาร์ม ซึ่งการวิเคราะห์นี้เป็นการแสดงถึง ต้นทุน รายได้และกำไร โดยจะวิเคราะห์มูลค่าบางส่วนที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดของต้นทุนผันแปรทั้งหมด ต้นทุนคงที่ทั้งหมด ต้นทุนทั้งหมด รายได้เหนือต้นทุนผันแปรทั้งหมด รายได้เหนือต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด รายได้เหนือต้นทุนทั้งหมดที่ไม่เป็นเงินสด และกำไร ซึ่งคำนวณอยู่ในรูปค่าเฉลี่ยต่อไร่

ต้นทุน ประกอบด้วย ต้นทุนผันแปร และต้นทุนคงที่ (สมศักดิ์ เพียบพร้อม 2531)

1. ต้นทุนผันแปร หมายถึง ต้นทุนการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณของผลผลิต ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการใช้ปัจจัยผันแปรในการผลิต คือเป็นปัจจัยการผลิตที่ผู้ผลิตสามารถเปลี่ยนแปลงปริมาณการใช้ได้ในช่วงเวลาการผลิตหนึ่ง ๆ โดยทำการวิเคราะห์ต้นทุนผันแปรทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด

1.1 ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด หมายถึง ต้นทุนผันแปรที่ผู้ผลิตจ่ายออกไปจริงเป็นเงินสด เช่น ค่าแรงงานจ้าง ค่าจ้างไถ ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ยเคมี ค่าสารเคมี ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าวัสดุอื่นๆ เป็นต้น

1.2 ต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด หมายถึง ต้นทุนผันแปรที่ผู้ผลิตไม่ได้จ่ายออกไปจริงเป็นเงินสดซึ่งเป็นค่าปัจจัยการผลิตต่างๆ ที่เป็นของผู้ผลิตเอง เช่น แรงงานในครัวเรือน และเมล็ดพันธุ์ที่เก็บไว้เอง ซึ่งผู้ผลิตต้องหามาและใช้จ่ายไปในรูปสิ่งของ

2. ต้นทุนคงที่ หมายถึง ต้นทุนการผลิตที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณของผลผลิต ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการใช้ ปัจจัยคงที่ในการผลิต หรือไม่สามารถเปลี่ยนแปลงปริมาณการใช้ได้ในช่วงระยะเวลาของการผลิต ไม่ว่าจะผลิตให้ได้ผลผลิตเป็นปริมาณมากน้อยเท่าไรก็ตามผู้ ผลิตต้องเสียต้นทุนในจำนวนคงที่ ต้นทุนคงที่แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ต้นทุนคงที่ที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด

2.1 ต้นทุนคงที่ที่เป็นเงินสด หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่ผู้ผลิตจะต้องจ่ายในรูปของเงินสดในจำนวนที่คงที่ เช่น ค่าเช่าที่ดินและค่าภาษี เป็นต้น

2.2 ต้นทุนคงที่ที่ไม่เป็นเงินสด หมายถึง ค่าใช้จ่ายจำนวนคงที่ที่ผู้ผลิตไม่ได้จ่ายออกไปจริงในรูปของเงินสดหรือค่าใช้จ่ายคงที่ประเมิน เช่น ค่าเสื่อมราคาของอุปกรณ์การเกษตร และค่าใช้ที่ดินกรณีเป็นที่ดินของตนเองแต่ประเมินตามอัตราค่าเช่าที่ดินในท้องถิ่น

3. ต้นทุนทั้งหมด หมายถึง ต้นทุนทั้งหมดที่เกิดขึ้นทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด จากการผลิตที่ประกอบด้วยต้นทุนคงที่ ทั้งหมดและต้นทุนผันแปรทั้งหมด การคำนวณหาต้นทุนการผลิตทั้งหมดมักนิยมคำนวณออกมาในรูปต้นทุนการผลิตต่อไร่ ซึ่งหมายถึงต้นทุนการผลิตทั้งหมดทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดที่เกิดขึ้นจากการผลิตที่คิดเฉลี่ยต่อหน่วยพื้นที่ มีหน่วยเป็นบาทต่อพื้นที่ เพาะปลูกหนึ่งไร่ นอกจากนี้ยังนิยมคำนวณต้นทุนการผลิตทั้งหมดในรูปแบบการผลิตต่อหน่วยผลผลิต ซึ่งหมายถึงต้นทุนการผลิตทั้งหมดที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดที่เกิดจากการผลิตที่ คิดเฉลี่ยต่อผลผลิตหนึ่งหน่วย มีหน่วยเป็นบาทต่อกิโลกรัม บาทต่อตัน หรือบาทต่อเกวียน เป็นต้น

การคำนวณต้นทุนการผลิตข้าวเปลือก มีวิธีการคำนวณดังต่อไปนี้

1. การคำนวณหาต้นทุนผันแปรทั้งหมดต่อพื้นที่ปลูก 1 ไร่ โดยการคำนวณดังนี้

ต้นทุน	องค์ประกอบของต้นทุน
ต้นทุนผันแปรทั้งหมด	ค่าแรงงาน + ค่าวัสดุปัจจัยการผลิต + ค่าใช้จ่ายผันแปรอื่น ๆ
ค่าแรงงาน	ค่าแรงงานในการเตรียมแปลง + ค่าแรงงานในการหว่านเมล็ดพันธุ์ + ค่าแรงงานในการดูแลรักษา + ค่าแรงงานในการเก็บเกี่ยว
ค่าวัสดุปัจจัยการผลิต	จำนวนวัสดุปัจจัยแต่ละชนิดที่ใช้ * ราคาของวัสดุปัจจัยนั้น (ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ย ค่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและค่าน้ำมันเชื้อเพลิง)
ค่าใช้จ่ายผันแปรอื่น ๆ	ค่าวัสดุอื่น ๆ + ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์เกษตร + ค่าเสียโอกาสเงินทุนระยะสั้น

2. การคำนวณหาต้นทุนคงที่ทั้งหมดต่อพื้นที่ปลูก 1 ไร่ โดยการคำนวณดังนี้

ต้นทุน	องค์ประกอบของต้นทุน
ต้นทุนคงที่ทั้งหมด	ค่าใช้ที่ดิน + ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์เกษตร + ค่าเสียโอกาสของเงินลงทุน
ค่าใช้ที่ดิน	ค่าเช่าที่ดิน
ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์เกษตร	$\frac{\text{มูลค่าซื้อ} - \text{มูลค่าซาก}}{\text{อายุการใช้งาน}} \times \text{เปอร์เซ็นต์ใช้งาน}$
ค่าเสียโอกาสของเงินลงทุนระยะยาว	ผลรวมของมูลค่าปัจจุบันของอุปกรณ์การเกษตรทั้งหมดคูณด้วยอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำ 1 ปี (คิดเฉพาะในรอบระยะเวลา 120 วัน)

การคำนวณหากำไรและขาดทุนของการผลิต นอกจากจะต้องทราบ ต้นทุนการผลิต แล้วต้องทราบราคา และรายได้จากการผลิตด้วย ดังนั้นจึงควรที่จะเข้าใจความหมายของคำต่อไปนี้

ผลผลิต หมายถึง จำนวนผลผลิตข้าวทั้งหมดที่ผู้ผลิตผลิตได้ต่อหนึ่งรอบการผลิต
ผลผลิตต่อไร่ หมายถึง จำนวนผลผลิตข้าวทั้งหมดที่ผู้ผลิตผลิตได้ต่อหนึ่งรอบการผลิต คิดเฉลี่ยต่อพื้นที่ปลูกข้าวหนึ่งไร่

ราคาของผลผลิต หมายถึง ราคาที่ผู้ผลิตขายได้หรือได้รับจากการขายผลผลิตข้าวที่นา

รายได้ หมายถึง รายได้ทั้งหมดที่ผู้ผลิตได้รับจากการปลูกข้าวต่อ รอบการผลิต ซึ่งเท่ากับจำนวนผลผลิตทั้งหมด คูณด้วยราคาของผลผลิตข้าวเปลือกที่เกษตรกรขายได้

รายได้ต่อไร่ หมายถึง รายได้ทั้งหมดที่ผู้ผลิตได้รับจากการปลูกข้าวต่อ รอบการผลิต คิดเฉลี่ยต่อพื้นที่ปลูกข้าวหนึ่งไร่

รายได้สุทธิ หมายถึง รายได้ทั้งหมดลบด้วยต้นทุนผันแปรทั้งหมด

กำไร หมายถึง รายได้ทั้งหมดลบด้วยต้นทุนทั้งหมด

การคำนวณหาจุดคุ้มทุนของการผลิตข้าวเปลือก โดยการวิเคราะห์ระดับราคาคู่ทุน (break-even price analysis) และระดับผลผลิตคุ้มทุน (break-even yield analysis) โดยมีสูตรในการคำนวณ ดังนี้ (สมศักดิ์ เพียบพร้อม 2531, 49-52)

$$\text{ระดับผลผลิตคุ้มทุน} = \frac{\text{ต้นทุนทั้งหมดต่อไร่ (บาท)}}{\text{ราคาผลผลิต (บาท / กิโลกรัม)}}$$

$$\text{ระดับราคาคู่ทุน} = \frac{\text{ต้นทุนทั้งหมดต่อไร่ (บาท)}}{\text{ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)}}$$

การวิเคราะห์จุดคุ้มทุน เป็นวิธีวิเคราะห์ที่นำมาใช้ในการจัดการฟาร์ม โดยอาศัยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนการผลิต ระดับผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ และราคาของผลผลิตที่เกษตรกรขายได้ เพื่อวิเคราะห์จุดคุ้มทุนในการผลิต และการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร และทราบถึงกำไรและขาดทุนที่ได้รับจากการจำหน่ายผลผลิตเพราะสามารถใช้ผลการวิเคราะห์จุดคุ้มทุนมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและแก้ไขความสามารถในการผลิตและการเพิ่มกำไร เนื่องจากจุดคุ้มทุนนั้น หมายถึง จุดที่ผู้ผลิตมีรายได้รวมเท่ากับรายจ่ายรวม ดังนั้น ณ ระดับนี้จึงเป็นระดับที่ผู้ผลิตเสมอตัวในการทำธุรกิจฟาร์ม คือไม่มีกำไรหรือขาดทุน

ระดับผลผลิตคุ้มทุน หมายถึง ระดับผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ที่ทำให้ผู้ผลิตมีรายได้จากการผลิตเท่ากับต้นทุนในการผลิต ณ ระดับราคาของผู้ผลิต ขายผลผลิตชนิดนั้นได้ และ ณ ระดับ ต้นทุนการผลิตของผลผลิตชนิดนั้นระดับหนึ่ง ดังนั้นถ้าผู้ผลิตสามารถผลิตให้มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ได้สูงกว่าระดับผลผลิตคุ้มทุนแล้วผู้ผลิตจะมีกำไรจากการผลิตพืชชนิดนั้น แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้ามีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ต่ำกว่าระดับผลผลิตคุ้มทุนแล้วผู้ผลิตจะขาดทุนทันที

ระดับราคาคຸ້ມทุน หมายถึง ราคาผลผลิตเกษตรกรที่เกษตรกรขายได้โดยทำให้เกษตรกรได้รับรายได้เท่ากับค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนการผลิตของผลผลิตดังกล่าว ณ ระดับผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่และต้นทุนผลผลิตที่กำหนดให้ระดับหนึ่ง การคำนวณหาระดับราคาคຸ້ມทุนจึงช่วยให้เกษตรกรทราบว่าราคาคຸ້ມทุนของผลผลิตเกษตรกรที่ตนเองผลิตอยู่ตรงไหน เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับราคาผลผลิตที่ขายได้หรือคาดว่าจะขายได้จะทำให้เกษตรกรทราบว่าต้นทุนของตัวเองขาดทุนหรือได้กำไรในการขาย ณ ระดับราคาตลาดที่เป็นอยู่ หรือคาดว่าจะขายได้

นภาพร เยาวรัตน์ (2542) การวิเคราะห์ต้นทุนและรายได้พบว่าต้นทุนการผลิตข้าวของการทำนาหว่านน้ำตามแบบวิถีลดการไถพรวนในจังหวัดสุพรรณบุรีสูงกว่าการทำนาแบบไถพรวนปกติ เนื่องจากมีการใช้ปัจจัยด้านพันธุ์และยาเคมีมากกว่าอย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณากำไรสุทธิพบว่ามีกำไรสูงกว่าไร่ละ 108.56 บาท ส่วน จ.อุทัยธานี การทำนาหว่านน้ำตามแบบวิถีลดการไถพรวนปกติต้นทุนการผลิตข้าวสูงกว่าการทำนาแบบวิถีลดการไถพรวน เนื่องจากมีการใช้ปัจจัยการผลิตด้านพันธุ์และปุ๋ยมากกว่าจึงมีกำไรสุทธิสูงกว่าถึงไร่ละ 691.24 บาท ส่วนการทำนาหว่านสำรวแบบวิถีลดการไถพรวนต้นทุนการผลิตข้าวสูงกว่าการทำนาแบบวิถีลดการไถพรวนปกติเนื่องจากมีการใช้ปัจจัยการผลิตด้านพันธุ์ ปุ๋ย และยาเคมีมากกว่าและมีกำไรสุทธิสูงกว่า 497.99 บาทต่อไร่

ก้องกษิต สุวรรณวิหค (2546) การวิเคราะห์สภาพการผลิตและความพึงพอใจในการร่วมดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท 1 ฤดูแล้งปี 2546 ของกลุ่มเกษตรกรเขตลุ่มน้ำปากพองจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่ามีต้นทุนการผลิต เท่ากับ 2,104.84 บาท เป็นต้นทุนผันแปร เท่ากับ 1,958.68 บาท และต้นทุนคงที่ เท่ากับ 146.16 บาท และมีผลตอบแทนจากการผลิต เฉลี่ย 3,502.94 บาทต่อไร่ ดังนั้นเกษตรกรมีกำไร เท่ากับ 1,398.10 บาทต่อไร่ หรือ 2.80 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งจากการศึกษา พบปัญหาของเกษตรกรในการร่วมดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว นั้น มีต้นทุนการผลิตสูง มีวัชพืชและแมลงระบาด ปริมาณเมล็ดพันธุ์หลักที่ได้รับต่ำกว่าความต้องการใช้และราคาซื้อผลผลิตต่ำ

อินทิรา มูลศาสตร์ (2547) ได้ทำการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 พบว่าในการผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรโดยวิธีการผลิตแบบข้าวทั่วไป และวิธีการผลิตแบบข้าวอินทรีย์มีผลผลิตเฉลี่ยเท่ากับ 384 กิโลกรัมต่อไร่ และ 309.21 กิโลกรัมต่อไร่ตามลำดับ ต้นทุนการผลิตทั้งหมดในการผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 โดยวิธีการผลิตแบบข้าวทั่วไปและวิธีการผลิตแบบข้าวอินทรีย์เท่ากับ 1,828.57 บาทต่อไร่ และ 1,915.07 บาท ต่อไร่ตามลำดับ ซึ่งระดับผลผลิตที่คຸ້ມทุนของเกษตรกรที่ทำการผลิตข้าวทั่วไป และเกษตรกรที่ทำการผลิตข้าวอินทรีย์เท่ากับ 311.51 และ 191.51 ตามลำดับ และเมื่อคิดต้นทุนทั้งหมดต่อกิโลกรัมแล้วพบว่าระดับราคาทีคຸ້ມทุนของเกษตรกรที่ทำการผลิตข้าวทั่วไป และเกษตรกรที่ทำการผลิตข้าวอินทรีย์มีต้นทุนต่อกิโลกรัมเท่ากับ 4.76 บาทต่อกิโลกรัม และ 6.19 บาท ต่อกิโลกรัม ตามลำดับ ซึ่งเกษตรกรที่ทำการผลิตข้าวทั่วไป และเกษตรกรที่ทำการผลิตข้าวอินทรีย์ กำไรกิโลกรัมเท่ากับ 1.11 และ 3.81 ตามลำดับ

สำหรับผลตอบแทนจากการผลิตข้าวของเกษตรกรที่ทำ ข้าวทั่วไปมีรายได้เฉลี่ย เท่ากับ 2,254.08 บาทต่อไร่ และเกษตรกรที่ทำการผลิตข้าวอินทรีย์มีรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 3,092.10 บาทต่อไร่ ส่วนรายได้สุทธิของเกษตรกรที่ทำการผลิตข้าวทั่วไปเท่ากับ 805.11 บาทต่อไร่ และเกษตรกรที่ทำการผลิตข้าวอินทรีย์มีรายได้สุทธิเท่ากับ 1,523.24 บาทต่อไร่ รายได้เหนือต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดของเกษตรกรที่ทำการผลิตข้าวทั่วไป และเกษตรกรที่ทำการผลิตข้าวอินทรีย์มีค่าเท่ากับ 1,493.94 บาทต่อไร่ และ 2,404.83 บาทต่อไร่ตามลำดับ

อัจฉรา บัวชุม (2548) ได้ศึกษาเชิงเศรษฐกิจข้าวขาวดอกมะลิ 105 การผลิตปี 2545/2546 ในเขตพื้นที่จังหวัดนครพนม พบว่า ผลผลิต เฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 419.48 กิโลกรัมต่อไร่ มีต้นทุนการผลิตทั้งหมดเฉลี่ยไร่ละ 2,167.37 บาท แยกเป็นต้นทุนทั้งหมดที่เป็นเงินสดเฉลี่ยไร่ละ 1,078.62 บาท และต้นทุนทั้งหมดที่ไม่เป็นเงินสดเฉลี่ยไร่ละ 1,088.75 บาท ในจำนวนต้นทุนทั้งหมด จำแนกเป็นต้นทุนผันแปรทั้งหมดเฉลี่ยไร่ละ 1,908.09 บาท ซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงานร้อยละ 53.71 รองลงมาเป็นค่าวัสดุการเกษตรร้อยละ 29.42 และต้นทุนคงที่ทั้งหมดเฉลี่ยไร่ละ 259.28 บาท หากคิดเป็นต้นทุนต่อกิโลกรัมเท่ากับ 5.19 บาท ราคาที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ยกิโลกรัมละ 7.21 บาท

สำหรับค่าตอบแทน เกษตรกรมีรายได้ต่อไร่ ทั้งหมดเท่ากับ 3,024.45 บาท และมีรายได้เหนือต้นทุนผันแปรไร่ละ 1,116.36 บาท กำไรสุทธิเหนือต้นทุนเงินสดเท่ากับไร่ละ 1,945.83 บาท และมีกำไรสุทธิเฉลี่ยไร่ละ 587 บาท

ทิฆัมพร สุทธิฤทธิ์ (2550) การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรสมาชิก ศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 22 จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปีเพาะปลูก 2548 พบว่า ต้นทุนการผลิตทั้งหมดเฉลี่ยต่อไร่ มีค่าเท่ากับ 2,619.34 บาท แบ่งเป็นต้นทุนผันแปรเท่ากับ 2,256.49 บาท คิดเป็นร้อยละ 86.15 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด และต้นทุนคงที่ เท่ากับ 362.85 บาท คิดเป็นร้อยละ 13.85 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด และเป็นต้นทุนที่เป็นตัวเงินเท่ากับ 1,731.74 บาท และเป็นต้นทุนที่ไม่เป็นตัวเงิน เท่ากับ 887.60 บาท

ในส่วนต้นทุนผันแปร 2,256.49 บาท ประกอบไปด้วย ค่าปัจจัยการผลิต เท่ากับ 881.00 บาท ค่าแรงงาน เท่ากับ 1,266.66 บาท และค่าใช้จ่ายอื่นๆ 108.83 บาท โดยแบ่งเป็นต้นทุนผันแปรที่เป็นตัวเงิน เท่ากับ 1,643.31 บาท และต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นตัวเงิน 613.18บาท

ส่วนต้นทุนคงที่ 362.85 บาท ประกอบด้วย ค่าใช้ที่ดิน ค่าภาษี และค่าเช่า 158.52 บาท ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์ (ค่าเช่า) 3.64 บาท และค่าดอกเบี้ยและค่าเสียโอกาสเท่ากับ 200.69 บาท โดยแบ่งเป็นต้นทุนคงที่ที่เป็นตัวเงิน 88.43 บาท และต้นทุนคงที่ที่ไม่เป็นตัวเงิน 274.42บาท

เกษตรกรมีผลผลิตเฉลี่ย 564.27 กิโลกรัมต่อไร่ ขายได้ในราคา 7.22 บาทต่อกิโลกรัม มีรายได้สุทธิหลังหักต้นทุนผันแปร เท่ากับ 1,817.54 บาทต่อไร่ มีกำไรทางเศรษฐศาสตร์ เท่ากับ 1,454.69 บาทต่อไร่ มีกำไรทางบัญชี เท่ากับ 1,817.54 บาทต่อไร่ และกำไรเฉลี่ยต่อหน่วย เท่ากับ 2.58 บาทต่อกิโลกรัม จะเห็นได้ว่าเกษตรกรที่ทำการผลิตกับศูนย์ฯ มีกำไรจากการผลิตทั้งทางเศรษฐศาสตร์และทางบัญชี หากเกษตรกรมีการวางแผนการใช้ปัจจัยการผลิตและวางแผนการผลิตให้ดีขึ้น เกษตรกรก็จะสามารถมีกำไรมากขึ้น

มณฑิรา อุบลเลิศกุล (2555) ทำการศึกษาประสิทธิภาพการผลิตข้าวสังข์หยดภายใต้ระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ต้นทุนโดยเปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยด GI และเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยดที่ไม่ได้ GI พบว่า ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยด GI สูงกว่าต้นทุนการผลิตของเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยดที่ไม่ได้ GI เท่ากับ 344.69 บาทต่อไร่ และเมื่อพิจารณาต้นทุนผันแปรทั้งหมด พบว่า ต้นทุนของเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยด GI สูงกว่าต้นทุนของเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยดที่ไม่ได้ GI เท่ากับ 252.63 บาทต่อไร่ สาเหตุที่ต้นทุนผันแปรของเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยด GI สูงกว่าต้นทุนของเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยดที่ไม่ได้ GI เนื่องจากมีต้นทุนในการซื้อปุ๋ยเคมีสูงกว่า เพราะเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยด GI จะใส่ปุ๋ย 2 ครั้ง ในขณะที่เกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยดที่ไม่ได้ GI จะใส่ปุ๋ยเพียงครั้งเดียว ประกอบกับมีค่าเมล็ดพันธุ์สูงกว่า ทั้งนี้เนื่องจากมีอัตราการใช้เมล็ดพันธุ์สูงกว่า เมื่อพิจารณาต้นทุนคงที่ พบว่า ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยด GI สูงกว่าต้นทุนของเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยดที่ไม่ได้ GI เท่ากับ 92.06 บาทต่อไร่ เนื่องจาก ค่าเช่าที่ดินสูงกว่า

ส่วนผลตอบแทนในการผลิตของเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยด GI และเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยดที่ไม่ได้ GI พบว่า เกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยด GI และเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยดที่ไม่ได้ GI มีรายได้เท่ากับ 4,907.67 และ 3,732.75 บาทต่อไร่ ตามลำดับ และเมื่อหักต้นทุนผันแปรทั้งหมดจะเป็นรายได้สุทธิ ทำให้เกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยด GI และเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยดที่ไม่ได้ GI มีรายได้สุทธิเท่ากับ 2,269.85 และ 1,347.56 บาทต่อไร่ ตามลำดับ ส่วนกำไรสุทธิเหนือต้นทุนเงินสด พบว่า เกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยด GI และเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยดที่ไม่ได้ GI มีกำไรสุทธิเหนือต้นทุนเงินสด เท่ากับ 2,242.75 และ 1,358.32 บาทต่อไร่ ตามลำดับ สำหรับกำไรต่อไร่ พบว่า เกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยด GI มีกำไรต่อไร่สูงกว่าเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยดที่ไม่ได้ GI เท่ากับ 830.23 บาทต่อไร่

ชาญวัช แก้วเจริญกุล (2555) ได้วิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสุรินทร์ ในปีการผลิต 2551/52-2554/55 พบว่า เกษตรกรมีรายได้การขายเมล็ดพันธุ์ข้าว ฟางข้าว และใบ รวมเฉลี่ย 7,209.4 บาทต่อไร่ มีต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ขาวดอกมะลิ 105 รวม 4,077.2 บาทต่อไร่ แบ่งเป็นต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ 3,008.2 และ 1,069 บาทต่อไร่ ตามลำดับ เกษตรกรมีกำไรสุทธิ 3,132.2 บาทต่อไร่ คิดเป็นกำไรเฉลี่ย 7.9 บาทต่อกิโลกรัม โดยมีสัดส่วนต้นทุนต่อไร่ ระหว่าง ค่าแรง ค่าวัสดุอุปกรณ์+อื่นๆ และค่าต้นทุนคงที่เท่ากับ 29.5 : 44.3 : 26.2 ส่วนใหญ่เกษตรกรต้องลงทุนในส่วน of ค่าวัสดุอุปกรณ์+อื่นๆ สัดส่วนมากที่สุด ส่วนปัญหาของเกษตรกรที่เป็นปัญหาระดับมากในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ขาวดอกมะลิ 105 คือ ขาดแคลนน้ำ เนื่องจากฝนทิ้งช่วงนาน น้ำมันเชื้อเพลิงแพง และปุ๋ยเคมีราคาแพง ส่วนใหญ่เกิดปัญหาเนื่องจากปัจจัยการผลิตและการเข้าถึงแหล่งองค์ความรู้เป็นหลัก หากเกษตรกรได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีผลิตข้าวและวิทยาการผลิตเมล็ดพันธุ์ดีที่ถูกต้องและเหมาะสม ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต ระบบการปลูกข้าวใหม่ให้เหมาะสม กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประยุกต์แนวความคิดการทำ เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน ก็จะสามารถช่วยลดต้นทุนการผลิต ตลอดจนเพิ่มผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ยต่อไร่ที่สูงขึ้น

2.2 วิธีการตลาดข้าว (Marketing Margin)

การศึกษาวิธีการตลาดจะทำให้เห็นช่องทางการไหลหรือการกระจายของสินค้าที่เข้าสู่ตลาดจนถึงมือผู้บริโภค ในแต่ละกระบวนการผ่านคนกลางในตลาดใครบ้าง ปริมาณเท่าไร ใครเป็นคนกำหนดราคาสินค้า

หน่วยวิจัยธุรกิจเกษตร (2539) ได้ให้คำจำกัดความของ วิธีการตลาดข้าว หมายถึง ช่องทางการไหลหรือการกระจายสินค้าข้าวจากเกษตรกร ผ่านผู้ทำหน้าที่ทางการตลาด ในระดับต่างๆ เพื่อนำข้าวไปยังผู้บริโภค วิธีการตลาดยังทำให้รู้ว่าสินค้าข้าวที่ไหลผ่านในระดับต่างๆ มีพ่อค้าคนกลาง และผู้ทำหน้าที่การตลาดเกี่ยวข้องกันอย่างไร มีพ่อค้าคนกลางประเภทไหนบ้าง มีจำนวนมากน้อยเพียงไรนอกจากนี้การศึกษาการทำหน้าที่การตลาดของพ่อค้าคนกลางจะสะท้อนถึงอำนาจทางการตลาดของผู้ประกอบธุรกิจการค้าข้าวในระดับต่างๆ ว่ามีการแข่งขันกันมากน้อยเพียงใด

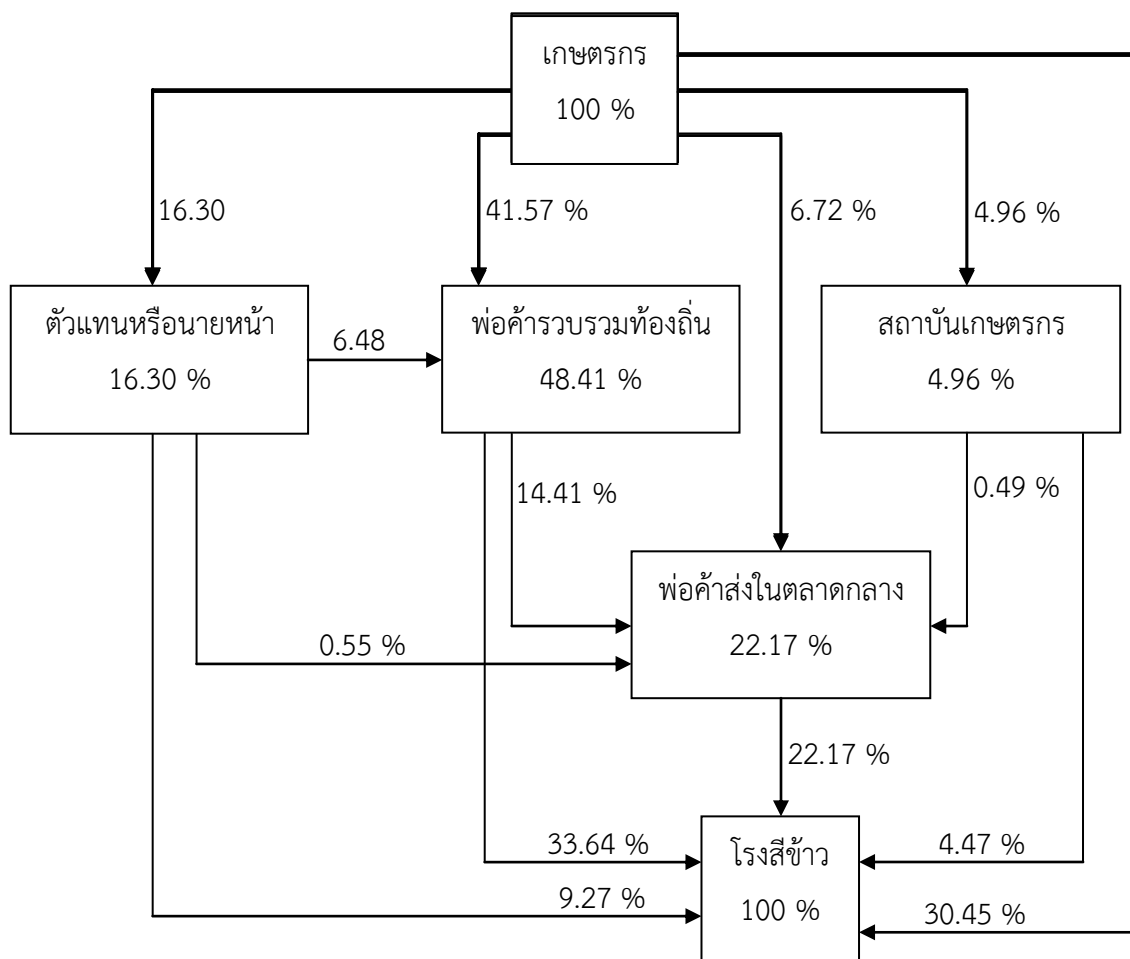
วิธีการตลาดข้าวเปลือก เริ่มจากการขายข้าวเปลือกจากชาวนา ผ่านพ่อค้ารวบรวมท้องถิ่น สถาบันเกษตรกร เช่น สหกรณ์การเกษตร กลุ่มเกษตรกร และตลาดกลางข้าวเปลือก เป็นต้น ซึ่งข้าวเปลือกดังกล่าวจะถูกรวบรวมแล้วส่งผ่านไปยังโรงสี

วิธีการตลาดข้าวสาร เริ่มจากโรงสีซึ่งเป็นผู้แปรรูปข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร แล้วส่งผ่านข้าวสารไปยังพ่อค้าขายส่งในประเทศ เพื่อใช้ในประเทศ สำหรับการส่งออกจะส่งผ่าน “หยง” หรือ “นายหน้า” หรือ “พ่อค้าผู้ส่งออก” โดยตรง

ประโยชน์ของการศึกษาวิธีการตลาด

1. ทราบถึงกระบวนการกระจายสินค้า
2. ทราบถึงจำนวนผู้เข้ามาในตลาด
3. ทราบถึงจำนวนของสินค้าที่กระจายในแต่ละกระบวนการ

หน่วยวิจัยธุรกิจเกษตร (2539) ได้ศึกษาถึงโครงสร้างตลาดข้าวในประเทศไทย โดยวิธีการอธิบายเชิงพรรณนาและใช้รูปภาพประกอบ ผลการศึกษาพบว่ากลุ่ม ผู้มีบทบาทสำคัญในตลาดข้าวเปลือก ได้แก่ พ่อค้าคนกลางผู้รวบรวมในระดับท้องถิ่น ผู้ประกอบการโรงสี และผู้ประกอบการตลาดกลาง โดยปริมาณข้าวที่ผลิตเพื่อจำหน่ายคิดเป็นร้อยละ 100 เกษตรกรจะจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางผู้รวบรวมในระดับท้องถิ่นร้อยละ 50.90 ตลาดกลางข้าวเปลือกร้อยละ 23.80 โรงสีร้อยละ 19.00 และสถาบันเกษตรกรร้อยละ 6.30 สำหรับพ่อค้าคนกลางในตลาดข้าวสารที่สำคัญได้แก่ หยง พ่อค้าขายส่งในกรุงเทพฯ พ่อค้าขายปลีกและผู้ส่งออก ซึ่งเมื่อโรงสีได้ทำการแปรรูปแล้ว โรงสีจะจำหน่ายข้าวสารผ่านนายหน้าในกรุงเทพฯร้อยละ 65.60 ผู้ค้าส่งร้อยละ 20.70 ผู้ส่งออกร้อยละ 13.70 จากนั้นนายหน้าจะจำหน่ายไปยังพ่อค้าขายส่งร้อยละ 40.50 และพ่อค้าส่งออกร้อยละ 25.00 ส่วนผู้ค้าส่งรวบรวมจะส่งไปจำหน่ายให้กับพ่อค้าปลีกร้อยละ 58.90 และผู้บริโภคภายในประเทศร้อยละ 2.40 สำหรับผู้ส่งออกจะทำการส่งออกแก่ต่างประเทศทั้งหมดในอัตราร้อยละ 38.70 และในส่วนของผู้ค้าปลีกนั้นจะจำหน่ายข้าวทั้งหมดให้กับผู้บริโภคภายในประเทศอัตราร้อยละ 58.90



ภาพที่ 2.1 วิธีการตลาดข้าวเปลือก

ที่มา : อัจฉรา ไวยราษฎร์ (2544)

อัจฉรา ไวยราษฎร์ (2544) การศึกษาการตลาดข้าวเปลือกและกิจกรรมทางการตลาดของโรงสีข้าว ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าช่องทางการกระจายข้าวเปลือกหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร ร้อยละ 100 จะจำหน่ายให้กับพ่อค้า รวบรวมในท้องถิ่นมากที่สุดร้อยละ 41.75 รองลงมาคือโรงสีข้าวร้อยละ 30.45 ตัวแทนหรือนายหน้าร้อยละ 16.30 สถาบันเกษตรกรร้อยละ 4.96 และจำหน่ายผ่านตลาดกลางร้อยละ 6.72 ส่วนวิธีการจำหน่ายข้าวเปลือกของพ่อค้าต่างๆมีความแตกต่างกัน คือพ่อค้ารวบรวมในท้องถิ่นจะจำหน่ายให้โรงสีข้าวร้อยละ 33.64 และจำหน่ายผ่านตลาดกลางร้อยละ 14.41 ส่วนตัวแทนหรือนายหน้าจะจำหน่ายให้โรงสีข้าวร้อยละ 9.27 จำหน่ายให้พ่อค้ารวบรวมท้องถิ่นร้อยละ 6.48 และจำหน่ายผ่านตลาดกลางร้อยละ 0.55 สำหรับสถาบันเกษตรกรจะจำหน่ายให้โรงสีข้าวร้อยละ 4.47 และจำหน่ายผ่านตลาดกลางร้อยละ 0.49 และที่ตลาดกลางข้าวเปลือกทั้งหมดร้อยละ 22.17 ที่ผ่านตลาดจะถูกโรงสีซื้อไปทั้งหมด

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2542) การศึกษาการผลิตและการตลาดข้าวหอมมะลิ พบว่าช่องทางการกระจายข้าวเปลือกหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกรจะส่งผ่านให้ผู้รวบรวมในท้องถิ่นร้อยละ 40.12 รองลงมาได้แก่โรงสีร้อยละ 35.46 ส่งผ่านให้กับตัวแทนหรือนายหน้าร้อยละ 18.96 ส่งผ่านให้สถาบันเกษตรกรร้อยละ 5.46 ในส่วนของสถาบันเกษตรกรนั้นเมื่อได้รับข้าวจากเกษตรกรแล้วจะส่งผ่านให้โรงสีร้อยละ 4.32 ส่งผ่านให้พ่อค้ารวบรวมในท้องถิ่นร้อยละ 0.54 และอีกร้อยละ 0.6 ส่งให้กับตัวแทนหรือนายหน้า ในส่วนของนายหน้าหลังจากรวบรวมข้าวเปลือกได้คิดเป็นร้อยละ 19.56 ในจำนวนนี้จะจัดส่งไปยังโรงสีร้อยละ 16.77 ส่งผ่านไปยังพ่อค้ารวบรวมในท้องถิ่นร้อยละ 2.79 ดังนั้นสำหรับคนกลางในท้องถิ่นแล้วพ่อค้ารวบรวมในท้องถิ่นจะถือครองข้าวเปลือกคิดเป็นร้อยละ 43.45 โดยในจำนวนนี้จะจัดส่งให้กับโรงสีทั้งหมด

นิรนาท แก้วประเสริฐ และจินตนิย จินตราน (2549) ศึกษาช่องทางการกระจายข้าวของกลุ่มน้ำปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ช่องทางการกระจายข้าวเปลือกของพื้นที่กลุ่มน้ำปากพองจะผ่านผู้รวบรวมท้องถิ่นและโรงสี โดยตรงโดยไม่มี ตลาดกลางข้าวเปลือก สหกรณ์ และสถาบันเกษตรกร ทำหน้าที่ต่อรองด้านราคา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอำนาจต่อรองของเกษตรกรในภาคใต้น้อยกว่าภาคอื่นๆ เพราะมีช่องทางในการกระจายสินค้าน้อยกว่า และจากการไม่มีตลาดกลางข้าวเปลือกทำให้เกษตรกรไม่มีโอกาสในการพบกับผู้ซื้อที่มีความหลากหลาย ขาดกระบวนการรับรู้ถึงกลไกราคา ในขณะที่ผู้ผลิตข้าวในพื้นที่กลุ่มน้ำปากพองไม่มีการรวมกลุ่มเป็นสถาบันเกษตรกร ทำให้ไม่มีการรวมตัวเพื่อสร้างอำนาจต่อรองทางด้านราคาและการรับรู้ข่าวสารทางการผลิต จึงทำให้การกำหนดราคาข้าวของภาคใต้ไม่ได้เกิดจากอำนาจต่อรองของผู้ผลิต

นอกจากนี้นโยบายข้าวของภาครัฐ เช่น การรับจำนำข้าว ซึ่งนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้แก่เกษตรกรในภาคอื่น ๆ ในด้านการกำหนดราคาขั้นต่ำ และรับซื้อผลผลิตส่วนที่ล้นตลาดไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรในภาคใต้ เนื่องจากมาตรฐานข้าวเปลือกของเกษตรกรในภาคใต้ต่ำกว่า ที่ภาครัฐกำหนด ทำให้ได้ราคาต่ำ การนำข้าวไปจำนำจึงไม่คุ้มกับต้นทุนการจัดการเพราะไม่คุ้มค่ากับราคาที่ขายได้

จากโครงสร้างการกระจายผลผลิตในภาคใต้ พบว่าผู้ผลิตขาดอำนาจการต่อรองทางด้านราคา ทำให้ไม่สามารถกำหนดราคาในตลาดได้ นำมาสู่ปัญหารายได้จากการผลิตตกต่ำและปัญหาการขาดทุน ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในพื้นที่กลุ่มน้ำปากพองและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอาชีพ การพัฒนาช่องทางการตลาดจึงควรมีการจัดระบบการส่งผ่านสินค้าที่มีประสิทธิภาพ เอื้อประโยชน์ต่อทุกฝ่ายผลิต รวมทั้งมีระบบสารสนเทศทางด้านราคาทั่วถึง

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เขต 9 (2552) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ผลตอบแทน และโครงสร้างตลาดข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงปีการเพาะปลูก 2549/50 พบว่า การผลิตข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีต้นทุนการผลิตทั้งหมดประมาณไร่ละ 2,457 บาท ผลผลิตที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยประมาณไร่ละ 340 กก. ราคาเฉลี่ยที่เกษตรกรขายได้ประมาณ กก. ละ 11 บาท และเมื่อนำมาคำนวณหากำไรสุทธิจะอยู่ที่ 1,275 บาทต่อไร่ โดยผลผลิตที่ได้รับเกษตรกรจะใช้บริโภคและทำพันธุ์ร้อยละ 26 ขายร้อยละ

74 ซึ่งโครงสร้างตลาดข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ประกอบด้วย 2 ระดับ คือ ตลาดระดับท้องถิ่น และ ตลาดระดับภูมิภาคและปลายทาง

ด้านการตลาดข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ปริมาณข้าวเปลือก จะเคลื่อนย้ายไหลออก จากเกษตรกรผ่านโรงสีร้อยละ 40 และสถาบันเกษตรกร (กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร) ร้อยละ 33 โดยโรงสี จะนำผลผลิตข้าวเปลือกไปแปรรูปเป็นข้าวสาร ข้าวกล้อง และข้าวซ้อมมือ รวมทั้งส่งไปจำหน่ายยัง ตลาดชายแดนไทย-มาเลเซีย ตลาดทุ่งสง และตลาดอื่นๆ

สำหรับสถาบันเกษตรกร (กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร) สามารถนำไปผลิตเป็นข้าวกล้อง และข้าวซ้อมมือ จำหน่ายตลาดภายในจังหวัดและตลาดในต่างจังหวัด ส่วนปัญหาการผลิตข้าวสังข์ หยดเมืองพัทลุงนั้น เกษตรกรประสบปัญหาเรื่องน้ำ ร่องลงมาเป็นปัญหาศัตรูพืช ปัจจัยการผลิต และ อื่นๆ ตามลำดับ

แวนฟ้า ริกา (2554) การผลิตและการจัดจำหน่ายข้าวสังข์หยดของเกษตรกรใน จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาด้านการจัดจำหน่ายข้าวสังข์หยด พบว่า ส่วนใหญ่ขายเป็นข้าวเปลือก มีการแปรรูปเป็นข้าวกล้อง และขายให้แก่พ่อค้าส่งประเภทโรงสี ราคาเฉลี่ยข้าวเปลือกสดเกี่ยวนละ 11,160.99 บาท และราคาเฉลี่ยข้าวเปลือกแห้งเกี่ยวนละ 16,285.45 บาท ผู้กำหนดราคาคือ โรงสี หรือกลุ่มแม่บ้าน สำหรับการให้ความสำคัญต่อการเลือกคนกลางในการขายข้าวสังข์หยด คือ ในด้าน ความคุ้นเคยที่มีต่อพ่อค้าคนกลาง ส่วนใหญ่ชำระเงินในขณะที่ขายข้าว การขนส่งผู้ซื้อมารับเอง

2.3 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค การผลิตและการตลาด (SWOT Analysis)

แนวคิดการวิเคราะห์โอกาสทางการผลิตและการตลาด หรือ SWOT ซึ่งย่อมาจาก Strengths, Weakness, Opportunities and Threat นั้นเป็นการระบุถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัดซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดกลยุทธ์ขององค์กร รายละเอียดของการวิเคราะห์มีดังนี้ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ 2541, 28)

จุดแข็ง (Strengths) หมายถึง การวิเคราะห์การดำเนินงานภายในขององค์กร เช่น การบริหารงาน การตลาด การวิจัยและพัฒนาเพื่อการพิจารณาถึงจุดแข็งของการดำเนินงานภายในองค์กร ที่บรรลุความสำเร็จหรือเป็นผลดีที่กำหนดกลยุทธ์ขององค์กรโดยใช้ประโยชน์จากจุดแข็งจากการดำเนินงานภายในเหล่านี้

จุดอ่อน (Weakness) หมายถึง การวิเคราะห์การดำเนินงานภายในด้านต่างๆ ขององค์กร ได้แก่ การบริหาร การเงิน การตลาด การผลิต การวิจัยและพัฒนา ที่องค์กรไม่สามารถกระทำได้ดีเพื่อพิจารณาถึงอุปสรรคต่อความสำเร็จขององค์กร องค์กรจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อองค์กรทำการกำหนดกลยุทธ์ที่สามารถถ่วงน้ำหนัก หรือปรับปรุงจุดอ่อนของการดำเนินงานภายในเหล่านี้ให้ดีขึ้น

โอกาส (Opportunity) หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานขององค์กร องค์กรจะต้องตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี การพัฒนาของคอมพิวเตอร์และไบโอเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงของประชากร การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและทัศนคติของสมาชิกองค์กรและการแข่งขันจากต่างประเทศที่รุนแรงขึ้น เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อาจทำให้ความต้องการของลูกค้าเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้ผลิตภัณฑ์ บริการและกลยุทธ์ขององค์กรต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

อุปสรรค (Threats) หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่คุกคามต่อการดำเนินงานของกลุ่ม สภาพแวดล้อมภายนอกเหล่านี้ อาทิเช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี การแข่งขัน ความเข้มแข็งของคู่แข่งและอัตราดอกเบี้ย เป็นต้น

เมื่อทำการวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ขององค์กรแล้วขั้นต่อไปเป็นการสร้างกลยุทธ์ที่เป็นทางเลือก ซึ่งองค์กรต้องพิจารณาและตัดสินใจเลือกใช้เป็นกลยุทธ์เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติขององค์กรการสร้างกลยุทธ์ทางเลือกกระทำในขอบเขตจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรคขององค์กร โดยใช้วิธีที่เรียกว่า SWOT Matrix ดังแสดงในภาพที่ 2.2

	จุดแข็ง	จุดอ่อน
โอกาส	จุดแข็ง + โอกาส ใช้กลยุทธ์ที่อาศัยจุดแข็งเพื่อสร้างข้อได้เปรียบจากโอกาส	จุดอ่อน + โอกาส ใช้กลยุทธ์แก้จุดอ่อนแล้วปรับกลยุทธ์เพื่อสร้างข้อได้เปรียบจากโอกาส
อุปสรรค	จุดแข็ง + อุปสรรค ใช้กลยุทธ์ที่อาศัยจุดแข็งเพื่อหลีกเลี่ยงอุปสรรคและเอาชนะให้ได้	จุดอ่อน + อุปสรรค ใช้กลยุทธ์เพื่อคำนึงถึงจุดอ่อนและอุปสรรคโดยใช้กลยุทธ์ตัดทอน เช่น การถอนผลิตภัณฑ์ การเลิกกิจการ

ภาพที่ 2.2 SWOT Matrix

ที่มา : ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2541)

จากภาพที่ 2.2 สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. การสร้างกลยุทธ์ทางเลือกในการบริหารงานโดยใช้จุดแข็งของกลุ่มไปช่วงชิงโอกาสที่คาดว่าจะเกิดขึ้น โดยใช้วิธีการจับคู่ระหว่างจุดแข็งและโอกาส หากคู่ใดเกิดความสอดคล้องกันก็จะทำให้ได้กลยุทธ์ทางเลือกนั้น ในการจับคู่นั้นอาจใช้จุดแข็งหรือโอกาสมากกว่าหนึ่งข้อก็ได้ หรืออาจจะใช้เพียงอย่างเดียวก็ได้หรือบางข้ออาจไม่ทำให้เกิดกลยุทธ์และกลยุทธ์ทางเลือกในส่วนนี้เรียกว่า “กลยุทธ์จุดแข็ง-โอกาส”
2. สร้างกลยุทธ์ทางเลือกในการบริหารองค์กรโดยใช้จุดแข็งขององค์กรเลี่ยงอุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น โดยใช้วิธีการจับคู่ระหว่างจุดแข็งและอุปสรรค หากคู่ใดเกิดความสอดคล้องกันก็จะทำให้ได้กลยุทธ์ทางเลือกนั้น ในการจับคู่นั้นอาจใช้จุดแข็งหรืออุปสรรคมามากกว่าหนึ่งข้อก็ได้หรืออาจจะใช้เพียงอย่างเดียวก็ได้หรือบางข้ออาจไม่ทำให้เกิดกลยุทธ์และทางเลือกในส่วนนี้เรียกว่า “กลยุทธ์จุดแข็ง-อุปสรรค”
3. สร้างกลยุทธ์ทางเลือกในการบริหารองค์กรโดยใช้โอกาสขององค์กรที่คาดว่าจะเกิดขึ้นของกลุ่มมาแก้ไขจุดอ่อน โดยใช้วิธีการจับคู่ระหว่างจุดอ่อนและโอกาส หากคู่ใดเกิดความสอดคล้องกันก็จะทำให้ได้กลยุทธ์ทางเลือกนั้น ในการจับคู่นั้นอาจใช้จุดอ่อนหรือโอกาสมากกว่าหนึ่งข้อก็ได้หรืออาจจะใช้เพียงอย่างเดียวก็ได้หรือบางข้ออาจไม่ทำให้เกิดกลยุทธ์และ กลยุทธ์ทางเลือกในส่วนนี้เรียกว่า “กลยุทธ์จุดอ่อน-โอกาส”
4. สร้างกลยุทธ์ทางเลือกในการบริหารองค์กรโดยใช้จุดอ่อนขององค์กรเลี่ยงอุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น โดยใช้วิธีการจับคู่ระหว่างจุดอ่อนและอุปสรรค หากคู่ใดเกิดความสอดคล้องกันก็จะทำให้ได้กลยุทธ์ทางเลือกนั้น ในการจับคู่นั้นอาจใช้จุดอ่อนหรืออุปสรรคมามากกว่าหนึ่งข้อก็ได้หรืออาจจะใช้เพียงอย่างเดียวก็ได้หรือบางข้ออาจไม่ทำให้เกิดกลยุทธ์และกลยุทธ์ทางเลือกในส่วนนี้เรียกว่า “กลยุทธ์จุดอ่อน-อุปสรรค”

หลังจากทำ SWOT Matrix จะได้กลยุทธ์ทางเลือกทั้ง 4 แบบนี้ คือกลยุทธ์จุดแข็ง-โอกาส กลยุทธ์จุดแข็ง-อุปสรรค กลยุทธ์จุดอ่อน-โอกาส และกลยุทธ์จุดอ่อน-อุปสรรค เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของเกษตรกรผู้ผลิตต่อไป

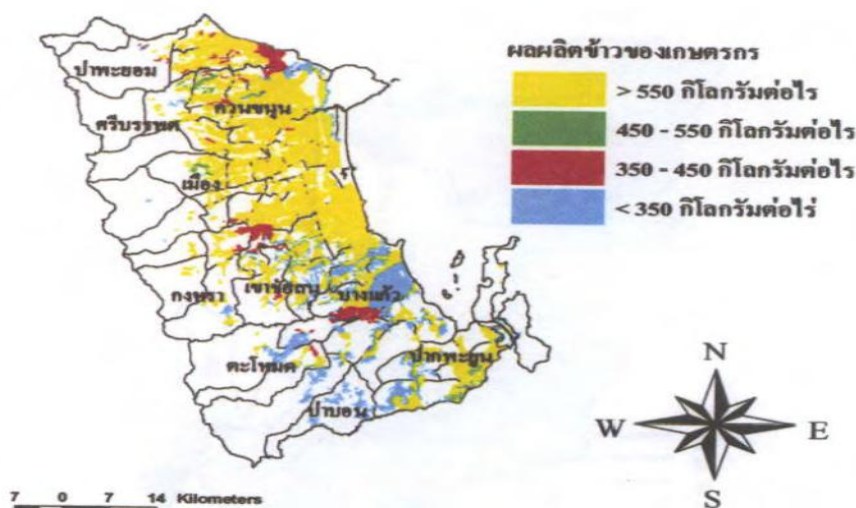
มณฑิรา อุบลเลิศกุล (2555) วิเคราะห์ ประสิทธิภาพการผลิตข้าวสังข์หยดภาคใต้ ระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ได้นำผลจากการวิจัยมาวิเคราะห์ SWOT พบว่า จุดแข็ง คือ เกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยด GI มีการรวมกลุ่มกันทำให้สามารถสร้างอำนาจต่อรองราคาในการซื้อปัจจัยการผลิต และการจำหน่ายผลผลิตในราคาที่สูงขึ้นได้ จุดอ่อน คือกระบวนการผลิตข้าวสังข์หยด GI มีขั้นตอนที่ยุ่งยาก ต้องทำตามการผลิตแบบ GAP โอกาส คือ ปัจจุบันราคาข้าวสังข์หยดพัทลุงดีกว่าข้าวพันธุ์อื่นๆ จึงเป็นแรงจูงใจสำหรับเกษตรกรให้หันมาปลูกข้าวสังข์หยดเพิ่มขึ้น ประกอบกับกระแสความต้องการบริโภคในหมู่ผู้บริโภคเพื่อสุขภาพเพิ่มมากขึ้นทำให้ข้าวสังข์หยดได้รับความสนใจจากผู้บริโภคเพิ่มขึ้น อุปสรรค คือ ต้นทุนการผลิตสูง เนื่องจากปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี มีราคาสูงขึ้น ประกอบกับพื้นที่การผลิตมีน้ำท่วมซ้ำซากทำให้ผลผลิตไม่แน่นอน

2.4 ลักษณะทั่วไปและฐานทรัพยากรในจังหวัดพัทลุง

จังหวัดพัทลุงมีทั้งภูเขาสูงสลับซับซ้อน ที่ราบลอนตื้น ที่ราบลุ่มและภู มิประเทศเป็นเกาะในทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศ ดังนี้

บริเวณเทือกเขาและที่สูงด้านทิศตะวันตกมีเทือกเขาบรรทัดทอดเป็นแนวยาวจากทิศเหนือส่วนต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช จนทิศใต้ของจังหวัดสงขลา ความสูงจากระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ยประมาณ 40-800 เมตร เริ่มจากอำเภอศรีบรรพต อำเภอศรีนครินทร์ อำเภอกงหรา อำเภอตะโหมดและอำเภอป่าบอน มีความกว้างโดยเฉลี่ยจากเทือกเขาบรรทัดไปทางทิศตะวันออกประมาณ 10 กิโลเมตร เป็นต้นกำเนิดลำคลองหลายสายที่ไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา ที่สำคัญได้แก่ คลองท่าแนะ คลองป่าพะยอม คลองบางแก้ว คลองท่ามะเดื่อ คลองนาท่อม คลองหัวหมอน คลองป่าแก่ คลองปันแต คลองลำสินธุ์ คลองเก็ด คลองโละจังกระ คลองตะโหมด

บริเวณที่ราบสลับที่ตอนที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลอยู่ระหว่าง 5-15 เมตร ลักษณะเป็นเนินเขาเตี้ยๆ เริ่มจากอำเภอควนขนุน อำเภอเมือง อำเภอเขาชัยสน อำเภอตะโหมด อำเภอป่าบอน มีความกว้างโดยเฉลี่ยถัดจากบริเวณที่ 1 ไปทางทิศตะวันออกไปจนจรดเขตแนวรถไฟประมาณ 20 กิโลเมตร



ภาพที่ 2.3 เขตศักยภาพการปลูกข้าวในจังหวัดพัทลุง
ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน (2534)

2.4.1 สภาพภูมิอากาศ

จังหวัดพัทลุงมีสภาพอากาศแบบร้อนชื้น มี 2 ฤดูกาล ฤดูฝนเริ่มต้นตั้งแต่กลางเดือนกรกฎาคม-มกราคม รวมระยะเวลานานประมาณ 7 เดือน ในช่วงฤดูฝนนี้มีปริมาณฝนตั้งแต่เดือนตุลาคม-ธันวาคม โดยมีปริมาณฝนตกมากที่สุดในเดือนพฤศจิกายนคือปริมาณฝนตกสูงสุด 567 มิลลิเมตรและมีจำนวนฝนตก 21 วัน ลักษณะของอากาศในฤดูนี้จะเย็นและชื้น เนื่องจากมีลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่าน โดยมีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยอยู่ในช่วง 73.5-82.5 เปอร์เซ็นต์ และอุณหภูมิเฉลี่ยอยู่ในช่วงระหว่าง 26-29 องศาเซลเซียส ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์-กลางเดือนกรกฎาคม รวมเวลานานประมาณ 5 เดือน ในช่วงฤดูร้อนนี้มีความร้อนของอากาศจะไม่ร้อนอบอ้าวมากนัก เพราะได้รับอิทธิพลของกระแสลมและน้ำจากทะเลบริเวณใกล้เคียง ความร้อนและความอบอ้าวของอากาศสูงสุดในช่วงเดือนเมษายน โดยมีอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 29.21 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนตก 12 วัน ในช่วงฤดูร้อนนี้ มักเกิดสภาพแห้งแล้งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากมีปริมาณฝนตกน้อยและอุณหภูมิของอากาศค่อนข้างสูง

ปริมาณน้ำฝน จังหวัดพัทลุงเป็นจังหวัดที่มีปริมาณน้ำฝนและการกระจายของฝนค่อนข้างดีในช่วง 5 ปี (พ.ศ.2551-2554) ปริมาณฝนตกเฉลี่ยรายเดือนเท่ากับ 214.56 มิลลิเมตร ฝนตกมากที่สุดในเดือนพฤศจิกายนและธันวาคมเท่ากับ 713 มิลลิเมตรและ 413 มิลลิเมตร ตามลำดับ และมีปริมาณฝนตกน้อยที่สุดในเดือนพฤษภาคมคือประมาณ 83.1 มิลลิเมตร โดยหากเทียบปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยที่ตกในช่วงเวลาเดียวกันในช่วงปี 2537-2547 พบว่าปริมาณฝนตกเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยในช่วงปี 2537-2547 มีปริมาณฝนตกเฉลี่ยรายเดือนเท่ากับ 180.21 มิลลิเมตร ฝนตกมากที่สุดในเดือนพฤศจิกายนและธันวาคมเช่นเดียวกันแต่มีปริมาณน้ำฝนเพียง 567 มิลลิเมตรและ 443 มิลลิเมตร ส่วนเดือนเดือนพฤษภาคมมีปริมาณน้ำฝนเพียง 75 มิลลิเมตร

2.4.2 ทรัพยากรดิน

ทรัพยากรดินของจังหวัดพัทลุงประมาณครึ่งหนึ่งยังมีปัญหาต่อการทำเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นดินในพื้นที่ลาดชันสูง ดินตื้น และดินทราย สำหรับเนื้อดินที่เหมาะสมต่อการเกษตรมีกระจายอยู่ทั่วไปแต่เป็นพื้นที่นาส่วนใหญ่ และยังมีที่ใช้ปลูกยางพารา และไม้ผลยืนต้น

จากสถิติข้อมูลดินของสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 พบว่า จังหวัดพัทลุงมีเนื้อที่ทั้งหมด 2,140,296 ไร่ มีเนื้อที่ดินเหมาะสมกับการเกษตร ประมาณ 1,198,380 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 56.0 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด เนื้อที่ดินที่มีประมาณ 703,465 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 32.9 ส่วนที่เหลือ 238,451 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 11.1 เป็นเนื้อที่น้ำ ที่ลุ่มน้ำขังและและหาดทราย และสร้างบ้านเรือนจำนวนเนื้อที่ที่พบมีประมาณ 3,076 ไร่ หรือ ร้อยละ 0.14 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด

1. พื้นที่ดินเปรี้ยว พื้นที่บริเวณนี้มีลักษณะเนื้อดินเป็นดินเหนียวทั้งดินบนและดินล่าง มีการระบายน้ำเลว ค่าความเป็นกรดเป็นด่างอยู่ในระดับต่ำกว่า 4.5 ลักษณะความเป็นกรดของดินส่วนใหญ่เกิดจากความเป็นกรดของซัลฟูริก และพบชั้นจาโรไซด์ภายในเนื้อดิน พื้นที่ดินเปรี้ยวในจังหวัดพัทลุงมีประมาณ 59,350 ไร่ หรือ ร้อยละ 2.76 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด พื้นที่ส่วนใหญ่ที่พบประมาณ 57,350 ไร่ พบในบริเวณเกาะต่างๆ ได้แก่ เกาะนางคำ เกาะโคป เกาะหมาก และบริเวณริมฝั่งทะเลสาบสงขลาในเขตอำเภอปากพะยูน นอกจากนั้นยังกระจายอยู่ในเขตอำเภอควนขนุน ได้แก่

บ้านแหลมโหนดและบ้านท่าช้าง รวมทั้งบริเวณบ้านอ้ายใหญ่และบ้านสวนในเขตอำเภอเมืองพัทลุงอีกประมาณ 16,665 ไร่

2. พื้นที่เป็นดินปนกรวดมาก พื้นที่บริเวณนี้เป็นดินร่วนละเอียดถึงดินเหนียวปนกรวดประมาณที่มากกว่า 35% โดยปริมาตร พบชั้นดินกรวดหรือลูกรังในระดับความลึกตั้งแต่ 0-50 และ 50-100 เซนติเมตร จากผิวดิน มีการระบายน้ำค่อนข้างดี ดินบริเวณนี้จะมีปัญหาการปลูกพืชอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากความหนาแน่นของกรวด และระดับความลึกที่พบชั้นดินลูกรังหรือกรวด ตลอดจนความลาดชันของพื้นที่เป็นอุปสรรคต่อการขนไซของรากพืชเพื่อหาธาตุอาหารและน้ำสำหรับการเจริญเติบโต พื้นที่ดินชนิดนี้มักพบบริเวณเนินเขาและแนวด้านตะวันออกของเทือกเขาบรรทัดมีจำนวนพื้นที่ประมาณ 221,216 ไร่ หรือร้อยละ 10.34 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัดในปัจจุบันพื้นที่เหล่านี้จะใช้ประโยชน์ในการปลูกยางพารา และบางแห่งยังคงสภาพพื้นที่ป่าอยู่

2.4.3 ทรัพยากรแหล่งน้ำ

2.4.3.1 น้ำผิวดิน

แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สามารถนำมาใช้ได้ เช่น ทะเลสาบ แม่น้ำ คูคลอง หนอง บึง ลำห้วย น้ำตก น้ำซับ และน้ำพุ แหล่งน้ำที่สำคัญได้แก่

1. **ลุ่มน้ำป่าพะยอม** มีอาณาเขตครอบคลุม 3 อำเภอ คือ อำเภอควนขนุน อำเภอบรรพต และอำเภอป่าพะยอม มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 480 ตารางกิโลเมตร ลุ่มน้ำป่าพะยอมระดับอำเภอจำนวน 15 สายไหลผ่านพื้นที่ 8 ตำบล 40 หมู่บ้านไหลผ่าน ในฤดูแล้งจะมีค่อนข้างน้อย บริเวณนี้มีคลองที่สำคัญได้แก่ คลองตลิ่งชัน คลองป่าพะยอม คลองเรียน คลองแหลมโหนด และลำห้วยที่ไหลผ่านไปแต่ละหมู่บ้าน

2. **ลุ่มน้ำท่าแนะ** มีอาณาเขตครอบคลุม 3 อำเภอ คือ อำเภอศรีบรรพต อำเภอควนขนุน อำเภอเมือง มีพื้นที่ทั้งหมด 395 ตารางกิโลเมตร หรือ 246,785 ไร่ มีลุ่มน้ำย่อยจำนวน 13 ไหลผ่านพื้นที่ 9 ตำบล 69 หมู่บ้าน ลุ่มน้ำท่าแนะไหลจากเทือกเขาบรรพตไหลผ่านที่ราบลุ่มลงสู่ทะเลสาบที่บ้านปากประ ในฤดูแล้งมีน้ำค่อนข้างน้อย นอกจากคลองท่าแนะแล้วยังมีลำคลองสายอื่นๆด้วย

3. **ลุ่มน้ำนาท่อม** มีอาณาเขตครอบคลุม 2 อำเภอ คือ อำเภอเมือง และกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ มีพื้นที่ทั้งหมด 528 ตารางกิโลเมตร หรือ 330,000 ไร่ มีลำน้ำย่อย 14 สาย ไหลผ่าน 16 ตำบล 143 หมู่บ้าน ลุ่มน้ำท่อมมีต้นน้ำบริเวณเทือกเขาบรรทัดไหลผ่านที่ราบลุ่มบริเวณ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ ไหลออกสู่ทะเลสาบสงขลาที่บ้านลำปำ และแม่น้ำสายอื่นอีกหลายสายด้วย

4. **ลุ่มน้ำห้วยหมอน** สะพานหยี มีอาณาเขตครอบคลุม 3 อำเภอ คือ อำเภอกงหรา อำเภอเขาชัยสน และอำเภอเมือง มีพื้นที่ 525 ตารางกิโลเมตร หรือ 328,125 ไร่ ลุ่มน้ำนี้มีคลองย่อย จำนวน 19 สาย ไหลผ่านพื้นที่ 7 ตำบล 53 หมู่บ้านไหลออกสู่ทะเลสาบสงขลา และยังมีลำคลองอีกหลายสายไหลผ่านด้วย

5. **ลุ่มน้ำท่าชีต-บางแก้ว** มีอาณาเขตครอบคลุม 4 อำเภอ คือ อำเภอตะโหมด อำเภอบางแก้ว อำเภอเขาชัยสน และอำเภอป่าบอน มีพื้นที่ทั้งหมด 620 ตารางกิโลเมตร หรือ 387,500 ไร่ ประกอบด้วย ลุ่มน้ำย่อยจำนวน 17 สาย ฤดูแล้งน้ำค่อนข้างน้อยคลองสายหลักได้แก่ คลองมะเดื่อ คลองโหล๊ะจังกระ คลองหัวช้าง คลองนัย คลองตะโหมด

6. **ลุ่มน้ำป่าบอน-พรุพ้อ** มีอาณาเขตครอบคลุม 2 อำเภอ คือ อำเภอป่าบอน อำเภอปากพะยูน มีพื้นที่ทั้งหมด 866 ตารางกิโลเมตร หรือ 541,250 ไร่ ประกอบด้วย ลุ่มน้ำย่อย จำนวน 16 สาย ไหลออกสู่ทะเลสาบสงขลาที่บ้านฝาละและบ้านหัวควน มีลำน้ำสายหลัก 2 สาย คือ คลองป่าบอน และคลองพรุพ้อ

7. **ทะเลสาบสงขลา** เป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศ ไทยครอบคลุม 2 จังหวัด คือ สงขลาและพัทลุง มีเนื้อที่ประมาณ 1,039 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 649,375 ไร่ โดยมีความลึก 1-3 เมตร แบ่งเป็น 3 ตอนคือ ทะเลสาบตอนล่าง น้ำต่อนี้มีลักษณะเป็น น้ำเค็มและน้ำกร่อย อาณาเขตตั้งแต่ปากอ่าวพัทลุง ถึงช่องแคบปากกรอ ทะเลสาบตอนบน หรือทะเลหลวง ตอนเหนือสุดน้ำจะจืด ตั้งแต่ปากพะยูน ลงมาถึงช่องแคบปากกรอเป็นน้ำกร่อย แต่หลังสร้าง ประตูน้ำปากกระวะที่อำเภอรโนดปี พ.ศ.2494 กลายเป็นน้ำจืดตลอดปี ทะเลน้อย เป็นทะเลสาบน้ำจืด ตลอดปีอยู่เหนือสุดของทะเลสาบสงขลา ในอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยมีคลองนาเรียมและ คลองปากกระวะเชื่อมต่อกับทะเลหลวง

ตารางที่ 2.1 แสดงจำนวนครัวเรือนเกษตร และเนื้อที่ถือครอง จำแนกใน-นอกเขตชลประทาน

รายการ	พื้นที่ทำการเกษตรในเขตชลประทาน อย่างเดียว		พื้นที่ทำการเกษตรอยู่นอกเขตชลประทาน	
	จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)	พื้นที่ (ไร่)	จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)	พื้นที่ (ไร่)
ปีเพาะปลูก	5,249	73,632	20,594	388,053
ปีเพาะปลูก	8,036	127,609	51,730	821,471
ปีเพาะปลูก	6,228	11,522	53,668	594,105

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 2554

2.4.3.2 แหล่งน้ำชลประทาน

จังหวัดพัทลุงติดต่อกับเทือกเขาบรรทัดซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารสายสั้นๆ ไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลาหลายสายจึงทำให้การพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติเหล่านี้มีประสิทธิภาพสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น โดยการก่อสร้างระบบชลประทานขนาดต่างๆ ทำให้พื้นที่การเกษตรได้รับประโยชน์จำนวน 518,948 ไร่ ซึ่งระบบชลประทานสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1. โครงการชลประทานขนาดใหญ่ จำนวน 1 โครงการ พื้นที่ที่ได้รับประโยชน์ จำนวน 103,298 ไร่
2. โครงการชลประทานขนาดกลาง จำนวน 9 โครงการ พื้นที่ที่ได้รับประโยชน์ จำนวน 231,600 ไร่
3. โครงการชลประทานขนาดเล็ก จำนวน 73 โครงการ พื้นที่ที่ได้รับประโยชน์ จำนวน 184,050 ไร่

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร

3.1.1.1 ประชากรกลุ่มชาวนา คือ คราวเรือนเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำนาทั้งหมดในจังหวัดพัทลุง

3.1.1.2 ประชากรกลุ่มพ่อค้าคนกลาง คือ พ่อค้าคนกลางที่ รับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาทั้งหมดในจังหวัดพัทลุง

3.1.2 วิธีการสุ่มตัวอย่าง จำแนกวิธีการสุ่มตัวอย่างตามกลุ่มประชากรดังนี้

3.1.2.1 กลุ่มตัวอย่างชาวนา จะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 จะสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงคือเลือกอำเภอในจังหวัดพัทลุงที่มีพื้นที่ปลูกข้าวนาชลประทาน คือ อำเภอป่าพะยอม จำนวน 52 คราวเรือน และกลุ่มตัวอย่างพื้นที่นาหลังน้ำท่วม คือ อำเภอเมือง จำนวน 58 คราวเรือน

ขั้นตอนที่ 2 จะแบ่งพื้นที่ปลูกข้าวออกเป็น 2 กลุ่มคือพื้นที่นา ชลประทาน คือ พื้นที่นาในอำเภอป่าพะยอม และพื้นที่นาหลังน้ำท่วมคือพื้นที่นาในอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

ขั้นตอนที่ 3 การสุ่มตัวอย่างระดับตำบลจะขอ คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ หรือเจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยข้าวจังหวัดพัทลุง เพื่อเลือกพื้นที่นาชลประทานและนาห ลังน้ำท่วม และสุ่มระดับหมู่บ้านโดยวิธีเฉพาะเจาะจงคือ หมู่ที่ 9,10 ตำบลพญาขัน อำเภอเมือง เป็นพื้นที่นาหลังน้ำท่วม และ หมู่ที่ 4,7 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม เป็นพื้นที่นาชลประทาน

ขั้นตอนที่ 4 จะสุ่มตัวอย่างชาวนาในหมู่บ้านด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ โดยการเดินเข้า สัมภาษณ์ถึงบ้านเรือนโดยตรง

3.1.2.2 กลุ่มตัวอย่างพ่อค้าคนกลาง การกำหนดตัวพ่อค้าคนกลางที่จะสัมภาษณ์ จะยึดเอาพ่อค้าคนกลางที่เกษตรกรตัวอย่าง ชายข้าวให้เป็นกลุ่มตัวอย่างหลัก และตามสัมภาษณ์ไปตามเส้นทางข้าวของเกษตรกรตัวอย่าง ประมาณ 4-5 ราย

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การรวบรวมข้อมูลประกอบไปด้วย

ข้อมูลทุติยภูมิ รวบรวมข้อมูลสารสนเทศ ศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิตต่อไร่ พันธุ์ข้าวที่ปลูกในจังหวัดพัทลุง ราคา พื้นที่ชลประทาน ฯลฯ ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งจัดเก็บโดยหน่วยงานต่างๆ เช่น สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ศูนย์วิจัยข้าว กรมชลประทาน กรมการค้าภายใน เป็นต้น และการตลาดข้าวในจังหวัดพัทลุงที่จัดเก็บและศึกษาโดยหน่วยงานของรัฐ และนักวิชาการ

ข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องแบบเจาะลึก ประมาณ 4-5 ราย ได้แก่ นักวิชาการ เกษตรกร คนกลาง และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การรวบรวมข้อมูลประกอบไปด้วย

จะเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ตัวอย่างชาวนาในพื้นที่ ซึ่งใช้เป็นตัวแทนการผลิตข้าวในพื้นที่จังหวัดพัทลุง ทั้งพื้นที่นาชลประทาน และพื้นที่นาหลังน้ำท่วม โดยข้อมูลที่ต้องการจะประกอบไปด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปทางด้านเศรษฐกิจและสังคมชาวนา

ตอนที่ 2 ต้นทุนการทำนา ผลผลิตและผลตอบแทนทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด

ตอนที่ 3 การจัดการด้านการตลาด ลักษณะการซื้อขาย การขนส่งและค่าใช้จ่าย การกำหนดราคา แหล่งรับซื้อ

ตอนที่ 4 ปัญหาการผลิต การตลาด และแนวทางการแก้ไขปัญหาของชาวนา

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การรวบรวมข้อมูลประกอบไปด้วย

การนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์พ่อค้าคนกลางมาวิเคราะห์ สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ จะนำเสนอในรูปแบบภาพ แสดงค่าร้อยละของการกระจายผลผลิต ประกอบคำบรรยาย เพื่อเสนอข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ จะนำมาสรุปและสังเคราะห์เพื่ออธิบายความเป็นจริง และถอดบทเรียนเกี่ยวกับสภาพการตลาด การกำหนดราคา การขนส่ง ตลอดจนปัญหา และแนวทางแก้ไขในช่วงที่ผ่านมา

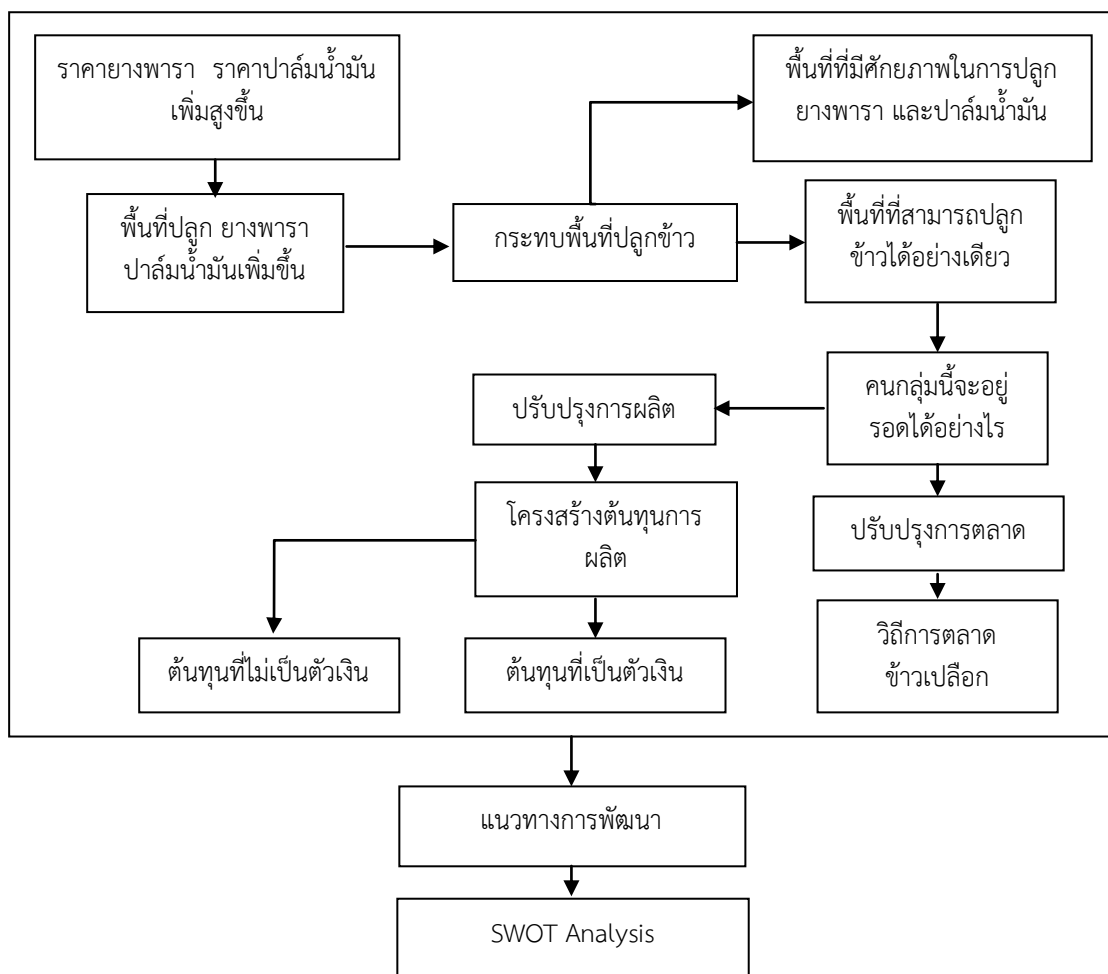
เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 การรวบรวมข้อมูลประกอบไปด้วย

รวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ทั้งปัจจัยภายในภายนอกในการทำนา รวมทั้งสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องแบบเจาะลึก ได้แก่ นักวิชาการ เกษตรกร พ่อค้าคนกลาง เจ้าหน้าที่ของรัฐ และข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ถึงข้อที่ 3

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้อทั้งพื้นที่ปลูก ผลผลิต ราคา ที่ได้จากหน่วยงานต่างๆ และศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของมาวิเคราะห์สถานการณ์การผลิตข้าวของจังหวัดพัทลุง และจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ขานามวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน เพื่อหาต้นทุนที่แท้จริง ผลกำไรที่ได้ในการทำนา เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนว่าเหมาะสมต่อการทำนาหรือไม่ และจะบริหารให้ต้นทุนลดลงได้มากที่สุดน้อยเพียงใด สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พ่อค้าคนกลาง ผู้วิจัยทำการ วิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ ใช้ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ นำมาสรุป สังเคราะห์ให้เห็นเป็นวิถิตลาดข้าวเปลือกของจังหวัดพัทลุง เพื่อให้เห็นถึงปัญหาของตลาด และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อไป จากนั้นผู้วิจัย จะนำข้อมูลที่วิเคราะห์มาแล้วตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ถึงข้อที่ 3 มาประกอบการวิเคราะห์ โดยใช้ทฤษฎี SWOT เพื่อให้เห็นถึงสภาวะปัจจุบันของสถานการณ์ข้าวเปลือกในจังหวัดพัทลุง และนำมาหาข้อในการพัฒนาการผลิต

3.4 กรอบแนวคิดการวิจัย



ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 4 ผลการศึกษา

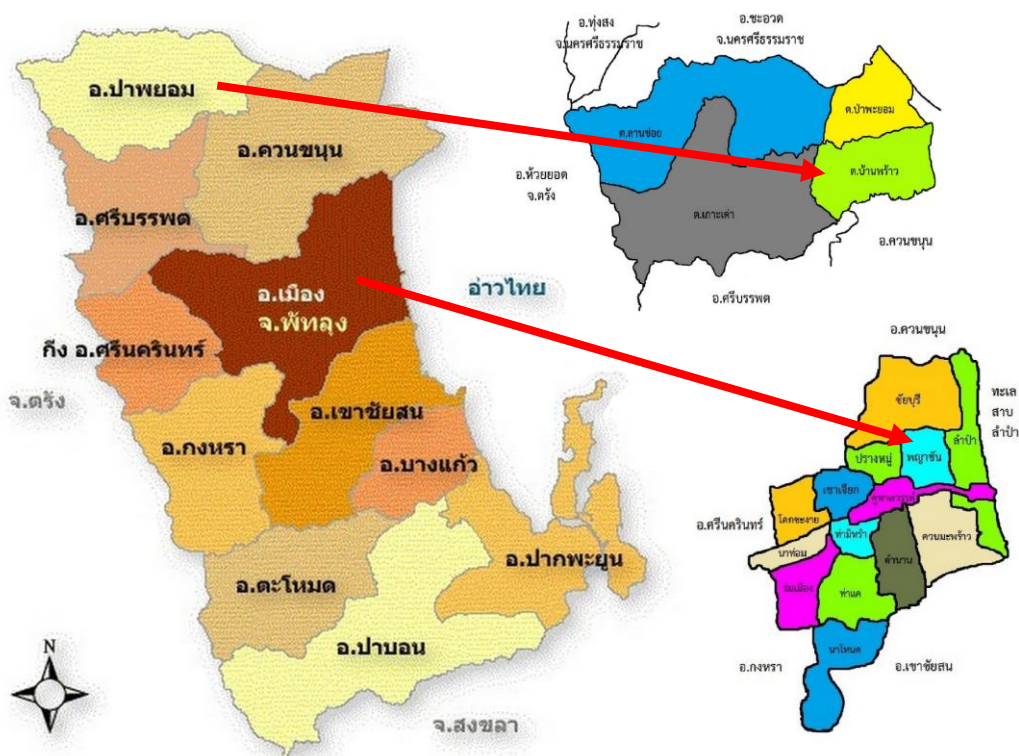
เพื่อความสมบูรณ์ครบถ้วนของเนื้อหาของงานวิจัยเศรษฐกิจการผลิตและการตลาดข้าวเปลือกในจังหวัดพัทลุง การนำเสนอผลการดำเนินการวิจัยในบทนี้จะประกอบไปด้วยข้อมูล ทุติยภูมิจากแหล่งต่างๆ และการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม

4.1 ลักษณะพื้นที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง

4.1.1 ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

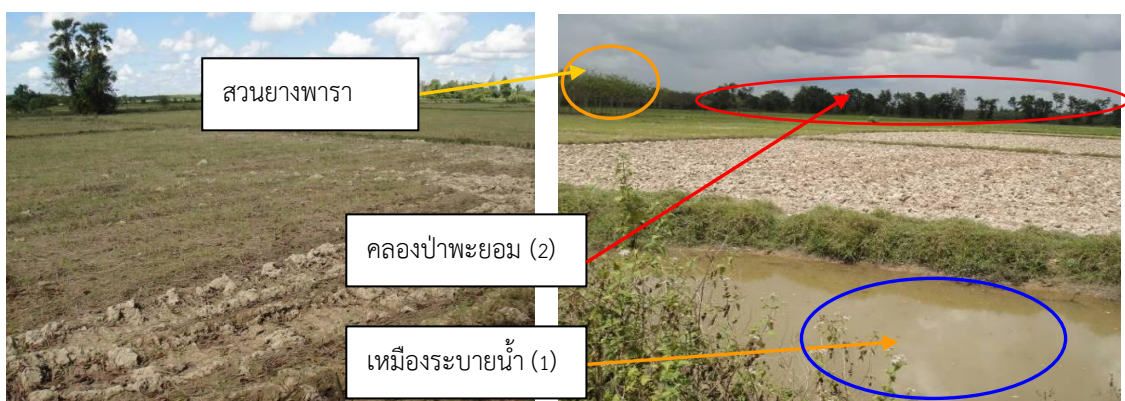
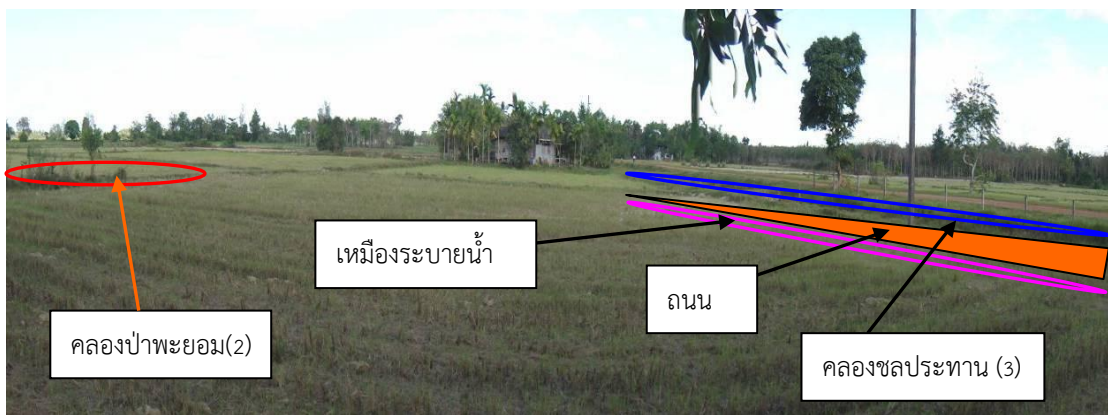
เป็นจังหวัดที่ปลูกข้าวมากเป็นอันดับ 3 ของภาคใต้ มีพื้นที่เพาะปลูกหลักอยู่รอบๆ ทะเลสาบสงขลา โดยพื้นที่ปลูกข้าวจะกระจายอยู่ทางฝั่งตะวันออกของถนนเพชรเกษม ตั้งแต่อำเภอป่าพะยอมไปจนถึงจังหวัดที่อำเภอป่าบอน ส่วนทางด้านฝั่งตะวันตกของถนนเพชรเกษม จะเป็นพื้นที่ปลูกพืชสวนและยางพารา มีพื้นที่นาบ้างบางส่วน ที่ชาวสวนเก็บไว้ปลูกข้าวเพื่อบริโภค

จังหวัดพัทลุงมีโครงการชลประทานขนาดใหญ่เพียง 1 แห่ง ในพื้นที่อำเภอบางแก้ว ที่เหลือจะเป็นโครงการชลประทานขนาดกลาง 9 แห่ง โครงการขนาดเล็ก 73 แห่ง รวมพื้นที่ชลประทานทั้งสิ้น 518,948 ไร่ นอกจากนี้ยังมีโครงการสูบน้ำเพื่อการเกษตรอีก 6 โครงการ รวมพื้นที่ 24,685 ไร่ โดยส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่อำเภอควนขนุนและอำเภอเมือง ซึ่งเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญของจังหวัด



แผนภาพที่ 4.1 แสดงพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาบ้านไสกล้าย ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม มีพื้นที่ทั้งหมด 44.13 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 22,682 ไร่ ห่างจากที่ทำการอำเภอป่าพะยอม ไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 3 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศของตำบลบ้านพร้าว มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก เหมาะสำหรับการทำนา และเป็นที่ดินเล็กน้อย ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก เหมาะสำหรับการปลูกยางพาราและทำสวน จำนวนหมู่บ้านในเขตตำบลบ้านพร้าว จำนวน 10 หมู่บ้าน ประชากรมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 5,906 คน แยกเป็นชาย 2,932 คน หญิง 2,974 คน จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 1,733 ครัวเรือน เฉลี่ยประมาณ 134 คนต่อตารางกิโลเมตรความหนาแน่นของบ้านต่อพื้นที่ 39 หลังคาเรือนต่อตารางกิโลเมตร สมาชิกในครอบครัวโดยเฉลี่ย 4 คนต่อครัวเรือน ประชากรตำบลบ้านพร้าว มีการประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำนา ทำสวนยางพารา เลี้ยงสัตว์ สวนปาล์ม น้ำมัน ค้าขาย และอาชีพรับจ้างทั่วไป ตำบลบ้านพร้าวจะรับน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการชลประทานลุ่มน้ำปากพนังตอนบน มีลำน้ำธรรมชาติ คือ คลองป่าพะยอม ไหลผ่าน และมีคลองชลประทาน (ซีเมนต์) และประตูบังคับน้ำ เพื่อใช้ในการปลูกข้าวและทำการเกษตรอย่างอื่น อย่างไรก็ตามในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา (2552-54) ชาวนาในพื้นที่ศึกษาต้องประสบกับปัญหาน้ำท่วมที่นาก่อนการเก็บเกี่ยว โดยน้ำที่ท่วมล้นมาจากคลองป่าพะยอมที่ไหลผ่านหมู่บ้าน ทำให้ผลผลิตข้าวเสียหาย แต่ในส่วนของชาวนาที่เลือกปลูกข้าวพันธุ์ไวต่อช่วงแสง (สังข์หยด) ผลผลิตจะไม่เสียหาย เนื่องจากในช่วงที่น้ำท่วมข้าวยังไม่ออกรวง ในขณะที่ข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสง (ชัยนาท) ของเพื่อนบ้านคนอื่นกำลังใกล้เก็บเกี่ยวทำให้ได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมมากกว่า



แผนภาพที่ 4.2 สภาพพื้นที่นาหลังการเก็บเกี่ยว บ้านไสกล้าย อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง

พื้นที่นาในตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม ในช่วง 10 ปี ที่ผ่านมาถูกแย่งชิงจากพืชเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า คือ ยางพารา จากแผนภาพที่ 4.1 แสดงให้เห็นว่าพื้นที่นาในบ้านไสกล้าย จะมีสวนยางพาราแทรก ทั้งสวนที่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้แล้ว (แสดงในพื้นที่วงกลม) และสวนยางที่เพิ่งปลูกยังไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มการปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวไปปลูกยางพารายังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง



แผนภาพที่ 4.3 คลองชลประทาน และคลองระบายน้ำ บ้านไสกล้าย อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง

พื้นที่บ้านพลายทอง ตำบลพญาขัน อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ห่างจากที่ทำการอำเภอเมืองพัทลุง ประมาณ 7 กิโลเมตร มีเนื้อที่ จำนวน 16,252 ไร่ หรือจำนวน 25.96 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ราบ 12,740 ไร่ เป็นพื้นที่ภูเขา 69 ไร่ เป็นพื้นน้ำ 296 ไร่ อื่น 3,147 ไร่ มีหมู่บ้านในตำบลพญาขัน รวม 10 หมู่บ้าน ประชากร มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 5,348 คน แยกเป็นชาย 2,594 คน หญิง 2,754 คน จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 1,613 ครัวเรือน เฉลี่ยประมาณ 206 คนต่อตารางกิโลเมตรความหนาแน่นของบ้านต่อพื้นที่ 62 หลังคาเรือนต่อตารางกิโลเมตร สมาชิกในครอบครัวโดยเฉลี่ย 4 คนต่อครัวเรือน ประชากรตำบลพญาขันร้อยละ 70 ทำการเกษตร ร้อยละ 30 มีอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 3 รับราชการ และอื่นๆอีกร้อยละ 7 ตำบลพญาขัน มีพื้นที่ปลูกข้าวต่อเนื่องกับพื้นที่ปลูกข้าวในตำบลชัยบุรี ตำบลปรางหมู่ ตำบลควนมะพร้าวบางส่วน เป็นพื้นที่ ลุ่มต่ำ รับน้ำก่อนไหลลงทะเลสาบสงขลา ทำให้พื้นที่ส่วนนี้ประสบปัญหา น้ำท่วมซ้ำซากทุกปี ๆ ละ 2 - 3 ครั้ง



ก



ข



ค

แผนภาพที่ 4.4 สภาพพื้นที่นา บ้านพลายทอง อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

ในอดีตพื้นที่แถบนี้จะปลูกข้าวขึ้นน้ำ ซึ่งเมื่อถึงช่วงน้ำท่วมข้าวจะยึดตัวหนีน้ำ และตั้งท้อง ออกรวงหลังน้ำลด แต่ในระยะ 15 ปีที่ผ่านมา ชาวนาได้ปรับเปลี่ยนพันธุ์ข้าวจากข้าวพันธุ์พื้นเมือง (ข้าวขึ้นน้ำหรือข้าวไวแสง) เป็นข้าวพันธุ์ใหม่ (ข้าวไม่ไวแสง) ซึ่งมีระยะเวลาการเพาะปลูกถึงเก็บเกี่ยวประมาณ 105-110 วัน มีลักษณะลำต้นเตี้ย ข้าวจะออกรวง และกำลังจะสุก ในช่วงเวลาน้ำท่วมของภาคใต้พอดี โดยเฉพาะในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมา ปริมาณน้ำฝนมากขึ้น มีน้ำท่วมมากขึ้น บ่อยขึ้นส่งผลให้ผลผลิตข้าวในพื้นที่ตำบลพญาขันได้รับความเสียหาย

ชาวนาในพื้นที่บ้านพลายทอง หมู่ที่ 9 -10 ตำบลพญาขัน และพื้นที่ใกล้เคียง จึงได้ปรับเปลี่ยนรอบการผลิตข้าว เพื่อหลบเลี่ยงไม่ให้ข้าวออกรวงในช่วงน้ำหลากในเดือน พฤศจิกายน - ธันวาคม โดยชาวนาจะเริ่มปลูกข้าวในเดือน ธันวาคม- มกราคม และจะเก็บเกี่ยวในช่วงเดือน เมษายน- พฤษภาคม (ช่วงนี้ชาวบ้านจะเรียกว่าข้าวนาปรัง) ส่วนนาปีจะทำในช่วง พฤษภาคม - กรกฎาคม และไปเก็บเกี่ยวในเดือน ตุลาคม - พฤศจิกายน ก่อนน้ำจะหลาก



ก



ข



ค

แผนภาพที่ 4.5 แหล่งน้ำ และระบบน้ำชลประทานบ้านพลายทอง อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

การที่ชาวนาต้องเลื่อนการทำนาทำในช่วงเดือน เมษายน – พฤษภาคม ที่เป็นหน้าร้อน จำเป็นต้องมีแหล่งน้ำที่เพียงพอกับการเพาะปลูก โดยแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูกข้าวของชาวนาในพื้นที่บ้านพลายทองทั้งหมด 9 และ 10 คือ คลองพลายทอง ซึ่งรับน้ำต่อจากคลองนาท่อม ต่อจากตัวเมืองพัทลุง และน้ำที่ไหลจากตำบลปรังหมูลงมา ในหน้าน้ำพื้นที่นี้จึงเป็นแหล่งรับน้ำ ส่วนในหน้าแล้งก็จะเป็นอ่างเก็บน้ำสำหรับใช้ปลูกข้าวปรังและพืชเกษตรอื่นๆ ระบบชลประทานของคลองพลายทอง ใช้ระบบฝายน้ำล้น และใช้เครื่องสูบน้ำ สูบเข้าเหมืองใส่ ไก่ที่ต่อเชื่อมไปยังที่นาทั้ง 2 ฝั่งคลอง

เนื่องจากทุ่งนาแถบนี้เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมขังดังนั้นจึงไม่ได้รับผลกระทบจากการขยายพื้นที่ปลูกยางพารา (เนื่องจากยางพาราไม่สามารถเจริญเติบโตได้ดี) แต่เริ่มมีการเข้ามาของปาล์มน้ำมัน และไร่นาสวนผสม ทั้งนี้เนื่องจากทั้งปาล์มน้ำมันและไร่นาสวนผสม สามารถมีรายได้ตลอดปี ไม่เหมือนข้าว ที่ขายผลผลิตได้ปีละเพียง 2 ครั้ง อย่างไรก็ตามผลจากราคาข้าวที่สูงขึ้นในช่วงหลัง (ทั้งจากโครงการรับจำนำ และ ประกันราคา) ได้จูงใจให้ชาวนาหันมาทำนาเพิ่มขึ้น ละลอกกระแสการปรับเปลี่ยนที่นาไปปลูกปาล์มน้ำมัน¹

¹ จากการสัมภาษณ์ชาวนา

4.1.2 สภาพทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง

ผลการสำรวจข้อมูลชาวนาในพื้นที่ศึกษาทั้ง 2 อำเภอ คืออำเภอเมือง และอำเภอป่าพยอม จำนวน 110 ตัวอย่าง พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะเป็นตัวหัวหน้าครัวเรือน (ร้อยละ 56) และคู่สมรส (ร้อยละ 37) และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 60 เป็นเพศหญิง ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนมีอายุเฉลี่ย 57.7 ปี ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นคู่สมรสมีอายุเฉลี่ย 54.5 ปี และผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นบุตรมีอายุเฉลี่ย 41.6 ปี ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน คู่สมรส และบุตร จะประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก ดังนั้นจะเห็นได้ ว่าในพื้นที่ศึกษาอายุเฉลี่ยของชาวนาจะมีแนวโน้มเป็นชาวนาสูงอายุใกล้เคียงเกษียณคือมีอายุเฉลี่ย 55.48 ปี อย่างไรก็ตามบุตรที่จะมาทำอาชีพชาวนาต่อยังอยู่ในวัยทำงานคือมีอายุเฉลี่ยเพียง 41.6 ปี

กลุ่มชาวนาตัวอย่างที่สำรวจส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำนาหรือทำการเกษตรเป็นหลักถึงร้อยละ 87.60 โดยในจำนวนนี้ทำการเกษตร ในที่ของตนเองร้อยละ 80.52 มีเพียงร้อยละ 6.18 เท่านั้นที่ต้องเช่าที่ทำกิน กลุ่มตัวอย่างที่เหลืออีกร้อยละ 12.40 จะประกอบอาชีพอื่นแต่ยังอยู่ในหมู่บ้านหรือ อำเภอนั้นๆ เช่น ให้เช่าที่ดินร้อยละ 2.64 ค้าขายร้อยละ 4.43 รับจ้างทั้งในภาคและนอกภาคการเกษตรร้อยละ 1.74 (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง ปีการเพาะปลูก 2554/2555

อาชีพหลัก	ต.พญาขัน (%)	ต.บ้านพร้าว (%)	เฉลี่ย (%)
1. อาชีพการเกษตร	83.3	92.4	87.60
1.1 ทำการเกษตรในที่ตนเอง	80.0	81.1	80.52
1.2 ทำเกษตรในที่เช่า	3.3	9.4	6.18
1.3 เลี้ยงปศุสัตว์	0.0	1.9	0.90
2. รับจ้างทำการเกษตร	0.0	1.9	0.90
3. ให้เช่าที่ดินทำการเกษตร	5.0	0.0	2.64
4. ค้าขาย	6.7	1.9	4.43
5. รับจ้างนอกภาคการเกษตร	3.3	0.0	1.74
6. อื่นๆ	1.7	3.8	2.69
รวม	100.0	100.0	100.0

ระดับการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนที่มีส่วนช่วยในการทำนาจะเป็นปัจจัยที่สำคัญมากตัวหนึ่งที่จะผลักดันให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการทำนาให้สามารถยอมรับเทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ ได้รวดเร็วมากขึ้น จากผลการสำรวจระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่าง พบว่า ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนในพื้นที่ศึกษา ส่วนใหญ่มีระดับการ ศึกษาระดับ ประถมศึกษา เฉลี่ย ร้อยละ 77.88 รองลงมาคือระดับ มัธยมศึกษา เฉลี่ย ร้อยละ 13.25 ที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 8.97 จบการศึกษาระดับอาชีว และปริญญาตรี (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกร
ปีการเพาะปลูก 2554/2555

ระดับการศึกษา	ต.พญาขัน (%)	ต.บ้านพร้าว (%)	เฉลี่ย (%)
1. ประถมศึกษา	76.6	79.3	77.88
2. มัธยมศึกษา	16.7	9.4	13.25
3. อาชีวศึกษา	1.7	1.9	1.79
4. ปริญญาตรี	5.0	9.4	7.08
รวม	100.0	100.0	100.0
จำนวนสมาชิกในครอบครัว	3.6	4.0	3.79

ด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนชาวนาในพื้นที่ศึกษาเป็น ครัวเรือนขนาดเล็ก มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนประมาณ 4 คน (ตั้งแต่ 3.6-4.4 คนต่อครัวเรือน) อย่างไรก็ตามตัวเลขจำนวนสมาชิกนี้จะไม่รวมสมาชิกหรือลูกๆ ที่แต่งงานออกเรือนไปแล้ว เนื่องจากจำนวนสมาชิกในครัวเรือนทำให้ครัวเรือนมีแรงงานสำหรับการทำนาไม่เพียงพอ เป็นสาเหตุให้ชาวนาหลายครัวเรือนต้องปล่อยที่นาให้คนอื่นเช่า โดยตนเองจะทำเพียงเพื่อใช้ในการบริโภคในครัวเรือนของตนเองและแจกจ่ายลูกหลานเท่านั้น ในอีกด้านหนึ่งครัวเรือนที่ยังคงทำนา หรือเช่าที่นาทำนาเพิ่มขึ้นก็จำเป็นต้องหันไปใช้เครื่องจักรเข้ามาทดแทนแรงงานคนที่มีน้อยและมีราคาสูง โดยเครื่องจักรขนาดเล็กเช่น รถไถเดินตาม เครื่องสูบน้ำ เครื่องพ่นยา ครัวเรือนส่วนใหญ่ก็มีเป็นของตนเอง แต่เครื่องจักรใหญ่อย่างรถไถ 4 ล้อ เครื่องเกี่ยวข้าว ชาวนาจะจ้างเป็นครั้งคราว

4.2 รายได้และการผลิตข้าวของชาวนา

ตารางที่ 4.3 แสดงผลการสำรวจรายได้และแหล่งที่มาของรายได้ของชาวนาในพื้นที่ศึกษา พบว่า โดยรวมแล้วรายได้หลักของชาวนาไม่ได้มาจากการทำนาอีกต่อไป รายได้สุทธิในภาพรวมเฉลี่ยทุกพื้นที่เท่ากับ 198,808 บาทต่อปี ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นรายได้จากการผลิต ข้าวเพียงร้อยละ 15.00 ที่เหลือจะกระจายไปในกลุ่มการรับจ้าง นอกภาคการเกษตรมากที่สุดร้อยละ 27.08 รายได้จากกำไรจากการประกอบธุรกิจส่วนตัว เช่น ขายของ ขับรถขนของ แปรรูปสินค้า เกษตร เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 21.14 และรายได้จากการเกษตรอื่นๆ ร้อยละ 17.47

ตารางที่ 4.3 รายได้ของครัวเรือน

รายการ	ต.พญาขัน	ต.บ้านพร้าว	เฉลี่ย
เนื้อที่ทำนา (ไร่/ครัวเรือน)	15.03	20.53	17.63
รวมรายได้ทั้งหมด (บาท/ครัวเรือน)	219,445	175,790	198,808
1. ข้าว (%)	13.15	17.06	15.00
2. การเกษตรอื่นๆ (%)	19.35	15.37	17.47
3. รับจ้างภาคการเกษตร	1.55	21.42	10.94
4. รับจ้างนอกภาคการเกษตร (%)	22.31	32.41	27.08
5. กำไรจากธุรกิจ (%)	31.23	9.88	21.14
6. รายได้อื่นๆ (%)	12.41	3.86	8.37
6.1 เงินบำนาญ	7.26	0.00	3.83
6.2 เงินสงเคราะห์ชรา	2.56	2.13	2.36
6.3 เงินโอน	2.59	1.74	2.19
รวม	100.00	100.00	100.00

พิจารณาเปรียบเทียบสัดส่วนรายได้กับ พื้นที่ทำนาพบว่า ไปในทิศทางเดียวกันคือ ในพื้นที่ไหนเกษตรกรมีพื้นที่ทำนามาก สัดส่วนรายได้จากการผลิตข้าวก็จะมาก มีพื้นที่ทำนายน้อย สัดส่วนรายได้จากการทำนาจะลดลงตามลำดับ ปรากฏการณ์ดังกล่าวมีหลักฐานจาก การสัมภาษณ์ที่พอจะอธิบายได้ คือ ต้องเริ่มจากการพิจารณาจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งพบว่าในแต่ละพื้นที่ศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนพอๆ กัน ดังนั้นหากครัวเรือนใดมีพื้นที่ทำนามากกว่าแรงงานของครัวเรือนจะถูกนำมาใช้ในการผลิตข้าวเป็นหลัก แต่ครัวเรือนที่มีพื้นที่น้อย อย ความจำเป็นในการใช้แรงงานในที่นายน้อย รายได้จากการทำนายน้อย ครัวเรือนจึงจำเป็นต้องแยกแรงงานส่วนหนึ่งออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว หรือบางครัวเรือนอาจเลือกทำธุรกิจของตนเอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพด้านเงินทุน และทำเลที่ตั้งของครัวเรือน

รายได้ในกลุ่มรับจ้างในภาคการเกษตรจะมีสัดส่วนที่น้อยที่สุดในทุกพื้นที่ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจาก ปัจจุบันค่าจ้างแรงงานภาคการเกษตรค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับผลตอบแทนที่ได้ ทำให้ชาวนาหันไปใช้เครื่องจักรทดแทนแรงงานคนมากขึ้น ในขณะเดียวกันการลงทุนซื้อเครื่องจักรเพื่อรับจ้างก็มีข้อจำกัดทั้งด้านเงินลงทุน และผลตอบแทนเพราะพื้นที่เกษตรมีจำกัดหากในตำบลหนึ่งๆ มีหลายเจ้าก็จะพากันขาดทุน ทำให้ผู้ประกอบการด้านนี้มีน้อย เฉลี่ยตำบลละ 2-3 ราย²

² จากการสัมภาษณ์ นายรัฐ หนูแดง ต.พญาขัน อ.เมือง จ. พัทลุง

4.3 ต้นทุนผลตอบแทนการผลิตข้าว

การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตข้าวของชาวนาในจังหวัดพัทลุง จะพิจารณาต้นทุนการผลิตข้าวพันธุ์ใหม่ (ข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสง) และต้นทุนผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมือง (ข้าวพันธุ์ไวต่อช่วงแสง) โดยไม่แยกนาปีหรือนาปรัง เนื่องจากปัจจุบันการผลิตข้าวนาปีและนาปรังของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีกระบวนการผลิตไม่แตกต่างกัน ที่แตกต่างกันบ้างในบางพื้นที่คือการควบคุมน้ำ³ (แต่สัดส่วนต้นทุนมีปริมาณน้อย) การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตข้าวพันธุ์ใหม่ และข้าวพันธุ์พื้นเมือง จะแยกต้นทุนออกเป็น 2 ส่วนคือ ต้นทุนเงินสด และต้นทุนไม่เป็นเงินสดโดย

ต้นทุนเงินสดประกอบด้วย

1. ค่าเตรียมดิน (ค่าจ้างเครื่องจักร + ค่าน้ำมันเครื่องจักรครว้เรือน)
2. ค่าหว่านกล้า
3. ต้นทุนค่าปัจจัยการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ยาปราบวัชพืช ยาปราบศัตรูพืช ปุ๋ย)
4. ต้นทุนค่าแรงงาน
5. ต้นทุนค่าเก็บเกี่ยว (ค่าจ้างรถเกี่ยว + ค่าแรงงานขนย้าย)

ต้นทุนไม่เป็นเงินสดประกอบด้วย

1. ค่าจ้างแรงงานครว้เรือน
2. ค่าเช่าเครื่องจักรครว้เรือน
3. ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน
4. ค่าเสียโอกาสที่ดิน

4.3.1 ต้นทุนผลตอบแทนการผลิตข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสง

ผลการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและโครงสร้างต้นทุนการผลิต ข้าวไม่ไวต่อช่วงแสงของชาวนาในพื้นที่จังหวัดพัทลุง พบว่า ในภาพรวมชาวนามีต้นทุนการทำนาเฉลี่ย 4,456.65 บาทต่อไร่ แบ่งเป็นต้นทุนผันแปรเท่ากับ 3,629.64 บาท คิดเป็นร้อยละ 81.44 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด และต้นทุนคงที่ เท่ากับ 827.01 บาท คิดเป็นร้อยละ 18.56 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด และเป็นต้นทุนที่เป็นตัวเงินเท่ากับ 3,357.21 บาท คิดเป็นร้อยละ 75.33 ของต้นทุนทั้งหมด และเป็นต้นทุนที่ไม่เป็นตัวเงิน เท่ากับ 1,099.44 บาท คิดเป็นร้อยละ 24.67 ของต้นทุนทั้งหมด

ในส่วนต้นทุนผันแปร 3,629.64 บาท ประกอบไปด้วย ค่าแรงงาน เท่ากับ 1,744.90 บาท คิดเป็นร้อยละ 39.22 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด และค่าปัจจัยการผลิต เท่ากับ 1,881.68 บาท คิดเป็นร้อยละ 42.22 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด หากพิจารณาต้นทุนผันแปรจะเห็นได้ว่าเกษตรกรจะมีสัดส่วนของต้นทุนผันแปรในปริมาณมากคือ ค่าแรงงานเครื่องจักร ร้อยละ 30.25 ปุ๋ยเคมี ร้อยละ 25.43 และค่าเมล็ดพันธุ์ ร้อยละ 12.73 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด (ตารางที่ 4.4)

³ การทำนาปรังหน้าแล้งต้องสูบน้ำเข้านา แต่ในทำนองเดียวกันนาปีก็ต้องสูบน้ำออกจากนา ส่วนในพื้นที่ชลประทานนั้นการสูบน้ำต้องทำเหมือนกันทั้ง 2 รอบการผลิต และหากปีไหนน้ำแล้งมากชาวนาก็ไม่ทำนาปรัง

ส่วนต้นทุนคงที่ 827.01 บาท คิดเป็นร้อยละ 18.56 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด ประกอบด้วย ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์ เท่ากับ 101.11 บาท ค่าใช้ที่ดิน 523.64 บาท และค่าเสียโอกาสของต้นทุนคงที่ เท่ากับ 202.26 บาท หากพิจารณาต้นทุนคงที่จะเห็นได้ว่าเกษตรกรจะมีต้นทุนในส่วน ของ ค่าใช้ที่ดินปริมาณมากที่สุดคือ 523.64 บาท (หรือร้อยละ 11.75 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด)

ด้านผลตอบแทนเกษตรกรมีผลผลิตข้าวพันธุ์ไม่วิโตช่วงแสงเฉลี่ย 688.79 กิโลกรัมต่อไร่ ขายได้ในราคา 7.83 บาทต่อกิโลกรัม รวมมีรายได้จากการขายข้าวเฉลี่ย 5,393.72 บาทต่อไร่ เมื่อหักลบกับต้นทุนเงินสด ทำให้เกษตรกรมีกำไรทางบัญชีเฉลี่ย 2,036.51 บาทต่อไร่ และมีกำไรทาง เศรษฐศาสตร์ (กำไรทางบัญชี - ต้นทุนไม่เป็นเงินสด) เฉลี่ยเท่ากับ 937.08 บาทต่อไร่ กำไรเฉลี่ยต่อ หน่วย เท่ากับ 1.33 บาทต่อกิโลกรัม จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าชาวนา มีกำไรจากการทำนา ค่อนข้างสูง เกือบครึ่งหนึ่งของรายได้ แต่ที่ยังมีปัญหาความยากจนส่วนหนึ่งเกิดจากที่ดินมีน้อย อย่างไรก็ตามจากผลการพิจารณาในภาพรวมของทั้ง 2 พื้นที่ชาวนายังมีโอกาสลดต้นทุนการผลิตโดยการปรับระบบการผลิต ในเรื่องการใช้ปุ๋ยเคมี และการใช้เมล็ดพันธุ์

4.3.2 ต้นทุนผลตอบแทนการผลิตข้าวพันธุ์ไม่วิโตช่วงแสง

ต้นทุนการผลิตและโครงสร้างต้นทุนการผลิตข้าวไวแสงของชาวนาในพื้นที่จังหวัด พัทลุง พบว่า ในภาพรวมชาวนามีต้นทุนการทำนาเฉลี่ย 4,319.39 บาทต่อไร่ แบ่งเป็นต้นทุนผันแปร เท่ากับ 3,495.34 บาท คิดเป็นร้อยละ 80.92 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด และต้นทุนคงที่ เท่ากับ 824.06 บาท คิดเป็นร้อยละ 19.08 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด และเป็นต้นทุนที่เป็นตัวเงินเท่ากับ 3,207.12 บาท คิดเป็นร้อยละ 74.25 ของต้นทุนทั้งหมด และเป็นต้นทุนที่ไม่เป็นตัวเงิน เท่ากับ 1,112.27 บาท คิดเป็นร้อยละ 25.75 ของต้นทุนทั้งหมด

ในส่วนต้นทุนผันแปร 3,495.34บาท ประกอบไปด้วย ค่าแรงงาน เท่ากับ 1,688.81 บาท คิดเป็นร้อยละ 39.10 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด และค่าปัจจัยการผลิต เท่ากับ 1,806.53 บาท คิดเป็นร้อยละ 41.82 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด หากพิจารณาต้นทุนผันแปรจะเห็นได้ว่าเกษตรกร จะมีต้นทุนในส่วน ของ ค่าแรงงานเครื่องจักร ปุ๋ยเคมี และค่าเมล็ดพันธุ์ ในปริมาณมากที่สุดคือ ร้อยละ 30.25 , 25.43 และ 12.73 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด (ตารางที่ 4.5)

ส่วนต้นทุนคงที่ 824.06 บาท คิดเป็นร้อยละ 19.08 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด ประกอบด้วย ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์ เท่ากับ 98.16 บาท ค่าใช้ที่ดิน 523.64 บาท และค่าเสียโอกาสของต้นทุนคงที่ เท่ากับ 202.26 บาท หากพิจารณาต้นทุนคงที่จะเห็นได้ว่าเกษตรกรจะมีต้นทุนในส่วน ของ ค่าใช้ที่ดินปริมาณมากที่สุดคือ 523.64 บาท (หรือร้อยละ 12.12 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด)

ด้านผลตอบแทนเกษตรกรมีผลผลิตข้าวพันธุ์ไม่วิโตช่วงแสงเฉลี่ย 518.03 กิโลกรัมต่อ ไร่ ขายได้ในราคา 9.50 บาทต่อกิโลกรัม รวมมีรายได้จากการขายข้าวเฉลี่ย 4,921.28 บาทต่อไร่ เมื่อ หักลบกับต้นทุนเงินสด ทำให้เกษตรกรมีกำไรทางบัญชีเฉลี่ย 1,714.16 บาทต่อไร่ และมีกำไรทาง เศรษฐศาสตร์ (กำไรทางบัญชี - ต้นทุนไม่เป็นเงินสด) เฉลี่ยเท่ากับ 601.88 บาทต่อไร่ กำไรเฉลี่ยต่อ หน่วย เท่ากับ 1.16 บาทต่อกิโลกรัม จะเห็นได้ว่าเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดพัทลุง มีกำไรจากการผลิต ทั้งทางเศรษฐศาสตร์และทางบัญชี แต่ที่ยังมีปัญหาความยากจนส่วนหนึ่งเกิดจากที่ดินมีน้อย หาก

เกษตรกรมีการวางแผนการใช้ปัจจัยการผลิตและวางแผนการผลิตให้ดีขึ้น เกษตรกรก็จะสามารถมีกำไรมากขึ้น

ตารางที่ 4.4 ต้นทุนผลตอบแทนจากการ ผลิตข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสงในฤดูนาปี ปีการเพาะปลูก 2554/2555

ข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสง	พื้นที่			โครงสร้างต้นทุน		
	นาหลังน้ำท่วม (บาท/ไร่)	นาชลประทาน (บาท/ไร่)	เฉลี่ย (บาท/ไร่)	นาหลังน้ำท่วม (%)	นาชลประทาน (%)	เฉลี่ย (%)
1. ต้นทุนผันแปร	3,665.90	3,589.20	3,629.64	81.54	81.33	81.44
1.1 ต้นทุนค่าแรงงาน	1,750.70	1,744.90	1,747.96	38.94	39.54	39.22
ค่าแรงงานคน	456.30	383.60	421.93	10.15	8.69	9.47
ค่าแรงงานเครื่องจักร	1,294.40	1,361.30	1,326.03	28.79	30.85	29.75
1.2 ค่าปัจจัยการผลิต	1,915.20	1,844.30	1,881.68	42.60	41.79	42.22
เมล็ดพันธุ์	533.30	480.50	508.34	11.86	10.89	11.41
ปุ๋ยเคมี	1,138.70	1,189.30	1,162.62	25.33	26.95	26.09
สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	220.80	174.50	198.91	4.91	3.95	4.46
ค่าน้ำมัน	22.40	0.00	11.81	0.50	0.00	0.27
2. ต้นทุนคงที่	829.70	824.00	827.01	18.46	18.67	18.56
2.1 ค่าเสื่อมอุปกรณ์	109.90	91.30	101.11	2.44	2.07	2.27
2.2 ค่าใช้ที่ดิน	500.00	550.00	523.64	11.12	12.46	11.75
2.3 ค่าเสียโอกาสของต้นทุนคงที่	219.80	182.70	202.26	4.89	4.14	4.54
3. รวมต้นทุนทั้งหมด	4,495.60	4,413.20	4,456.65	100.00	100.00	100.00
3.1 ต้นทุนที่เป็นเงินสด	3,377.30	3,334.80	3,357.21	75.12	75.56	75.33
3.2 ต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสด	1,118.30	1,078.40	1,099.44	24.88	24.44	24.67
4. รายได้นาปี (บาท/ไร่ฤดู)	5,715.84	5,034.44	5,393.72			
4.1 ผลผลิต (กก./ไร่)	732.80	639.70	688.79			
4.2 ราคาข้าว (บาท/กก.)	7.80	7.87	7.83			
4.3 ต้นทุน (บาท/กก.)	6.13	6.90	6.50			
5. ผลตอบแทน (บาท/ไร่/ฤดู)	1,220.24	621.24	937.08			

ตารางที่ 4.5 ต้นทุนผลตอบแทนจากการ ผลิตข้าวพันธุ์ ไรต่อช่วง แสงในฤดูนาปี ปีการเพาะปลูก 2554/2555

ข้าวพันธุ์ไรต่อช่วงแสง	พื้นที่			โครงสร้างต้นทุน		
	นาหลัง น้ำท่วม (บาท/ไร่)	นาชล ประทาน (บาท/ไร่)	เฉลี่ย (บาท/ไร่)	นาหลัง น้ำท่วม (%)	นาชล ประทาน (%)	เฉลี่ย (%)
1. ต้นทุนผันแปร	3,623.40	3,352.50	3,495.34	81.77	79.92	80.92
1.1 ต้นทุนค่าแรงงาน	1,647.30	1,735.10	1,688.81	37.18	41.36	39.10
ค่าแรงงานคน	344.20	424.90	382.35	7.77	10.13	8.85
ค่าแรงงานเครื่องจักร	1,303.10	1,310.20	1,306.46	29.41	31.23	30.25
1.2 ค่าปัจจัยการผลิต	1,976.10	1,617.40	1,806.53	44.60	38.56	41.82
เมล็ดพันธุ์	550.00	550.00	550.00	12.41	13.11	12.73
ปุ๋ยเคมี	1,240.10	940.50	1,098.47	27.99	22.42	25.43
สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	169.20	126.90	149.20	3.82	3.03	3.45
ค่าน้ำมัน	16.80	0.00	8.86	0.38	0.00	0.21
2. ต้นทุนคงที่	807.70	842.30	824.06	18.23	20.08	19.08
2.1 ค่าเสื่อมอุปกรณ์	87.90	109.60	98.16	1.98	2.61	2.27
2.2 ค่าใช้ที่ดิน	500.00	550.00	523.64	11.28	13.11	12.12
2.3 ค่าเสียโอกาสของต้นทุนคงที่	219.80	182.70	202.26	4.96	4.36	4.68
3. รวมต้นทุนทั้งหมด	4,431.10	4,194.80	4,319.39	100.00	100.00	100.00
3.1 ต้นทุนที่เป็นเงินสด	3,382.60	3,011.40	3,207.12	76.34	71.79	74.25
3.2 ต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสด	1,048.50	1,183.40	1,112.27	23.66	28.21	25.75
4. รายได้นาปี (บาท/ไร่ฤดู)	4,927.75	4,914.07	4,921.28			
4.1 ผลิต (กก./ไร่)	518.71	517.27	518.03			
4.2 ราคาข้าว (บาท/กก.)	9.50	9.50	9.50			
4.3 ต้นทุน (บาท/กก.)	8.54	8.11	8.34			
5. ผลตอบแทน (บาท/ไร่/ฤดู)	496.65	719.26	601.88			

4.4 ต้นทุนการตลาดของชาวนา

การจำหน่ายข้าวเปลือกข องเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดพัทลุง เกษตรกรจะไม่ขน ผลผลิตไปขายเอง แต่จะขายข้าวเปลือกที่นาเลย ให้กับรถเกี่ยวหรือโรงสีมารับซื้อถึงที่นา โดยโรงสี หรือรถเกี่ยวจะหักค่าขนส่งจากนาไปโรงสีประมาณ 350 – 400 บาทต่อตัน ขึ้นอยู่กับระยะทาง การ ซื้อขายจะซื้อแบบเหมาโดยไม่หักความชื้นเนื่องจากคิดว่าไม่ต้องเสียเวลารอการวัดความชื้น แต่ถ้าหาก เกษตรกรต้องการขายตามคุณภาพจะถูกหักความชื้นและสิ่งเจือปน ประมาณ 150-200 กิโลกรัมต่อ ตัน ดังนั้นเกษตรกรจะมีค่าใช้จ่ายในการขายประมาณ 500-600 บาทต่อตัน หรือ 0.05-0.06 บาทต่อ กิโลกรัม เมื่อรวมต้นทุนการผลิตซึ่งเท่ากับ 6.50 บาทต่อกิโลกรัม ชาวนาจะมีต้นทุนรวมทั้งหมด 6.55 บาทต่อกิโลกรัม (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 การจำหน่ายผลผลิตข้าวและต้นทุนการตลาดของชาวนา

ค่าใช้จ่าย	ต.พญาขัน	ต.บ้านพร้าว
1. ค่าขนส่ง		
1.1 ขนส่งเอง	-	-
1.2 จ้างรถเพื่อนบ้าน	-	-
1.3 จ้างรถโรงสี/รถเกี่ยว	350.00	400.00
2. หักความชื้น/สิ่งเจือปน		
2.1 หักความชื้น	ขายเหมา	ขายเหมา
2.2 หักสิ่งเจือปน	หากขายตามคุณภาพจะถูกหักความชื้นและสิ่งเจือปน ประมาณ 150-200 กิโลกรัมต่อตัน	
3. ค่าแรงงาน		
3.1 แรงงานคร้วเรือน	หลังจากชั่งข้าวที่นาแล้วการขนไปขายเจ้าของนาไม่ จำเป็นต้องไปเอง แต่จะให้นายหน้าทำหน้าที่ขายและเก็บ เงินให้	
3.2 แรงงานจ้าง		

4.5 ผู้มีบทบาทในการกระจายข้าว

การกระจายผลผลิตข้าวเปลือกจากมือเกษตรกรไปสู่ผู้บริโภคในรูปข้าวสารนั้น เป็น กลไกสำคัญที่ทำหน้าที่ส่งผ่านคุณค่าของข้าวสารจากผู้บริโภคมาสู่เกษตรกรผู้ผลิต โดยผู้เกี่ยวข้องกับ ระบบตลาดข้าวเปลือกจากต้นทางไปถึงปลายทางจะประกอบด้วย เกษตรกร พ่อค้ารวบรวม ข้าวเปลือกในท้องถิ่น โรงสี ผู้ค้าส่ง และผู้ค้าปลีก

4.5.1 เกษตรกรผู้ปลูกข้าว

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดพัทลุงเป็นผู้ผลิตรายย่อยที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองเป็นส่วนใหญ่ มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3-4 คน มีพื้นที่ทำนาเฉลี่ย 17.78 ไร่ต่อครัวเรือน ในการปลูกข้าว เกษตรกรได้รับผลผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมืองเฉลี่ย 9.21 ตันต่อปี และผลผลิตข้าวพันธุ์ใหม่เฉลี่ย 12.12 ตันต่อปี ในปีการเพาะปลูก 2554/55 เกษตรกรขายข้าวพันธุ์พื้นเมืองได้ราคาเฉลี่ย 9,500 บาทต่อตัน ขายข้าวพันธุ์ใหม่ได้ราคาเฉลี่ย 7,830 บาทต่อตัน มีรายได้จากการขายข้าวพันธุ์พื้นเมืองเฉลี่ยปีละ 87,495 บาท และมีรายได้จากการขายข้าวพันธุ์ใหม่ 94,899.60 บาทต่อปี รวมรายได้จากการขายข้าว 182,394.60 บาทต่อปี

แหล่งที่เกษตรกรนำข้าวไปขายส่วนใหญ่จะเป็นการขายผ่านผู้รวบรวมท้องถิ่น มีเพียงเล็กน้อยที่นำข้าวไปส่งให้กับโรงสีเองซึ่งมักเป็นโรงสีขนาดเล็กในชุมชน เกษตรกรจะทราบราคาซื้อของโรงสีต่างๆ ผ่านทางตัวแทนรับซื้อข้าว ซึ่งเป็นผู้รวบรวมท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลทางด้านราคาแก่เกษตรกร และเกษตรกรสามารถตัดสินใจเลือกขายข้าวให้แก่โรงสีต่างๆ ได้ตามความพอใจ โดยใช้ราคาเสนอซื้อจากโรงสีเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจโดยเลือกขายข้าวให้แก่โรงสีที่เสนอราคาสูงกว่า โดยการจับจำหน่ายนั้นไม่มีการขายผ่านตลาดกลางหรือสถาบันการเกษตรเหมือนกับในพื้นที่อื่นๆ

ในการจำหน่ายข้าวเปลือกของเกษตรกร ราคาขายโดยเฉลี่ยต่อกิโลกรัมเท่ากับ 8.9 บาท โดยราคาขายต่อกิโลกรัมสูงสุดคือ 18 บาท และราคาขายต่อกิโลกรัมต่ำสุด 7 บาท ซึ่งความแตกต่างของราคาขึ้นอยู่กับที่ตั้งราคาของโรงสีที่อิงกับราคากลาง และปริมาณผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ในช่วงนั้น โดยผลผลิตที่ออกในช่วงต้นฤดูการเก็บเกี่ยวมักจะสูงกว่าผลผลิตที่เก็บเกี่ยวภายหลัง

4.5.2 ผู้รวบรวมท้องถิ่น ตัวแทนรับซื้อข้าวเปลือก

ตัวแทนรับซื้อข้าวเปลือก เป็นคนในท้องถิ่นที่มีรถรับส่งผลผลิตระหว่างนากับโรงสี ซึ่งทำหน้าที่ในการติดต่อและรวบรวมข้าวจากเกษตรกรให้แก่โรงสี เมื่อมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตผู้รวบรวมท้องถิ่นจะมีบทบาทในการติดต่อกับเกษตรกรเพื่อเสนอราคาซื้อซึ่งอิงมาจากราคาที่โรงสีกำหนด หรืออาจมีการเก็งกำไรบ้าง แต่ค่าตอบแทนหลักของผู้รวบรวมท้องถิ่นจะอยู่ในรูปของค่าขนส่งตันละ 300-500 บาท ขึ้นอยู่กับต้นทุนการขนส่ง ได้แก่ ระยะเวลาและค่าน้ำมันในช่วงนั้น และได้รับค่าตอบแทนจากการรวบรวมข้าวจากผู้ผลิตไปส่งในแกโรงสีในราคาตันละ 50 บาท ส่วนใหญ่ผู้ผลิตจะขายผลผลิตให้กับตัวแทนรับซื้อข้าวเปลือก ซึ่งเป็นเครือข่าย ตัวแทนขาประจำ โดยตัวแทนจะเป็นผู้แจ้งราคาซื้อของโรงสีต่างๆ ให้ผู้ผลิตตัดสินใจร่วมกันสำหรับการขายผลผลิต เนื่องจากมีการติดต่อซื้อขายระหว่างผู้ผลิตกับตัวแทนรับซื้อข้าวเปลือกภายในท้องถิ่นมาเป็นเวลานาน ทำให้ผู้ผลิตบางรายกลายเป็นลูกค้าขาประจำจึงเกิดไว้วางใจและไม่ต้องเสี่ยงกับการถูกกดราคา หรือไม่จ่ายเงินจากตัวแทนนอกท้องถิ่น ซึ่งจากสาเหตุดังกล่าวทำให้ผู้ผลิตขายผลผลิตให้แก่ตัวแทนรับซื้อในท้องถิ่น

4.5.3 โรงสี

โรงสีข้าวมีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการส่งผ่านผลผลิตข้าว เป็นผู้รวบรวมข้าวเปลือกจากชาวนามาแปรรูปเป็นข้าวสารแล้วส่งผ่านต่อไปยังผู้บริโภคโรงสีเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดราคาซื้อขายข้าวเปลือกจากเกษตรกร และราคาขายข้าวสารให้แก่ร้านค้าส่งต่างๆ โดยอิงจากราคากลางของประเทศไทยประกอบกับการพิจารณาช่วงของการเก็บเกี่ยวและปริมาณผลผลิตข้าวเปลือกที่ออกสู่ตลาดในช่วงต่างๆ และพิจารณารวมถึงราคาข้าวสารและปริมาณผลผลิตช่วงนั้นๆ โดยโรงสีจะรับซื้อข้าวเปลือกโดยอาศัยนายหน้าหรือตัวแทนของโรงสี ซึ่งทางโรงสีให้ตัวแทนทำหน้าที่เจรจาซื้อขายข้าวเปลือกจากเกษตรกรผู้ผลิต นอกจากนี้โรงสียังติดต่อรับซื้อข้าวเปลือกโดยตรงจากเกษตรกรผู้ผลิตประจำ โดยกระบวนการรับซื้อข้าวเปลือกของโรงสีมีการตรวจสอบคุณภาพของข้าวเปลือก โดยการพิจารณาลักษณะเมล็ดข้าว การตรวจสอบความชื้นและสิ่งเจือปน โดยข้าวเปลือกมีความชื้นสูงราคาที่ได้รับซื้อถูกกว่าข้าวเปลือกที่มีความชื้นต่ำ

การกำหนดราคาการรับซื้อข้าวเปลือก และราคาจำหน่ายข้าวสาร โรงสีจะอิงราคาตลาดกลางข้าวภาคกลาง และอิงราคาข้าวสารในตลาดท้องถิ่นเป็นสำคัญ กำหนดราคาได้แล้วจะแจ้งให้แก่ผู้ที่มีบทบาทในด้านการรับซื้อ เพื่อใช้ในการเสนอราคาให้แก่เกษตรกร รวมทั้งเสนอราคาขายข้าวสารแก่ร้านค้าส่ง แต่ในกรณีที่เกิดปัญหาข้าวล้นตลาด พ่อค้าขายส่งจะมีอำนาจในการต่อรองราคากับโรงสีมากขึ้น ซึ่งพ่อค้าขายส่งส่วนใหญ่จะต่อรองกับโรงสีในพื้นที่โดยอ้างราคาข้าวจากกรุงเทพฯ

4.5.4 พ่อค้าส่ง

ร้านค้าส่งเป็นผู้ทำหน้าที่จัดหาข้าวเพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคของคนในพื้นที่ จากผลการสำรวจลักษณะของร้านค้าส่งผลผลิตข้าวพบว่าพ่อค้าขายส่ง 2 ประเภทคือ

ร้านค้าส่งที่เป็นโรงงานปรับปรุงคุณภาพข้าว หรือโรยลั้ง พ่อค้ากลุ่มนี้จะเป็นร้านค้าขายส่งขนาดใหญ่ที่ทำธุรกิจค้าข้าวมานาน โดยจะรับซื้อข้าวจากโรงสีมาปรับปรุง คุณภาพโดยการแยกสิ่งปนเปื้อน การพ่นน้ำทำความสะอาด และเป่าแห้งเพื่อบรรจุถุง ซึ่งขนาดถุงที่ได้รับความนิยมในปัจจุบันคือขนาด 48 กิโลกรัม เพราะแรงงานสามารถยกได้ง่ายกว่ากระสอบในอดีตที่หนักถึง 100 กิโลกรัม นอกจากนี้โรยลั้งยังทำหน้าที่ผสมข้าวเพื่อให้ได้คุณภาพข้าวตรงตามความต้องการของลูกค้า ซึ่งมีกระบวนการผสมข้าวพื้นเมืองกับข้าวจากภาคอื่น เนื่องจากข้าวในท้องถิ่นมีไม่เพียงพอและเป็นข้าวแข็ง เช่น นำข้าวชัยนาทที่มีลักษณะเมล็ดสวยแต่แข็งปนกับข้าวหอมมะลิที่อ่อนที่เป็นข้าวนุ่มทำให้ข้าวที่หุงนุ่มขึ้น เป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับผู้บริโภคในกลุ่มตลาดกลางและตลาดล่างที่ไม่มีกำลังซื้อข้าวหอมมะลิที่ราคาสูงบริโภค

ร้านค้าปลีก เป็นร้านที่รับซื้อข้าวจากโรงสี หรือโรยลั้ง หรือจากภาคอื่น เพื่อนำไปขายต่อให้กับร้านค้าและผู้บริโภครายย่อย ร้านค้าส่งจะซื้อข้าวจากโรงสี โดยการสั่งเป็นงวดๆ การตัดสินใจซื้อข้าวจะใช้เปรียบเทียบระหว่างราคาในท้องถิ่นกับราคาในภาคอื่น โดยจะเลือกซื้อจากแหล่งที่มีราคาถูกกว่าข้าวท้องถิ่นที่เป็นที่นิยมของผู้บริโภค คือข้าวชัยนาท ข้าวอ้ายเจียง ข้าวเล็บนก ส่วนข้าวสังข์หยด และข้าวราชินี ยังเป็นที่ต้องการของตลาด แต่ไม่มีสินค้าเนื่องจากผู้ผลิตไม่นิยมปลูก (นิรันดา และ จินตนิย์, 2549)

4.6 การตลาดข้าวเปลือกและการกระจายผลผลิตข้าวสาร

การกระจายข้าวเปลือกจากมือเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาไปสู่มือผู้บริโภคคนสุดท้ายนั้น ต้องผ่านผู้ทำหน้าที่การตลาดหลายระดับคือ เริ่มจากตัวเกษตรกร พ่อค้ารวบรวม โรงสี เมื่อถึงโรงสีก็จะสุดกระบวนการเดินทางของข้าวเปลือก โดยโรงสีจะทำหน้าที่แปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร ได้ข้าวสารขาวประมาณ 550-600 กิโลกรัม ต่อข้าวเปลือก 1 ตัน เมื่อได้ข้าวเปลือกแล้วโรงสีจะส่งต่อไปยัง พ่อค้าส่ง โรงงานแปง พ่อค้าปลีก และผู้บริโภคชั้นสุดท้าย ช่องทางการกระจายข้าวเปลือกในฤดูนาปี แลนาปรังจะมีเส้นทางเหมือนกัน จะแตกต่างกันเฉพาะในส่วนของการเก็บข้าวไว้บริโภค และทำพันธุ์ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วชาวนาจะเก็บข้าวนาปีโดยเฉพาะข้าวพันธุ์พื้นเมืองไว้ ทั้งสำหรับการบริโภคและการทำเมล็ดพันธุ์ ในส่วนของข้าวพันธุ์ใหม่เกษตรกรจะไม่นิยมเก็บไว้บริโภค ด้วยเหตุนี้ทำให้เกษตรกรไม่เก็บข้าวนาปรังไว้สำหรับการบริโภค เพราะในฤดูนาปรังไม่สามารถปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองได้ สำหรับการเก็บข้าวสำหรับทำเมล็ดพันธุ์นั้น ก็มีความแตกต่างกันระหว่างข้าวพันธุ์พื้นเมือง และข้าวพันธุ์ใหม่ โดยเกษตรกรจะสามารถคัดเลือกเมล็ดข้าวพันธุ์พื้นเมืองเพื่อเก็บไว้เป็นเมล็ดพันธุ์ได้อย่างต่อเนื่องหลายปี แต่สำหรับข้าวพันธุ์ใหม่เกษตรกรจะคัดเมล็ดพันธุ์จากแปลงของตนเองได้ไม่เกิน 3 รุ่น ก็ต้องไปซื้อพันธุ์ข้าวจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ หรือร้านค้าใหม่ เพราะพันธุ์จะไม่นิ่ง อัตราการงอกจะต่ำลง จากความแตกต่างเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับประเด็นของเมล็ดพันธุ์และการเก็บข้าวสำหรับการบริโภค

4.6.1 วิธีการตลาดข้าวพันธุ์พื้นเมือง (ข้าวพันธุ์ไวต่อช่วงแสง)

จากแผนภาพที่ 4.6 แสดงให้เห็นว่าข้าวเปลือกในมือเกษตรกรนั้น จะถูกแบ่ง ออกเป็น 3 ส่วน คือ เก็บไว้บริโภค ร้อยละ 20 เก็บไว้ทำเมล็ดพันธุ์ร้อยละ 5 เช่นเดียวกัน และที่เหลือร้อยละ 75 จะจำหน่ายสู่ตลาดข้าวเปลือก โดยชาวนามีช่องทางการจัดจำหน่ายข้าวเปลือก 2 ช่องทางคือ ขายให้กับพ่อค้ารวบรวมทั้งถิ่น (พ่อค้าตัวแทนโรงสีและนายหน้ารถเกี่ยว) ร้อยละ 63 ส่วนที่เหลือร้อยละ 12 จะขายให้กับโรงสีโดยตรง อย่างไรก็ตามการขายให้กับโรงสีโดยตรงหรือขายผ่านนายหน้าท้องถิ่นมักได้ราคาไม่แตกต่างกัน เพราะโรงสีจะไม่ให้ราคาแบบตัดหน้านายหน้าของตนเอง ยกเว้นในกรณีที่ชาวนาขนข้าวไปเองจะได้ค่าขนส่งให้โรงสีอีกประมาณ 300-500 บาทต่อตัน (ขึ้นอยู่กับระยะทางการขนส่ง) อย่างไรก็ตามข้าวจากนายหน้า ก็จะถูกส่งต่อไปให้โรงสี โดยนายหน้าท้องถิ่นจะได้ค่ารวบรวมจากโรงสีตันละ 50-100 บาท และจะได้เพิ่มค่าขนส่ง 300-500 เช่นเดียวกัน หากนายหน้าขนส่งข้าวจากที่นาไปให้โรงสีเอง

ข้าวเปลือกจากเกษตรกรขายให้โรงสีได้ราคาประมาณ 9-10 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งต่ำกว่าราคาประกาศ เพราะจะถูกหักความชื้น หักสิ่งเจือปน ซึ่งชาวนา ในจังหวัดพัทลุง ส่วนใหญ่จะขายในราคาเหมา เนื่องจากคิดว่าไม่ต้องเสียเวลารอการวัดความชื้น การวัดสิ่งเจือปน อีกทั้งที่ผ่านมาชาวนาที่ขายข้าวผ่านนายหน้าที่ อดถิ่นมักไม่ไปขายเองแค่ตกลงราคากับนายหน้า ซึ่งน้ำหนักแล้วนายหน้าจะรับเงินจากโรงสีมาให้ชาวนาถึงบ้านโดยไม่หักค่าใช้จ่าย

เมื่อโรงสีได้ข้าวเปลือกจากเกษตรกรแล้ว จะนำไปเข้าเครื่องอบข้าวเพื่อลดความชื้นให้เหลือเพียงร้อยละ 14 ซึ่งเป็นระดับความชื้นที่เหมาะสมกับการแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร ซึ่งในขั้นตอนนี้โรงสีจะสูญเสียน้ำหนักข้าวไปประมาณ 60-100 กิโลกรัมต่อตันข้าวเปลือก (ขึ้นอยู่กับระดับ

ความชื้นของข้าวที่รับซื้อ) เมื่ออบข้าวเปลือกแล้วจะเข้าสู่กระบวนการสี ซึ่งข้าวเปลือกที่ความชื้น ร้อยละ 14 จะสีได้ข้าวสารประมาณ 550 กิโลกรัม รำข้าว 100 กิโลกรัม ปลายข้าว 150 กิโลกรัม และแกลบอีกประมาณ 200 กิโลกรัม

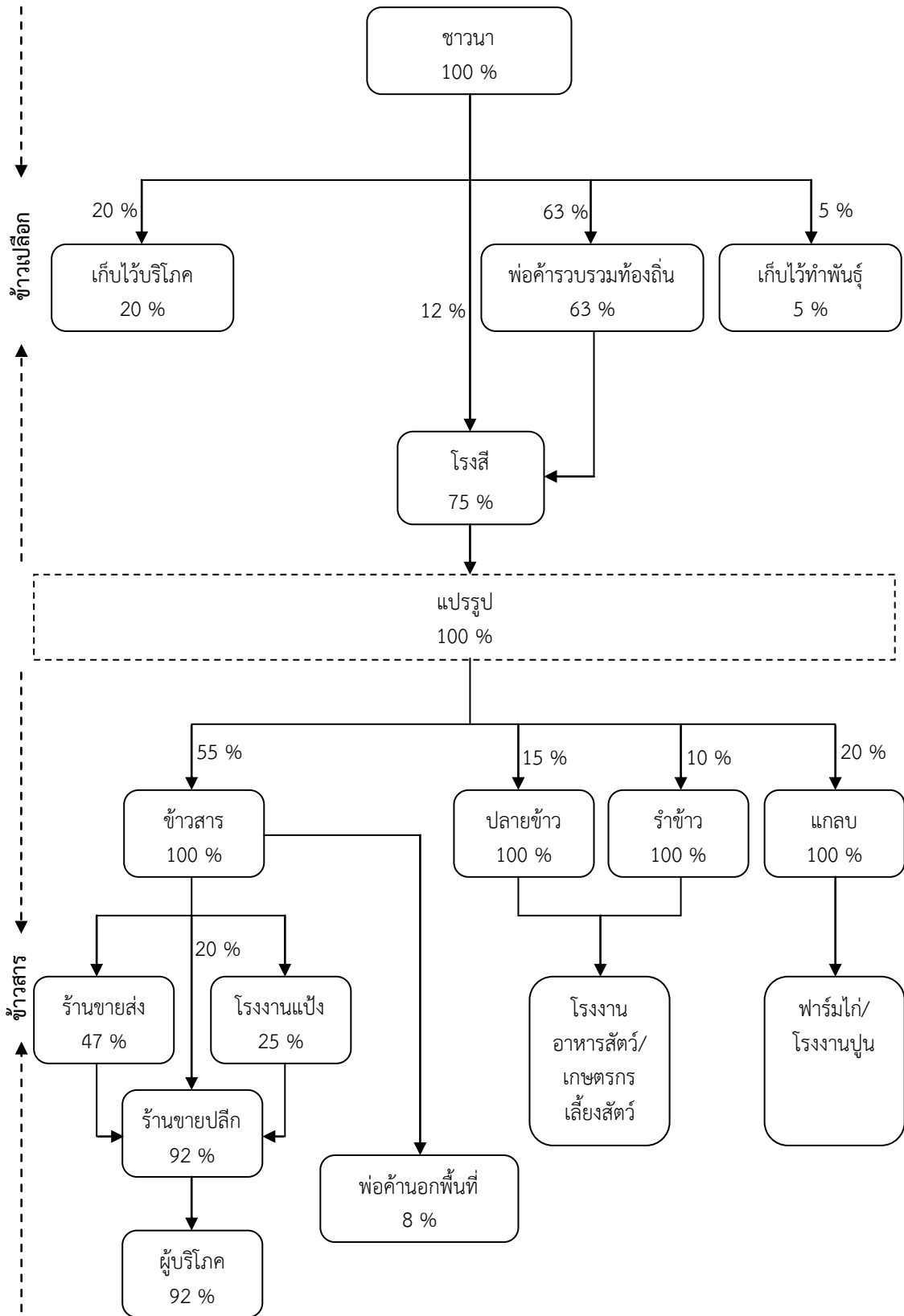
ข้าวสารโรงสีจะกระจายไป 4 ช่องทางหลักคือ ขายพ่อค้า นอกพื้นที่ ร้อยละ 8 (ยกเว้นช่วงที่มีโครงการ รัฐบาลนำข้าวจะขายให้พ่อค้า นอกพื้นที่ได้เพียงร้อยละ 5 เพราะพ่อค้า นอกพื้นที่ไม่รับซื้อ) ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 92 จะกระจายไปสู่มือผู้บริโภค 3 ช่องทางคือ ขายให้ร้านค้าส่ง ร้อยละ 47 ร้านค้าปลีกร้อยละ 20 และโรงงานแปรร้อยละ 25 (โดยเฉพาะโรงงานแปรรูปขนมจีน และขนมลา) และไปสู่ผู้บริโภคในรูปข้าวสารร้อยละ 67 ในรูปแป้งข้าวเจ้าและผลิตภัณฑ์อีกร้อยละ 25 การจำหน่ายข้าวสารของโรงสี จะมีบรรจุภัณฑ์ 2 ขนาดคือ กระสอบละ 100 กิโลกรัม และ 48 กิโลกรัม โดยโรงงานแปรรูปจะนิยมซื้อข้าวสารขนาดกระสอบละ 48 กิโลกรัมเพราะยกหรือเคลื่อนย้ายง่ายในกระบวนการแปรรูป ส่วนร้านค้าส่ง ค้าปลีก และพ่อค้าส่งออกจะรับซื้อทั้ง 2 ขนาด โรงสีจะขายข้าวสารพันธุ์เล็บนกในราคาเฉลี่ย 1,200 บาท / 48 กก. และ 1,000 บาท สำหรับข้าวอ้ายเฉียง ใน ส่วนของข้าวพันธุ์ชยันตและพันธุ์ใหม่อื่นๆ⁴ จะจำหน่ายเฉลี่ย 18-19 บาทต่อกิโลกรัม หรือเท่ากับ 864-912 บาทต่อ 48 กก. โดยข้าวทุกประเภทจะบวกค่าขนส่งอีกระสอบละ 20 บาท ถ้าต้องส่งต่างจังหวัด

ส่วนปลายข้าวและรำข้าวโรงสีจะขายให้กับโรงงานอาหารสัตว์โดยจะมีพ่อค้า รวบรวมมารับซื้อถึงที่ในราคาเฉลี่ย 13 บาทต่อกิโลกรัม รำข้าวราคาเฉลี่ย 9 บาทต่อกิโลกรัม แกลบ จะขายให้กับโรงงานปาล์มน้ำมัน โรงงานปูนซีเมนต์ ฟาร์มเลี้ยงไก่ ในราคาเฉลี่ย 1.5 บาทต่อกิโลกรัม

⁴ โรงสีในจังหวัดพัทลุงต้องขายข้าวพันธุ์ใหม่ในลักษณะข้าวผสมทั้ง ชยันต สุพรรณ กข. โดยไม่สามารถแยกพันธุ์ได้ เพราะชาวนาจะเก็บเกี่ยวข้าวเปลือกรวมมาขายให้โรงสี ไม่แยกพันธุ์

ตารางที่ 4.7 ตารางแสดงการกระจายผลผลิต ข้าวพันธุ์ไวต่อช่วงแสง ของเกษตรกร ปีการเพาะปลูก 2554/2555

การกระจายผลผลิตข้าวเปลือก				
ข้าวไวต่อช่วงแสง	นาหลังน้ำท่วม	นาชลประทาน	รวม	ร้อยละ
ผลผลิตทั้งหมด	452,180.26	552,216.76	1,004,397.02	100.00
บริโภค	90,436.05	110,443.35	200,879.40	20.00
พันธุ์	22,609.01	27,610.84	50,219.85	5.00
โรงสี	54,261.63	66,266.01	120,527.64	12.00
ผู้รวบรวมท้องถิ่น	284,873.56	347,896.56	632,770.12	63.00
แปรรูป				
ข้าวเปลือกที่เข้าสู่โรงสี	339,135.19	414,162.57	753,297.76	100.00
ข้าวสาร	186,524.36	227,789.41	414,313.77	55.00
ปลายข้าว	50,870.28	62,124.39	112,994.66	15.00
รำ	33,913.52	41,416.26	75,329.78	10.00
แกลบ	67,827.04	82,832.51	150,659.55	20.00
การกระจายผลผลิตข้าวสาร				
ข้าวสารทั้งหมด	186,524.36	227,789.41	414,313.77	100.00
พ่อค้านอกพื้นที่	14,921.95	18,223.15	33,145.10	8.00
โรงงานแป้ง	46,631.09	56,947.35	103,578.44	25.00
ร้านขายปลีก	37,304.87	45,557.88	82,862.75	20.00
ร้านขายส่ง	87,666.45	107,061.02	194,727.47	47.00



ภาพที่ 4.6 วิธีการตลาดข้าวพันธุ์ไวต่อช่วงแสงในจังหวัดพัทลุง

4.6.2 วิธีการตลาดข้าวพันธุ์ใหม่ (ข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสง)

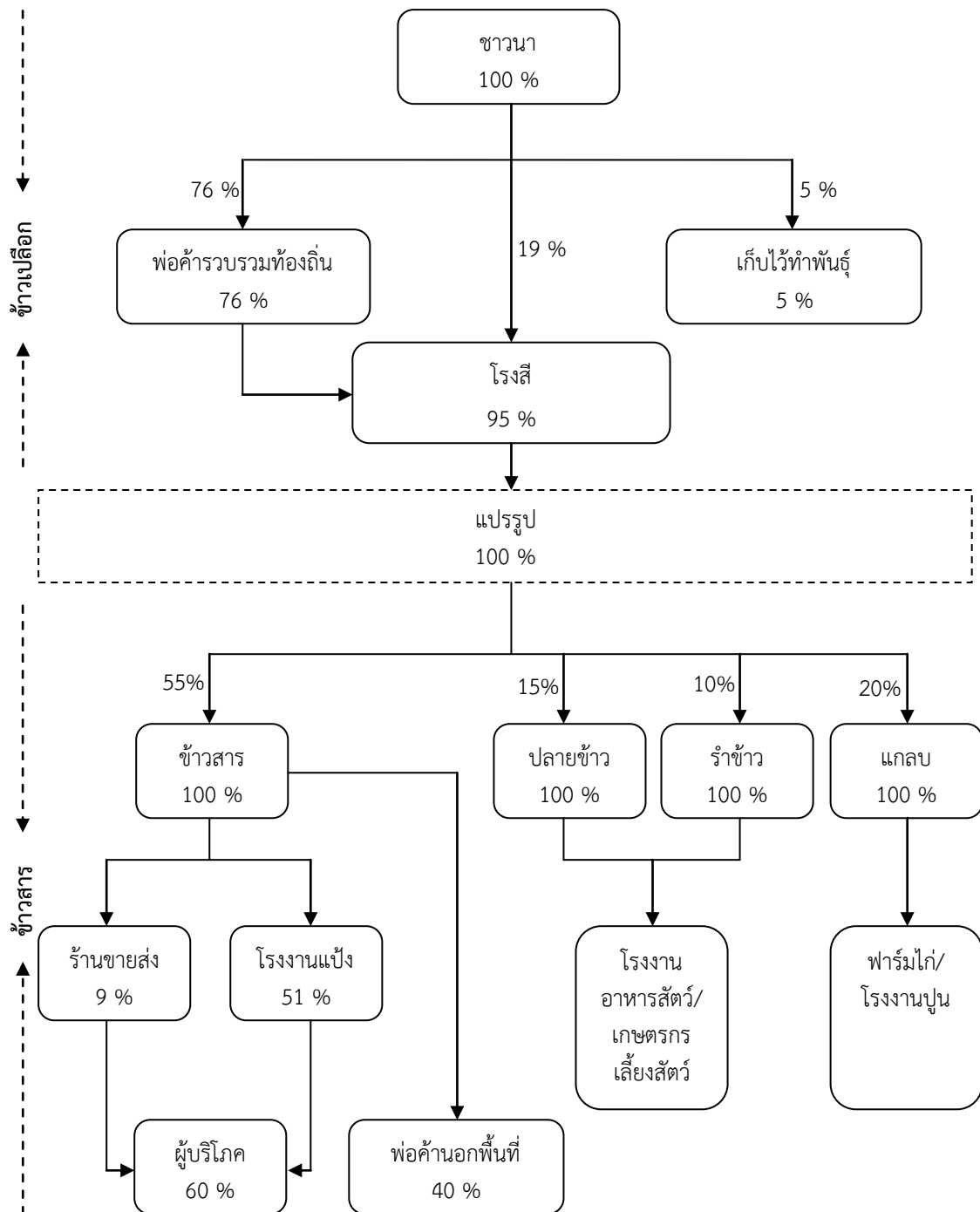
จากแผนภาพที่ 4.7 แสดงให้เห็นว่าข้าวเปลือกในมือเกษตรกรนั้น จะถูกแบ่ง ออกเป็น 2 ส่วน คือ เก็บไว้ทำเมล็ดพันธุ์ร้อยละ 5 และที่เหลือร้อยละ 95 จะจำหน่ายสู่ตลาด ข้าวเปลือก โดยชาวนามีช่องทางการจัดจำหน่ายข้าวเปลือก 2 ช่องทาง คือ ขายให้กับพ่อค้ารวบรวม ทั้งถิ่น (พ่อค้าตัวแทนโรงสีและนายหน้ารถเกี่ยว) ประมาณร้อยละ 76 ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 19 จะขาย ให้กับโรงสีโดยตรง อย่างไรก็ตามการขายให้กับโรงสีโดยตรงหรือขายผ่านนายหน้าท้องถิ่นมักได้ราคา ไม่แตกต่างกัน เพราะโรงสีจะไม่ให้ราคาแบบตัดหน้านายหน้าของตนเอง ข้าวเปลือกจากเกษตรกร ขายให้โรงสีได้ราคาประมาณ 7-8 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งต่ำกว่าราคาประกาศ เพราะจะถูกหักความชื้น หักสิ่งเจือปน ซึ่งชาวนาในจังหวัดพัทลุงส่วนใหญ่จะขายในราคาเหมา เนื่องจากคิดว่าไม่ต้องเสียเวลา รอคอยวัดความชื้น การวัดสิ่งเจือปน อีกทั้งที่ผ่านมามีชาวนาที่ขายข้าวผ่านนายหน้าท้องถิ่นมักไม่ไปขาย เองแต่ตกลงราคากับนายหน้า ชั่งน้ำหนัก แล้วนายหน้าจะรับเงินจากโรงสีมาให้ชาวนาถึงบ้านโดยไม่ หักค่าใช้จ่าย

ตารางที่ 4.8 ตารางแสดงการกระจายผลผลิตข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสงของเกษตรกร ปีการเพาะปลูก 2554/2555

การกระจายผลผลิตข้าวเปลือก				
ข้าวไม่ไวต่อช่วงแสง	นาหลังน้ำท่วม	นาชลประทาน	รวม	ร้อยละ
ผลผลิตทั้งหมด	638,811.07	682,918.13	1,321,729.20	100.00
พันธุ์	31,940.55	34,145.91	66,086.46	5.00
โรงสี	121,374.10	129,754.45	251,128.55	19.00
ผู้รวบรวมท้องถิ่น	485,496.41	519,017.78	1,004,514.20	76.00
แปรรูป				
ข้าวเปลือกที่เข้าสู่โรงสี	606,870.52	648,772.23	1,255,642.74	100.00
ข้าวสาร	333,778.79	356,824.72	690,603.51	55.00
ปลายข้าว	91,030.58	97,315.83	188,346.41	15.00
รำ	60,687.05	64,877.22	125,564.27	10.00
แกลบ	121,374.10	129,754.45	251,128.55	20.00
การกระจายผลผลิตข้าวสาร				
ข้าวสารทั้งหมด	333,778.79	356,824.72	690,603.51	100.00
พ่อค้านอกพื้นที่	133,511.51	142,729.89	276,241.40	40.00
โรงงานแป้ง	170,227.18	181,980.61	352,207.79	51.00
ร้านขายส่ง	30,040.09	32,114.23	62,154.32	9.00

เมื่อโรงสีได้ข้าวเปลือกจากเกษตรกรแล้ว จะนำไปเข้าเครื่องอบข้าวเพื่อลดความชื้น ให้เหลือเพียงร้อยละ 14 ซึ่งเป็นระดับความชื้นที่เหมาะสมกับการแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร ซึ่งในขั้นตอนนี้โรงสีจะสูญเสียน้ำหนักข้าวไปประมาณร้อยละ 60-100 กิโลกรัมต่อตันข้าวเปลือก (ขึ้นอยู่กับระดับความชื้นของข้าวที่รับซื้อ) เมื่ออบข้าวเปลือกแล้วจะเข้าสู่กระบวนการสี ซึ่งข้าวเปลือกที่ความชื้นร้อยละ 14 จะสีได้ข้าวสารประมาณ 550 กิโลกรัม รำข้าว 100 กิโลกรัม ปลายข้าว 150 กิโลกรัม และแกลบอีกประมาณ 200 กิโลกรัม โดยผลผลิตทั้งหมดจะสามารถขายได้

ข้าวสารจากโรงสีจะกระจายไป 3 ช่องทางหลักคือ ขายพ่อค้า นอกพื้นที่ ร้อยละ 40 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 60 จะกระจายไปสู่ ผู้บริโภค 2 ช่องทางคือ ขายให้ร้านค้า ร้อยละ 9 และโรงงานแปรร้อยละ 51 (โดยเฉพาะโรงงานแปรงขนมจีน และ ขนมลา) และส่งผ่านไปยังบริโภคในรูปแบบข้าวสารร้อยละ 9 ในรูปแบบข้าวเจ้าและผลิตภัณฑ์อีกร้อยละ 51 ส่วนปลายข้าวและรำข้าวโรงสี จะขายให้กับโรงงานอาหารสัตว์โดยมีพ่อค้ารวบรวมมารับซื้อที่โรงสีในราคาเฉลี่ย 13 บาทต่อกิโลกรัม รำข้าวราคาเฉลี่ย 9 บาทต่อกิโลกรัม และแกลบจะขายให้กับโรงงานปาล์มน้ำมัน โรงงานปูนซีเมนต์ ฟาร์มเลี้ยงไก่ ในราคาเฉลี่ย 1.5 บาทต่อกิโลกรัม



ภาพที่ 4.7 วิธีการตลาดข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสงในจังหวัดพัทลุง

4.7 ปัญหาอุปสรรคและความต้องการของชาวนา

การวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและความต้องการของชาวนา จะแยกพิจารณา ออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านการจัดการ ซึ่งทั้งสองพื้นที่ประสบปัญหา และความต้องการไม่แตกต่างกันมากนัก

4.7.1 ปัญหาและอุปสรรคของชาวนา

ด้านการผลิตชาวนาทั้ง 2 พื้นที่ประสบปัญหาในลักษณะคล้ายกันคือ ราคาปุ๋ย สารเคมี รวมถึงเมล็ดพันธุ์มีราคาแพง และยังประสบปัญหา น้ำท่วมเนื่องจากเป็นพื้นที่ต่ำ สำหรับ ชาวนาในพื้นที่นาชลประทานยังประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำบ้างในช่วงที่แล้งมาก ซึ่งทำให้น้ำใน ชลประทานไม่เพียงพอต่อการทำนา

ด้านการตลาดพบว่า ชาวนาส่วนใหญ่จะไม่มีอำนาจในการต่อรองราคา เพราะแหล่ง รับซื้อข้าวเปลือกมีน้อยราย ส่วนใหญ่ผู้รับซื้อและโรงสีรู้จักกันดีจึงให้ราคาเท่ากันหมด ชาวนาจึงไม่มี ทางเลือกจำเป็นต้องขายถึงแม้จะได้ราคาต่ำก็ตาม

ด้านการจัดการพบว่า ชาวนายังขาดความรู้ความสามารถในการจัดการฟาร์ม และ ยังคงใช้วิธีการแบบเดิม ในการทำนาส่งผลให้ได้รับผลผลิตไม่เต็มที่และโดนเอาเปรียบ

ตารางที่ 4.9 ปัญหาและอุปสรรคของชาวนา

ปัญหา/อุปสรรค	ต.พญาขัน	ต.บ้านพร้าว
1. ด้านการผลิต	1. ราคาปุ๋ย,สารเคมีแพง 2. เชื้อรา , เพลี้ย 3. น้ำท่วมบ่อย	1. พันธุ์ข้าวมีราคาแพง และหายาก 2. เชื้อรา , เพลี้ย 3. น้ำท่วมทำให้ผลผลิตเสียหาย
2. ด้านการตลาด	1. ผู้รับซื้อผลผลิตมีน้อยราย 2. ขายข้าวได้ราคาถูก 3. จำเป็นต้องขายเพราะมีแหล่งรับซื้อ น้อย	1. ผู้รับซื้อผลผลิตมีน้อยราย 2. ราคาผลผลิตตกต่ำ 3. ชาวนาไม่มีอำนาจในการต่อรอง ราคา
3. ด้านการจัดการ	1. ชาวนาขาดความรู้ในการจัดการฟาร์ม ยังคงใช้เทคนิคการผลิตแบบเดิม ใน การทำนา	1. ชาวนายังคงเน้นใช้แรงงานคนใน การผลิตเป็นหลัก

4.7.2 ความต้องการของชาวนา

ด้านการผลิต ชาวนาในจังหวัดพัทลุง ต้องการให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนเกษตรกร ในส่วนของเมล็ดพันธุ์ และจัดกลุ่มสหกรณ์เพื่อจะได้ซื้อปุ๋ยและสารเคมีในราคาถูก

ด้านการตลาด ชาวนาต้องการให้หน่วยงานภาครัฐเปิดรับซื้อผลผลิต ที่มีขั้นตอนไม่ยุ่งยากเหมือนโครงการรับจำนำข้าว ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการขายข้าวเปลือกในสูงขึ้น

ด้านการจัดการ ชาวนาต้องการให้มีวิทยากรหรือนักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐที่มีความชำนาญเฉพาะด้านมาให้ความรู้ในการจัดการฟาร์มข้าวอย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 4.10 ความต้องการของชาวนา

ความต้องการ	ต.พญาขัน	ต.บ้านพร้าว
1. ด้านการผลิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ 2. เพิ่มเงินเยียวยาเกษตรกร 3. คำแนะนำจากเกษตรกรอำเภอหรือผู้ที่มีความชำนาญ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. รวมกลุ่มชาวนาเพื่อซื้อปุ๋ยเคมีและสารเคมีถูกลง 2. ผู้แนะนำการใช้สารเคมี 3. รัฐจัดการระบบชลประทานให้เพียงพอในพื้นที่ทำการเกษตร
2. ด้านการตลาด	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้รับซื้อรายใหญ่ที่ให้ราคาสูง 2. ต้องการขายข้าวในราคาสูงขึ้น 3. รัฐกำหนดราคารมาตรฐานการซื้อขาย 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสนับสนุนจากภาครัฐ 2. รัฐกำหนดราคาข้าวเปลือก 3. รวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อต่อรองราคา
3. ด้านการจัดการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. คำแนะนำจากนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. คำแนะนำจากนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญ

4.8 วิเคราะห์ SWOT Analysis ของการผลิตในจังหวัดพัทลุง

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของการผลิตข้าวในจังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในแต่ละด้านดังนี้

จุดแข็ง

1. เกษตรกรมีความชำนาญในการปลูกข้าว
2. ชาวนาส่วนใหญ่ทำนาในที่ดินของตนเอง

จุดอ่อน

1. ชาวนามีการศึกษาในระดับต่ำ และไม่มีสิ่งจูงใจในการเรียนรู้นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่
2. แรงงานชาวนาส่วนใหญ่เป็นผู้สูงวัย
3. ระบบชลประทาน และการบริหารจัดการน้ำยังไม่ทั่วถึง

โอกาส

1. รัฐมีนโยบายรับจำนำข้าวเปลือกเพื่อช่วยเหลือด้านราคาข้าวเปลือกที่ตกต่ำ
2. จังหวัดพัทลุงมีพันธุ์ข้าวสังข์หยดที่ได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI)

อุปสรรค

1. ต้นทุนในการผลิตมีแนวโน้มสูงขึ้น เช่น ค่าปุ๋ย ค่าสารเคมี ค่าเมล็ดพันธุ์
2. ภัยธรรมชาติ น้ำท่วมและฝนทิ้งช่วง

	จุดแข็ง	จุดอ่อน
	<ol style="list-style-type: none"> 1. เกษตรกรมีความชำนาญในการปลูกข้าว 2. ชาวนาส่วนใหญ่ทำนาในที่ดินของตนเอง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชาวนามีการศึกษาในระดับต่ำ และไม่มีสิ่งจูงใจในการเรียนรู้นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ 2. แรงงานชาวนาส่วนใหญ่เป็นผู้สูงวัย 3. ระบบชลประทาน และการบริหารจัดการน้ำยังไม่ทั่วถึง
โอกาส <ol style="list-style-type: none"> 1. รัฐมีนโยบายรับจำนำข้าวเปลือกเพื่อช่วยเหลือด้านราคาข้าวเปลือกที่ตกต่ำ 2. จังหวัดพัทลุงมีพันธุ์ข้าวสังข์หยดที่ได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์(GI) 	กลยุทธ์ภายใต้จุดแข็งและโอกาส (SO) ยกระดับมาตรฐานและประสิทธิภาพการผลิต	กลยุทธ์ภายใต้จุดอ่อนและโอกาส (WO) สร้างแรงจูงใจในการทำนา
อุปสรรค <ol style="list-style-type: none"> 1. ต้นทุนในการผลิตมีแนวโน้มสูงขึ้น เช่น ค่าปุ๋ย ค่าสารเคมี ค่าเมล็ดพันธุ์ 2. ภัยธรรมชาติ น้ำท่วมและฝนทิ้งช่วง 	กลยุทธ์ภายใต้จุดแข็งและอุปสรรค (ST) พัฒนาการบริหารจัดการฟาร์ม	กลยุทธ์ภายใต้จุดอ่อนและอุปสรรค (WT) พัฒนาการบริหารจัดการภาครัฐ

ภาพที่ 4.8 SWOT Matrix

จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis สามารถกำหนดกลยุทธ์ภายใต้สภาพแวดล้อมต่างๆ ดังนี้ กลยุทธ์ SO การกำหนดกลยุทธ์ภายใต้ จุดแข็งและโอกาสคือ ยกระดับมาตรฐานและประสิทธิภาพการผลิต กลยุทธ์ ST การกำหนดกลยุทธ์ภายใต้จุดแข็งและอุปสรรคคือ พัฒนาการบริหารจัดการฟาร์ม กลยุทธ์ WO การกำหนดกลยุทธ์ภายใต้จุดอ่อนและโอกาสคือ สร้างแรงจูงใจในการทำงาน กลยุทธ์ WT การกำหนดกลยุทธ์ภายใต้จุดอ่อนและอุปสรรคคือ พัฒนาการบริหารจัดการภาครัฐ

บทที่ 5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเศรษฐกิจการผลิตและการตลาดข้าวเปลือกในจังหวัดพัทลุงครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การผลิตข้าวในจังหวัดพัทลุง โครงสร้าง ต้นทุนและผลตอบแทนจากการปลูกข้าว วิธีการตลาดข้าวเปลือก รวมถึงการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของการผลิต ข้าวเพื่อการค้าในจังหวัดพัทลุง เพื่อนำเอาความรู้ที่ได้เป็นแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการผลิต การตลาด เพื่อให้เกษตรกรได้ผลตอบแทนที่สูงต่อไป ข้อมูลที่นำมาศึกษาได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่อำเภอเมือง และอำเภอป่าพะยอม ปีการผลิต 2554/55 จำนวน 110 ครัวเรือน แยกเป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในตำบล พญาขัน อำเภอเมือง จำนวน 58 ครัวเรือน เป็นตัวแทนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่นาหลังน้ำท่วม และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จำนวน 52 ราย เป็นตัวแทนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่นาชลประทาน

ผลการศึกษาสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรตัวอย่าง พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะเป็นหัวหน้าครัวเรือน ร้อยละ 56 และคู่สมรส ร้อยละ 37 และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ร้อยละ 60 เป็นเพศหญิง ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนมีอายุเฉลี่ย 57.7 ปี ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นคู่สมรมีอายุเฉลี่ย 54.5 ปี และผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นบุตรมีอายุเฉลี่ย 41.6 ปี สะท้อนการเข้าสู่สังคมเกษตรกรสูงวัยของภาคการผลิตข้าว ด้านการประกอบอาชีพ พบว่ากลุ่มชาวนาดัวอย่างที่สำรวจจะมีอาชีพทำนาหรือทำการเกษตรเป็นหลักถึงร้อยละ 87.60 โดยในจำนวนนี้ทำการเกษตรในที่ดินของตนเองร้อยละ 80.52 มีเพียงร้อยละ 6.18 เท่านั้นที่ต้องเช่าที่ดินทำกิน กลุ่มตัวอย่างที่เหลืออีกร้อยละ 12.40 จะประกอบอาชีพอื่นแต่ยังอยู่ในหมู่บ้าน ด้านระดับ การศึกษาของเกษตรกร พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 77.88 มีระดับ การศึกษา ระดับ ประถมศึกษา รองลงมา ร้อยละ 13.25 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ที่เหลือร้อยละ 8.87 จบ การศึกษาระดับอาชีวศึกษาและปริญญาตรี โดยจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.79 คน ซึ่งเป็นครัวเรือนขนาดเล็กทำให้ครัวเรือนมีแรงงานสำหรับการทำนาไม่เพียงพอ เป็นสาเหตุให้ชาวนา หลายครัวเรือนต้องปล่อยที่นาให้ผู้อื่นเช่า โดยตนเอง ผลิตข้าวเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนของตนเองและแจกจ่ายลูกหลานเท่านั้น ในอีกด้านหนึ่งครัวเรือนที่ยังคงทำนา หรือเช่าที่นาทำนาเพิ่มขึ้นก็จำเป็นต้องหันไปใช้เครื่องจักรทดแทนแรงงานคนที่มีน้อยและราคาสูง

สำหรับแหล่งรายได้ ของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่ศึกษาพบว่า รายได้หลักของชาวนาไม่ได้มาจากการทำนา รายได้สุทธิในภาพรวมเฉลี่ยทุกพื้นที่เท่ากับ 198,808 บาทต่อปี ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นรายได้จากการผลิตข้าวเพียงร้อยละ 15.00 ที่เหลือจะกระจายไปในกลุ่มการรับจ้างนอกภาคการเกษตรมากที่สุดร้อยละ 27.08 รายได้จากกำไรจากการประกอบธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 21.14 และรายได้จากการเกษตรอื่นๆ ร้อยละ 8.37

ผลการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและโครงสร้างต้นทุนการผลิตข้าว พันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสงของชาวนาในพื้นที่จังหวัดพัทลุง พบว่า ในภาพรวมชาวนามีต้นทุนการทำนาเฉลี่ย 4,456.65 บาท ต่อไร่ แบ่งเป็นต้นทุนผันแปรเท่ากับ 3,629.64 บาท คิดเป็นร้อยละ 81.44 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด และต้นทุนคงที่ เท่ากับ 827.01 บาท คิดเป็นร้อยละ 18.56 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด และเป็น ต้นทุนที่เป็นตัวเงินเท่ากับ 3,357.21 บาท คิดเป็นร้อยละ 75.33 ของต้นทุนทั้งหมด และเป็นต้นทุนที่ไม่เป็นตัวเงิน เท่ากับ 1,099.44 บาท คิดเป็นร้อยละ 24.67 ของต้นทุนทั้งหมด ในส่วนต้นทุนผันแปร 3,629.64 บาท ประกอบไปด้วย ค่าแรงงาน เท่ากับ 1,744.90 บาท คิดเป็นร้อยละ 39.22 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด และค่าปัจจัยการผลิต เท่ากับ 1,881.68 บาทคิดเป็นร้อยละ 42.22 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด หากพิจารณาต้นทุนผันแปรจะเห็นว่าเกษตรกรจะมี สัดส่วนของ ต้นทุนผันแปรใน ปริมาณมากคือ ค่าแรงงานเครื่องจักร ร้อยละ 30.25 ปุ๋ยเคมี ร้อยละ 25.43 และค่าเมล็ดพันธุ์ ร้อยละ 12.73 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด ส่วนต้นทุนคงที่ 827.01 บาท คิดเป็นร้อยละ 18.56 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด ประกอบด้วย ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์ เท่ากับ 101.11 บาท ค่าใช้ที่ดิน 523.64 บาท และค่าเสียโอกาสของต้นทุนคงที่ เท่ากับ 202.26 บาท ด้านผลตอบแทนเกษตรกรมี ผลผลิตข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสงเฉลี่ย 688.79 กิโลกรัมต่อไร่ ขายได้ในราคา 7.83 บาทต่อกิโลกรัม รวมมีรายได้จากการขายข้าวเฉลี่ย 5,393.72 บาทต่อไร่ เมื่อหักลบกับต้นทุนเงินสด ทำให้เกษตรกรมีกำไรทางบัญชีเฉลี่ย 2,036.51 บาทต่อไร่ และมีกำไรทางเศรษฐศาสตร์ (กำไรทางบัญชี - ต้นทุนไม่ใช่นเงินสด) เฉลี่ยเท่ากับ 937.08 บาทต่อไร่ กำไรเฉลี่ยต่อหน่วย เท่ากับ 1.33 บาทต่อกิโลกรัม

ต้นทุนการผลิตและโครงสร้างต้นทุนการผลิตข้าวไวแสงของชาวนาในพื้นที่จังหวัดพัทลุง พบว่า ในภาพรวมชาวนามีต้นทุนการทำนาเฉลี่ย 4,319.39 บาทต่อไร่ แบ่งเป็นต้นทุนผันแปร เท่ากับ 3,495.34 บาท คิดเป็นร้อยละ 80.92 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด ในส่วนต้นทุนผันแปร ประกอบไปด้วย ค่าแรงงาน เท่ากับ 1,688.81 บาท คิดเป็นร้อยละ 39.10 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด และค่าปัจจัยการผลิต เท่ากับ 1,806.53 บาทคิดเป็นร้อยละ 41.82 ของต้นทุนการผลิต ส่วนต้นทุนคงที่ 824.06 บาท คิดเป็นร้อยละ 19.08 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด ประกอบด้วย ค่าเสื่อมราคา อุปกรณ์ เท่ากับ 98.16 บาท ค่าใช้ที่ดิน 523.64 บาท และค่าเสียโอกาสของต้นทุนคงที่ เท่ากับ 202.26 บาท ด้านผลตอบแทนเกษตรกรมีผลผลิตข้าวพันธุ์ไวต่อช่วงแสงเฉลี่ย 518.03 กิโลกรัมต่อไร่ ขายได้ในราคา 9.50 บาทต่อกิโลกรัม รวมมีรายได้จากการขายข้าวเฉลี่ย 4,921.28 บาทต่อไร่ เมื่อหักลบกับต้นทุนเงินสด ทำให้เกษตรกรมีกำไรทางบัญชีเฉลี่ย 1,714.16 บาทต่อไร่ และมีกำไรทางเศรษฐศาสตร์ (กำไรทางบัญชี - ต้นทุนไม่ใช่นเงินสด) เฉลี่ยเท่ากับ 601.88 บาทต่อไร่ กำไรเฉลี่ยต่อหน่วย เท่ากับ 1.16 บาทต่อกิโลกรัม จะเห็นได้ว่าเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดพัทลุง มีกำไรจากการผลิตทั้งทางเศรษฐศาสตร์และทางบัญชี แต่ที่ยังมีปัญหาความยากจนส่วนหนึ่งเกิดจากที่ดินมีน้อย หากเกษตรกรมีการวางแผนการใช้ปัจจัยการผลิตและวางแผนการผลิตให้ดีขึ้น เกษตรกรก็จะสามารถมีกำไรมากขึ้น

การกระจายข้าวเปลือก และการกระจายผลผลิตข้าวสารนั้น ต้องผ่านผู้ทำหน้าที่ การตลาดหลายระดับคือ เริ่มจากตัวเกษตรกร พ่อค้ารวบรวม โรงสี เมื่อถึงโรงสีก็จะสุุดกระบวนการ เดินทางของข้าวเปลือก โดยโรงสีจะทำหน้าที่แปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร ได้ข้าวสารขาวประมาณ 550-600 กิโลกรัม ต่อข้าวเปลือก 1 ตัน เมื่อโรงสีทำการแปรรูปเป็นข้าวสารแล้วจะส่งต่อไปยัง พ่อค้า ส่ง/โรงงานแป้ง พ่อค้าปลีก และผู้บริโภคชั้นสุดท้าย ช่องทางการกระจายข้าวเปลือกในฤดูนาปี แลนา ปีจะมีเส้นทางเหมือนกัน จะแตกต่างกันเฉพาะในส่วนของการเก็บข้าวไว้บริโภค และทำพันธุ์ ซึ่ง ส่วนใหญ่แล้วชาวนาจะเก็บข้าวนาปีโดยเฉพาะข้าวพันธุ์ไวต่อช่วงแสง ทั้งสำหรับการบริโภคและการ ทำเมล็ดพันธุ์ ในส่วนของข้าวพันธุ์ ไม่ไวต่อช่วงแสง เกษตรกรจะไม่นิยมเก็บไว้บริโภค จากการศึกษา การกระจายข้าวเปลือกและข้าวสารในฤดูนาปีในพื้นที่ศึกษาพบว่า ข้าวเปลือกในมือเกษตรกรนั้น จะ ถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ เก็บไว้บริโภคร้อยละ 20 เก็บไว้ทำเมล็ดพันธุ์ร้อยละ 5 และที่เหลือร้อยละ 75 จะจำหน่ายสู่ตลาดข้าวเปลือก โดยชาวนามีช่องทางการจัดจำหน่ายข้าวเปลือก 2 ช่องทาง คือ ขายให้กับพ่อค้ารวบรวมทั้งถิ่นร้อยละ 63.00 ส่วนที่เหลือร้อยละ 12.00 จะขายให้กับโรงสีโดยตรง เมื่อโรงสีได้ข้าวเปลือกจากเกษตรกรแล้ว จะนำไปเข้าเครื่องอบข้าวเพื่อลดความชื้นให้เหลือเพียงร้อยละ 14 ซึ่งเป็นระดับความชื้นที่เหมาะสมกับการแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร ซึ่งข้าวเปลือกที่ความ ชื้น ร้อยละ 14 จำนวน 1 ตันข้าวเปลือกจะสีได้ข้าว สารประมาณ 550 กิโลกรัม รำข้าว 100 กิโลกรัม ปลายข้าว 150 กิโลกรัม และแกลบอีกประมาณ 200 กิโลกรัม ข้าวสารจากโรงสีจะกระจายไป 4 ช่องทางหลักคือ ขายพ่อค้า นอกพื้นที่ ร้อยละ 8.00 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 92 จะกระจายไปสู่มี ผู้บริโภค 3 ช่องทางคือ ขายให้ร้านค้าส่งร้อยละ 47 ร้านค้าปลีกร้อยละ 20 และโรงงานแป้งร้อยละ 25 โดยไปสู่ผู้บริโภคในรูปข้าวสารร้อยละ 67 ในรูปแป้งข้าวเจ้าและผลิตภัณฑ์อีกร้อยละ 25 ส่วน ปลายข้าวและรำข้าวโรงสีจะขายให้กับโรงงานอาหารสัตว์โดยจะมีพ่อค้ารวบรวมมารับซื้อถึงที่ในราคา เฉลี่ย 13 บาทต่อกิโลกรัม รำข้าว ราคาเฉลี่ย 9 บาทต่อกิโลกรัม แกลบจะขายให้กับโรงงานปาล์ม น้ำมัน โรงงานปูนซีเมนต์ ฟาร์มเลี้ยงไก่ ในราคาเฉลี่ย 1.5 บาทต่อกิโลกรัม

การวิเคราะห์ SWOT Analysis พบว่า จุดแข็ง คือ เกษตรกรมีความชำนาญในการ ปลูกข้าว ชาวนาส่วนใหญ่ทำนาในที่ดินของตนเอง จุดอ่อน คือ ชาวนามีการศึกษาในระดับต่ำ และไม่ มีสิ่งจูงใจในการเรียนรู้นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ แรงงานชาวนาส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ระบบ ชลประทาน และการบริหารจัดการน้ำยังไม่ทั่วถึง โอกาส คือ รัฐมีนโยบายรับจำนำข้าวเปลือกเพื่อ ช่วยเหลือด้านราคาข้าวเปลือกที่ตกต่ำ จังหวัดพัทลุงมีพันธุ์ ข้าวสังข์หยดที่ได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์(GI) อุปสรรค คือ ต้นทุนในการผลิตมีแนวโน้มสูงขึ้น เช่น ค่าปุ๋ย ค่าสารเคมี ค่าเมล็ดพันธุ์ ภัยธรรมชาติ น้ำท่วมและฝนทิ้งช่วง

5.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ที่ผ่านมามาตรัฐมีนโยบายรับจำนำข้าวเปลือกซึ่งให้ราคาที่สูงกว่าราคาที่โรงสีรับซื้อ แต่เกษตรกรยังคงขายข้าวให้กับโรงสีและนายหน้าในราคาที่ต่ำ เนื่องจากเกษตรกรเห็นว่ายุ่งยากและนานกว่าจะได้เงิน รัฐจึงควรปรับปรุงแบบการรับจำนำหรือการซื้อข้าวจากชาวให้ง่ายและสะดวก

2. เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความรู้ทำให้ผลิตข้าวได้ไม่ดีเท่าที่ควร ภาครัฐควรจัดโครงการอบรมในด้านการผลิตและการใช้ปัจจัยการผลิต เช่น การใส่ปุ๋ยเคมี การฉีดยาฆ่าแมลง การใช้เมล็ดพันธุ์ เป็นต้น เพื่อให้เกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตแบบเดิมที่มีต้นทุนสูง

3. ข้าวนาปี และนาปรัง กระบวนการผลิตอาจเหมือนกัน แต่ผลผลิตที่ได้แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อรายได้ต่อไร่ และต้นทุนเกี่ยวกับน้ำหรืออื่นๆ อาจแตกต่างกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจในการศึกษาระหว่าง นาปีและนาปรัง ซึ่งอาจเป็นการศึกษาในครั้งต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

- ก้องกษิต สุวรรณวิหค. (2546). *วิเคราะห์สภาพการผลิตและความพึงพอใจในการร่วมดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท 1 ฤดูแล้ง ปี 2546 ของเกษตรกรเขตลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช*. สุราษฎร์ธานี: ศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์พืชที่ 22 จังหวัดสุราษฎร์ธานี.
- ชาญธวัช แจ้เจริญกุล. (2555). *การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสุรินทร์ ในปีการผลิต 2551/52 - 2554/55*. สุรินทร์: ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวสุรินทร์.
- ทิมมพร สุทธิฤทธิ์. (2550). *การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรสมาชิก ศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 22 จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปีเพาะปลูก 2548*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาธุรกิจเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- นภาพร เยวรัตน์. (2542). *การวิเคราะห์เปรียบเทียบเศรษฐกิจการผลิตของข้าวในการทำนาหว่านน้ำตมและนาหว่านสำรวโดยวิธีการไถพรวนปกติและวิธีลดการไถพรวนปีการเพาะปลูก 2540/41*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- นिरนาท แก้วประเสริฐและจินตนิย์ จินตรานันต์. (2549). ช่องทางกระจายข้าวของกลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช . ใน ณรงค์ บุญสวยขวัญ (บรรณาธิการ), *ยุทธศาสตร์ข้าวภาคใต้ : ยุทธศาสตร์ชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง* (หน้า 106-127). นครศรีธรรมราช: ไทม์ พรินติ้ง.
- ภราดร ปรีดาศักดิ์. (2547). *หลักเศรษฐศาสตร์จุลภาค*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มณฑิรา อุบลเลิศกุล. (2555). *ประสิทธิภาพการผลิตข้าวสังข์หยดภายใต้ระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- แวนฟ้า ริกา. (2554). *การผลิตและการจัดจำหน่ายข้าวสังข์หยดของเกษตรกรในจังหวัดพัทลุง*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, นครศรีธรรมราช.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2541). *การบริหารการตลาดยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: อีวีฟิล์มและไวเทคจำกัด.
- สมพร อิศวิลานนท์. (2552). *พลวัตเศรษฐกิจการผลิตข้าวไทย*. นนทบุรี: เลิศชัยการพิมพ์ 2.
- _____. (2553). *ข้าวไทย: การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตและช่องทางการกระจาย*. นนทบุรี: เลิศชัยการพิมพ์ 2.
- สมศักดิ์ เพียบพร้อม. (2531). *การจัดการฟาร์มประยุกต์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เขต 9. (2552). *การศึกษามลตอบแทนและได้โครงสร้างการตลาดข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ปีเพาะปลูก 2549/50*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2542). *การผลิตและการตลาดข้าวหอมมะลิ*. เอกสารเศรษฐกิจการเกษตร เลขที่ 23/2542. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- _____. (2554). *การใช้ที่ดิน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. ค้นเมื่อ 23 มกราคม 2555, จาก <http://www.oae.go.th>
- หน่วยวิจัยธุรกิจเกษตร. (2539). *สินค้ายุทธศาสตร์:กรณีข้าว*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อัจฉรา ไวยราบุตร. (2544). *การศึกษาการตลาดข้าวเปลือกและกิจกรรมทางการตลาดของโรงสีข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- อัจฉรา บัวชุม. (2548). *การวิเคราะห์เชิงเศรษฐกิจข้าวขาวดอกมะลิ 105 ในจังหวัดนครพนม*. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- อินทิรา มูลศาสตร์. (2547). *การเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 โดยวิธีการผลิตแบบข้าวทั่วไป และแบบข้าวอินทรีย์ ในจังหวัดสุรินทร์ ปีการเพาะปลูก 2545/46*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเกษตรกร

FARM

โครงการ: การศึกษาพฤติเศรษฐกิจการผลิตในภาคใต้ตอนบน
ชุดโครงการ : การเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงนโยบายเกษตร
สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) และ
สถาบันคลังสมองของชาติ

วัตถุประสงค์โครงการ

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านการผลิต การตลาด และปัญหาของเกษตรกรและพ่อค้าระดับต่างๆ ในพื้นที่ปลูกข้าวที่สำคัญของภาคใต้
2. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตและการตลาดข้าวในภาคใต้

บ้านเลขที่ _____ หมู่บ้าน _____ ตำบล _____ อำเภอ _____

จังหวัด _____ โทรศัพท์บ้าน/มือถือ _____

ชื่อหัวหน้าครัวเรือน _____

ชื่อผู้ตอบแบบสอบถาม _____

ชื่อผู้สัมภาษณ์ _____

วันที่สัมภาษณ์ _____ วันที่สัมภาษณ์เพิ่มเติม _____

ปัจจุบันท่านทำนาปีละครั้ง เริ่มปลูกข้าวนาปีเดือน.....ถึงเดือน.....

เริ่มปลูกข้าวนาปรังเดือน.....ถึงเดือน.....

เวลาการเริ่มทำนาปีในช่วง 30 ปีที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่มี/ไม่มี

ถ้ามี เปลี่ยนไปอย่างไร.....

เริ่มเปลี่ยนเมื่อปีไหน.....

1. องค์ประกอบของครัวเรือน

1.1 สมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่ในและนอกบ้าน ในปี 2554 (ไม่รวมสมาชิกที่แต่งงานแล้วแยกครอบครัวไป) ทั้งหมดคน

รหัสสมาชิก	ชื่อ	ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครอบครัว		เพศ	อายุปัจจุบัน	สถานภาพการสมรส	กำลังศึกษา		ระดับการศึกษาสูงสุด	อาชีพหลักในปัจจุบัน	อาชีพรอง	สมาชิกที่คาดว่าจะสืบทอดอาชีพทำนา
		๑	ชาย..1 หญิง..2				ปี	๓				
1			1	2			1	2				
2			1	2			1	2				
3			1	2			1	2				
4			1	2			1	2				
5			1	2			1	2				
๑ ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน 1 = หัวหน้าครัวเรือน 6 = ปู่ย่าตายาย 11 = พี่หรือน้อง 2 = คู่สมรส 7 = เหลน 12 = ลูกพี่ลูกน้อง 3 = บุตรชายหรือลูกสาว 8 = พ่อหรือแม่สะใภ้ 13 = คนช่วยงานบ้าน 4 = พ่อหรือแม่ 9 = ลูกเขยหรือสะใภ้ 14 =ญาติอื่นๆ 5 = หลาน 10 = พี่หรือน้องสะใภ้ 15 = ไม่ใช่ญาติ						๔ อาชีพหลัก 1 = ให้เช่าที่ดิน 8 = อุตสาหกรรมในบ้าน 15 = งานบริการทั่วไป 20 = นักเรียน 2 = ทำการเกษตรในตัวเอง 9 = ค้าขาย ตัดผม แม่บ้าน ยาม 21 = คนชรา 3 = เช่าที่ทำเกษตร 10 = คนขับรถ 16 = อาชีพบริการตำรวจ 22 = ไม่ทำงาน 4 = รับจ้างทำการเกษตร 11 = ช่าง หมอ พระ ครู 23 = ผู้ใหญ่บ้าน อบต. 5 = เลี้ยงปศุสัตว์ 12 = ธุรกิจขนาดเล็ก 17 = ทำงานในโรงงาน 24 = อื่นๆ 6 = ทำประมงและกุ้ง 13 = คนงานก่อสร้าง 18 = ทำงานบริษัท 25 = ลูกจ้างSME 7 = ขายของชำ อาหาร 14 = ข้าราชการ 19 = ดูแลบ้าน 26 = ข้าราชการบำนาญ						
๓ สถานภาพการสมรส 1 = เป็นโสด 3 = เป็นหม้าย 5 = แยกทาง 2 = แต่งงาน 4 = หย่า						๒ ระดับการศึกษาสูงสุด 1 = ไม่มีการศึกษา 4 = มัธยมศึกษาตอนต้น 7 = อาชีวศึกษาตอนปลายและชั้นสูง 10 = ฝึกหัดครู 2 = ประถมศึกษาตอนต้น (ป.4) 5 = มัธยมศึกษาตอนปลาย 8 = มหาวิทยาลัย สายวิชาการ 11.= อื่นๆ 3 = ประถมศึกษา (ป.6) 6 = อาชีวศึกษาตอนต้น 9 = มหาวิทยาลัย วิชาชีพชั้นสูง						

2 รายได้ (Household income)

2.1 การรับจ้างทำงานทางการเกษตร (เฉพาะคนที่อยู่ที่บ้าน)

รหัสสมาชิก (ใส่ทุกคน)	กิจกรรม (อธิบายสั้นๆ)	ทำกี่ชม./วัน (ไม่รวมเวลาเดินทาง)	กี่วัน/เดือน	กี่เดือน/ปี	ค่าตอบแทนต่องานที่ทำ		รายจ่ายเพื่อใช้ในการทำงาน รวม/ปี (เช่น ค่าเดินทาง) บาท	สถานที่ 4
					เงินสดที่ได้รับรวม ทั้งสิ้น (บาท)	ไม่เป็น เงินสด บาท		

2.2 ทำงานนอกภาคเกษตร ที่ได้รับเป็นค่าจ้างหรือเงินเดือน (เฉพาะคนที่อยู่ที่บ้าน)

รหัสสมาชิก (ใส่ทุกคน)	กิจกรรมที่ทำ(อธิบายสั้นๆ)	ทำ ให้กับ ใคร 1	ภาค ธุรกิจที่ ทำ 2	ทำกี่ ชม./วัน ชม	กี่วัน/ เดือน	กี่เดือน/ปี	ลักษณะ การจ่าย ค่าจ้าง 3	ค่าจ้างที่ได้ปัจจุบัน ระบุ บาท/วัน หรือ เดือน	ผลตอบแทนอื่นๆ*			รายจ่ายเพื่อใช้ใ การทำงานรวม/ปี (เช่น ค่าเดินทาง) บาท	สถานที่ 4
									บริการรถ รับส่งฟรี ✓	อาหารฟรี ✓	พักฟรี ✓		
1 องค์กรที่ทำงาน 1 = รัฐบาล 2 = องค์กรบริหารส่วนจังหวัด 3 = องค์กรบริหารส่วนตำบล 4 = รัฐวิสาหกิจ		2 ภาคธุรกิจที่ทำ 1 = เกษตร/สัตว์น้ำ/ป่า 2 = เหมืองแร่ 3 = อุตสาหกรรม 4 = ไฟฟ้า ประปา 5 = การก่อสร้าง		3 ลักษณะการจ่ายค่าจ้าง 6 = ขายส่ง ขายปลีก 7 = ร้านอาหาร โรงแรม สถานบริการ กีฬา 8 = การขนส่ง โทรคมนาคม 9 = การเงิน 10 = การศึกษา		4 สถานที่ 1 = ในหมู่บ้าน 2 = ในอำเภอ 3 = อำเภออื่นในจังหวัด 4 = จังหวัดอื่น 5 = กรุงเทพฯ							

2.3 การประกอบธุรกิจอื่นๆ (เฉพาะคนที่อยู่ที่บ้าน)

รหัสสมาชิกที่ทำงานเป็นหลัก			ลักษณะ ธุรกิจที่ทำ ①	ประมาณเวลาทั้งหมดที่ สมาชิกในครอบครัวใช้ ชม/วัน	ก็วัน/เดือน	ก็เดือน/ปี	ประมาณกำไร หรือ รายรับต่อปี บาท	ประมาณรายจ่ายรวมในปีที่ผ่านมา (บาท)		สถานที่ ④
ที่มากที่สุด	ที่สอง	ที่สาม						ค่าจ้างแรงงาน	ค่าจ่ายในการ ประกอบการ	

① ลักษณะธุรกิจที่ทำ

1 = ขายของชำ	2 = ขายอาหารริมทาง	3 = ทอผ้า/ซ่อมแซมผ้า	4 = ซ่อมรองเท้า	5 = รับจ้างขนสินค้าไปตลาด	6 = แท็กซี่/สองแถว
7 = ขายอาหาร	8 = สร้าง/ซ่อมบ้าน	9 = รับเลี้ยงเด็ก	10 = บริการทั่วไป	11 = โรงแรม ร้านอาหาร	13 = อื่นๆ (ระบุ)

2.4 รายได้ของครอบครัวจากการปลูกพืชสวนและไม้ยืนต้น ผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ที่ขายไปในปีการผลิต 2554/55

รายการ	ต้นทุน (บาท/ปี)	มูลค่าที่ขายได้รวมทั้งสิ้น บาท	ค่าใช้จ่ายต่อปี (บาท)		
			ค่าแรงงานจ้างทั้งสิ้น	ค่าเครื่องจักร (บาท)	ค่าปัจจัยการผลิต (บาท)
ก. พืชสวนและไม้ยืนต้น					
ข. ผักสวนครัว					
ค. ปลา					
ง. สัตว์เลี้ยง					

2.5 รายได้อื่นๆ (เงินหรือความช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ ที่สมาชิกในครอบครัวได้รับ โดยไม่ต้องทำงาน)

แหล่งรายได้	ได้รับจากแหล่งที่ 1 เป็นเงินทั้งสิ้น		ได้รับจากแหล่งที่ 2 เป็นเงินทั้งสิ้น		ได้รับจากแหล่งที่ 3 เป็นเงินทั้งสิ้น	
	รหัสสมาชิกที่ได้รับ เงินดังกล่าว	บาท/ปี	รหัสสมาชิกที่ได้รับ เงินดังกล่าว	บาท/ปี	รหัสสมาชิกที่ได้รับ เงินดังกล่าว	บาท/ปี
เงินประกันสังคมหรือเงินช่วย เพื่อรักษาพยาบาล						
เงินบำนาญที่ได้รับจากที่เคยทำงาน						
เงินสงเคราะห์คนชรา						
เงินโอนที่บุตรหลานส่งให้						

3. เกษตรกรรมในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา (Farm income : Rice and Non-rice)

3.1 การถือครองที่ดิน ให้เริ่มถามก่อนว่ามีที่ดินทั้งหมดกี่แปลง _____ แปลง เนื้อที่รวม _____ ไร่ เป็นเจ้าของ _____ ไร่

จำนวนแปลงที่ดินที่ทำการเกษตร														
แปลงที่	พื้นที่รวมบ่อ (ไร่)	บ่อน้ำ (ไร่)	ในหรือนอกหมู่บ้าน 1 ในหมู่บ้าน 2 นอกหมู่บ้าน		แหล่งน้ำชลประทาน ❶	ชนิดของพืชที่ปลูก ❷	การเป็นเจ้าของ ใช่ ไม่ใช่		รูปแบบการเช่าที่ดินทำการเกษตร					
									แบ่งผลผลิต			ผลผลิตตายตัว		เงินสด (บาท/ไร่)
									อัตรา (%) ผู้เช่าต่อผู้ให้เช่า	จำนวน (ถัง)	ราคา (บาท/ถัง)	จำนวน (ถัง/ไร่)	ราคา (บาท/ถัง)	
1			1	2			1	2						
2			1	2			1	2						
3			1	2			1	2						
4			1	2			1	2						

❶ แหล่งน้ำชลประทาน

1 = คลองชลประทาน 2 = น้ำบาดาล 3 = ตัดบ่อบึงจากคลอง 4 = ไม่มีชลประทาน

❷ ชนิดของพืชที่ปลูก

1 = ข้าว 2 = ยางพารา 3 = ปาล์มน้ำมัน 4 = มันสำปะหลัง 5 = ข้าวโพด 6 = พืชผัก 7 = ไม้ผล 8 = อื่นๆ (ระบุ)

3.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินปลูกข้าว ในกรณีทำการเกษตรด้วยตัวเอง

ฤดูฝน (นาปี)						ฤดูแล้งหรือพืชอื่นๆ ที่ปลูกหลังฤดูฝน						
แปลงที่	เนื้อที่ปลูก (ไร่)	ถ้าข้าววิธีการปลูก ❷	ถ้าข้าวพันธุ์ที่ปลูก	จำนวนผลผลิต (กก.)	มูลค่า (บาท/กก.)	แปลงที่	ชนิดของพืชที่ปลูก ❶	เนื้อที่ปลูก (ไร่)	ถ้าข้าววิธีการปลูก ❷	ถ้าข้าวพันธุ์ที่ปลูก	จำนวนผลผลิต (กก.)	มูลค่า (บาท/กก.)
1.						1.						
2.						2.						
3.						3.						
4.						4.						

❶ ชนิดของพืชที่ปลูก

1 = ข้าว 2 = ยางพารา 3 = ปาล์มน้ำมัน 4 = มันสำปะหลัง 5 = ข้าวโพด 6 = พืชผัก 7 = ไม้ผล 8 = อื่นๆ (ระบุ)

❷ วิธีการปลูก

1 = นาดำ 2 = นาหว่านน้ำตม 3 = นาหว่านสำรว

3.3 การผลิตข้าวนาปี ปีการผลิต 2554 แปลงที่..... เพาะปลูกในพื้นที่.....ไร่ พันธุ์ข้าว.....ราคา.....เก็บเกี่ยวจริง.....ไร่ ราคาที่ขายได้.....

ประเภทของกิจกรรม	แรงงานครัวเรือนและแลกเปลี่ยน				แรงงานจ้าง				การจ่ายค่าจ้าง				เครื่องจักร				สารเคมี			
	ที่ คน	ที่ ชม. /วัน	ที่ วัน/ ฤดู	แรงงาน ทั้งสิ้น ชม.	ที่ คน	ที่ ชม. /วัน	ที่ วัน/ ฤดู	แรงงาน ทั้งสิ้น ชม.	เงินสด		ไม่เป็นเงินสดและ ค่าเลี้ยงดู		ประเภท 1	เจ้าของ1 เช่า.....2 จ้าง.....3	ค่าเช่า บาท	ค่าน้ำมัน บาท	ที่ ครั้ง	จำนวนที่ ใช้ต่อครั้ง ระบุ	ราคา บาท/ หน่วย	ค่าใช้จ่าย รวม บาท
บาท/ หน่วย	บาท/ หน่วย	ระบุ	มูลค่า (บาท)																	
แรงงานในการเพาะกล้า																				
1. โถดิน																				
2. คราด																				
3. หว่านเมล็ด																				
4. ใส่ปุ๋ยและสารเคมี																				
1. การเตรียมดินเพื่อปลูก																				
1.1) โถตะ																				
1.2) โถแปร (คราด/กลุ่ม)																				
1.3) ปล่อยหรือวิดน้ำเข้า/ออก																				
2. การย้ายกล้า (กรณีปลูกแบบปักดำ)																				
2.1) ถอนกล้า มัดกล้า																				
2.2) ย้ายกล้า																				
2.3) ปักดำ																				
3. การหว่านกล้า (กรณีปลูกแบบหว่าน)																				
4.การใช้สารเคมี																				
4.1)การใช้ยาคุมหญ้า																				
4.2)การใช้สารกำจัดวัชพืช																				
4.3)การใช้สารกำจัดหอย																				
4.4)การใช้สารกำจัดแมลง																				
4.5)การใช้สารกำจัดเชื้อรา																				
4.6)การใช้ฮอร์โมน																				
4.6.1) การใส่ปุ๋ยอินทรีย์/สูตร.....																				
4.6.2) การใส่ปุ๋ยอินทรีย์/สูตร.....																				
4.6.3) การใส่ปุ๋ย ยูเรีย																				
5. การกำจัดวัชพืชด้วยมือ การให้น้ำ และ การตรวจแปลงนา																				
6. การเก็บเกี่ยวผลผลิต																				
7. การนวดข้าว																				
8.การตากแห้งลมมัตรวง																				
9. การขนย้ายไปตาก/ยุ้ง																				
10. การขนข้าวขึ้นรถ																				
11.การขนไปขาย																				

1 ประเภทเครื่องจักร
 1 = รถไถเดินตาม 5 = ที่โยกพ่นยา
 2 = รถไถ 4 ล้อเล็ก 7 = รถนวด (รูต)
 3 = รถไถ 4 ล้อใหญ่ 8 = เครื่องฝัด
 4 = เครื่องสูบน้ำ 9 = เครื่องนวด
 5 = เครื่องพ่นยา 10 = รถเกี่ยวข้าว

3.4 การผลิตข้าวนาปรัง ปีการผลิต 2554 แปลงที่..... เพาะปลูกในพื้นที่ไร่ พันธุ์ข้าว.....ราคา.....เก็บเกี่ยวจริงไร่ ราคาที่ขายได้.....

ประเภทของกิจกรรม	แรงงานครัวเรือนและแลกเปลี่ยน				แรงงานจ้าง				การจ่ายค่าจ้าง				เครื่องจักร				สารเคมี			
	ที่ คน	ที่ ชม. /วัน	ที่ วัน/ ฤดู	แรงงาน ทั้งสิ้น ชม.	ที่ คน	ที่ ชม. /วัน	ที่ วัน/ ฤดู	แรงงาน ทั้งสิ้น ชม.	เงินสด		ไม่เป็นเงินสดและ ค่าเลี้ยงดู		ประเภท ①	เจ้าของ1 เช่า.....2 จ้าง.....3	ค่าเช่า บาท	ค่าน้ำมัน บาท	ที่ ครั้ง	จำนวนที่ ใช้ต่อครั้ง ระบุ	ราคา บาท/ หน่วย	ค่าใช้จ่าย รวม บาท
									บาท/ หน่วย	บาท/ หน่วย	ระบุ	มูลค่า (บาท)								
แรงงานในการเพาะกล้า																				
1. ไถดิน																				
2. คราด																				
3. หว่านเมล็ด																				
4. ใส่ปุ๋ยและสารเคมี																				
1. การเตรียมดินเพื่อปลูก																				
1.1) ไถตะ																				
1.2) ไถแปร (คราด/กลุ่ม)																				
1.3) ปล่อยหรือวิดน้ำเข้า/ออก																				
2. การย้ายกล้า (กรณีปลูกแบบปักดำ)																				
2.1) ถอนกล้า มัดกล้า																				
2.2) ย้ายกล้า																				
2.3) ปักดำ																				
3. การหว่านกล้า (กรณีปลูกแบบหว่าน)																				
4.การใช้สารเคมี																				
4.1)การใช้ยาคุมหญ้า																				
4.2)การใช้สารกำจัดวัชพืช																				
4.3)การใช้สารกำจัดหอย																				
4.4)การใช้สารกำจัดแมลง																				
4.5)การใช้สารกำจัดเชื้อรา																				
4.6)การใช้ฮอร์โมน																				
4.6.1) การใส่ปุ๋ยอินทรีย์/สูตร.....																				
4.6.2) การใส่ปุ๋ยอินทรีย์/สูตร.....																				
4.6.3) การใส่ปุ๋ย ยูเรีย																				
5. การกำจัดวัชพืชด้วยมือการให้น้ำ และ การตรวจแปลงนา																				
6. การเก็บเกี่ยวผลผลิต																				
7. การนวดข้าว																				
8.การตากแห้งลมมัตรวง																				
9. การขนย้ายไปตาก/ยุ้ง																				
10. การขนข้าวขึ้นรถ																				
11.การขนไปขาย																				

① ประเภทเครื่องจักร
 1 = รถไถเดินตาม 5 = ที่โยกพ่นยา
 2 = รถไถ 4 ล้อเล็ก 7.= รถนวด (รูต)
 3 = รถไถ 4 ล้อใหญ่ 8.=เครื่องฝัด
 4.= เครื่องสูบน้ำ 9 = เครื่องนวด
 5 = เครื่องพ่นยา 10 = รถเกี่ยวข้าว

4. ทรัพย์สิน

4.1 จำนวนเครื่องมือเครื่องจักรและทรัพย์สินที่เป็นเจ้าของ

รายการ	ปัจจุบันมี (ระบุจำนวน)	จำนวนปีที่ซื้อ ปี	มูลค่าตอนที่ซื้อ บาท	อายุการใช้งาน (ปี)	ค่าซ่อมแซมและบำรุงรักษาต่อปี บาท/ปี	รายได้จากการให้เช่า บาท/ปี	สัดส่วนที่ใช้กับนาข้าว (%)
1.1 หัวปัม เครื่องเบนซิน							
1.2 หัวปัม เครื่องดีเซล							
2. รถไถเดินตาม รวมคราด/ไถ							
3. ท่อสูบน้ำ รวมหัวสูบ							
4. ท่อสูบน้ำ ไม่รวมหัวสูบ							
5. ชุดพ่นยาฆ่าแมลง(สะพานหลัง)							
6. เครื่องพ่นยาฆ่าแมลง+สายยาง							
7. รถไถ 4 ล้อเล็ก							
8. รถไถ 4 ล้อใหญ่							
10. เครื่องนวดข้าว							
11. เทเลอร์ (อีแต่น)							
11. รถบรรทุก (ปิกอัพ)							
12. รถบรรทุก 6 ล้อใหญ่							
13. อื่นๆ (ระบุ)							

4.2 การกู้ยืมเงิน นอกเหนือจากเรื่องการศึกษาในระหว่าง 12 เดือนที่ผ่านมา สภาพหนี้สิน ไม่มีหนี้สิน มีหนี้สิน

ผู้กู้ยืม	วัตถุประสงค์			กู้เมื่อใด เดือน/ปี	สัญญาว่าจะ คืนเมื่อใด เดือน/ปี	จำนวนเงินที่กู้ยืม บาท/ครั้ง	แหล่งกู้ยืม	ดอกเบี้ย (%/ปี)	① วัตถุประสงค์ 1 = เพื่อการเกษตร 5 = ค่าเช่าที่ดิน 2 = เพื่อการบริโภค 6 = ทำธุรกิจอื่นๆ 3 = เพื่อค่ารักษาพยาบาล 7 = อื่นๆ (ระบุ) 4 = เพื่อซ่อมแซม/ต่อเติมบ้าน
	ลำดับ1	ลำดับ2	ลำดับ3						
รหัสสมาชิก				/	/				② แหล่งเงินกู้ 1 = ธนาคารต่างๆ และ ธกส. 3 = พ่อค้า 5 = สหกรณ์ 2 = ญาติ พี่น้อง เพื่อนบ้าน 4 = เจ้าของที่ดิน 6 = อื่นๆ (ระบุ)
			/	/					
			/	/					

5. การกระจายผลผลิต

3.4 การกระจายผลผลิตข้าวทั้งหมดที่ผลิตข้าวในปีการผลิต 2554/55

	ข้าวนาปรัง (กก.)	ข้าวนาปี (กก.)		ข้าวนาปรัง (กก.)	ข้าวนาปี (กก.)
1. ผลผลิตข้าวทั้งหมด					
2. ขาย *			5. แบ่งให้ลูกและญาติ		
3. เก็บไว้ทำพันธุ์			6. ใช้เลี้ยงสัตว์		
4. จ่ายเป็นค่าเช่าที่นาและค่าจ้างแรงงาน			7. เก็บไว้บริโภค		

3.4.1. การกระจายข้าวนาปี

การขายข้าว นาปี	ขายให้ใคร (ชื่อคน หรือ ชื่อสถานประกอบการ)	ลักษณะธุรกิจ ❶	นาปี (เก็บเกี่ยวเดือน.....)				❶ ลักษณะธุรกิจ 1. โรงสีข้าว 2. พ่อค้ารวบรวมท้องถิ่น 3. ตัวแทนโรงสี 4. ลานตากตัวแทนโรงสี 5. รถเกี่ยวข้าว 6. นายหน้ารถเกี่ยวข้าว 7. กลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์
			ปริมาณ (กก.)	ราคาต่อ กก. (บาท)	หักความชื้น (%_บาท)	ค่าใช้จ่ายในการขาย (บาท)	
ขายทันทีหลังเกี่ยว	1.						
	2.						
	3.						
2 เดือนหลังเกี่ยว	1.						
	2.						
	3.						
4 เดือนหรือมากกว่า	1.						
	2.						
	3.						

3.4.2. การกระจายข้าวนาปรัง

การขายข้าว นาปรัง	ขายให้ใคร (ชื่อคน หรือ ชื่อสถานประกอบการ)	ลักษณะธุรกิจ ❶	นาปรัง (เก็บเกี่ยวเดือน.....)				
			ปริมาณ (กก.)	ราคาต่อ กก. (บาท)	หักความชื้น (%_บาท)	ค่าใช้จ่ายในการขาย (บาท)	
ขายทันทีหลังเกี่ยว	1.						
	2.						
	3.						
2 เดือนหลังเกี่ยว	1.						
	2.						
	3.						
4 เดือนหรือมากกว่า	1.						
	2.						
	3.						

1. ลักษณะการขนส่งข้าวของท่านไปขาย

- ขนส่งเอง โดยใช้ รถเอง จ้างรถกระบะ 4 ล้อ จ้างรถอื่นๆ
- ผู้รับซื้อมารับซื้อที่นา รถเกี่ยวรับซื้อและขนไปขายเอง
- อื่นๆ ระบุ.....

2. เปรียบเทียบกับปีที่ผ่านๆ มา ในปีนี้ พบว่า เพิ่มขึ้น ลดลง คงที่ สาเหตุเนื่องมาจาก

- ปริมาณผลผลิตที่ได้รับ
- คุณภาพผลผลิตที่ได้รับ (%ความชื้น)
- ราคาขายที่ได้รับ
- รายได้จากการขายโดยรวม
- ต้นทุนการผลิตที่ใช้ไปในฤดูกาล
- รายได้ที่เหลือหลังหักต้นทุน (กำไร)

3. เกณฑ์ที่สำคัญที่สุดที่ท่านใช้ในการพิจารณาสถานที่ขายผลผลิต (เลือกตอบข้อที่สำคัญที่สุดเพียงข้อเดียว)

- ความคุ้นเคยกับผู้รับซื้อ ระยะทางขนส่งใกล้ ราคารับซื้อสูงกว่าที่อื่น
- สามารถต่อรองราคาได้ สะดวก อื่นๆ ระบุ.....

4. ท่านมีการทำข้อตกลงการซื้อขายกับผู้รับซื้อข้าวหรือไม่

- ไม่มี มี วิธีการทำข้อตกลงการซื้อขายคือ

5. ใครเป็นผู้กำหนดราคาขายที่ท่านได้รับ

- ท่าน (เจ้าของข้าว) กำหนดราคาเอง ผู้ซื้อ เป็นผู้กำหนด
- ต่อร์องราคา ราคาที่รัฐบาลประกาศ.....

6. ส่วนใหญ่ท่านทราบราคาซื้อขายเมื่อใด

- เมื่อนำไปขาย ก่อนนำไปขายจาก เพื่อนบ้าน ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ โทรศัพท์ถามผู้ซื้อ
- อินเทอร์เน็ต อื่นๆ.....

7. จากราคาที่ประกาศหน้าร้านรับซื้อท่านสามารถขายได้ตามราคาที่ประกาศหน้าร้านหรือไม่

- ไม่มีการประกาศราคาหน้าร้านที่รับซื้อ ได้ตามราคาที่ประกาศหน้าร้านที่รับซื้อ
- ได้สูงกว่าราคาที่ประกาศ ประมาณ..... บาท/กก. เพราะ
- ข้าวมีคุณภาพดี ปริมาณที่นำไปขายมีมาก เป็นลูกค้าประจำ อื่นๆ ระบุ.....
- ได้ต่ำกว่าราคาที่ประกาศ ประมาณ..... บาท/กก. เพราะ
- คุณภาพข้าวไม่ดี เนื่องจาก..... อื่นๆ ระบุ.....

8. จากข้อ 7 เมื่อมีปัญหา นำข้าวไปขายแล้วได้ราคาต่ำกว่าราคาที่ประกาศหน้าร้านรับซื้อหรือราคาที่ต้องการขาย ท่านทำอย่างไร

- ไม่ทำอะไร ได้ราคาเท่าไรก็พอใจ ต่อร์องราคากับผู้ซื้อ นำไปขายที่อื่นๆ เช่น.....
- เก็บไปขายครั้งต่อไป อื่นๆ ระบุ.....

9. ท่านคิดว่าราคาที่ท่านขายในปัจจุบันมีความเหมาะสมหรือไม่

- เหมาะสม เพราะ.....
- ไม่เหมาะสม เพราะ

10. ท่านคิดว่าควรใช้วิธีการแบบใดเพื่อให้ได้ราคาที่เหมาะสม

ปัญหาและความต้องการช่วยเหลือ

1. ปัจจุบันท่านได้รับการสนับสนุนด้านการทำนาหน่วยงานใดบ้าง
 - ไม่ได้รับ
 - ได้รับจากหน่วยงาน.....สนับสนุนเรื่อง.....
2. ท่านต้องการได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมในเรื่องใดอีกบ้าง เรียงลำดับตามความต้องการ ที่สำคัญ 3 ลำดับ
 - 1)
 - 2)
 - 3)
3. ปัญหาการผลิตข้าวที่สำคัญคือ (เลือกตอบได้หลายข้อ) ไม่มีปัญหา มีปัญหา คือ

<u>ปัญหาที่เกิดขึ้น</u>	<u>ความต้องการ</u>
<input type="checkbox"/> โรค
<input type="checkbox"/> ป่วย
<input type="checkbox"/> ข้อมูล / ความรู้
<input type="checkbox"/> เงินทุน
<input type="checkbox"/> ผลผลิต
<input type="checkbox"/> พื้นที่ปลูก
<input type="checkbox"/> แรงงาน
4. ปัญหาการตลาดข้าวที่สำคัญคือ (เลือกตอบได้หลายข้อ) ไม่มีปัญหา มีปัญหา คือ

<u>ปัญหาที่เกิดขึ้น</u>	<u>ความต้องการ</u>
<input type="checkbox"/> การขนส่ง
<input type="checkbox"/> ราคา
<input type="checkbox"/> แหล่งรับซื้อ (ตลาด)
<input type="checkbox"/> ความรู้ด้านการตลาด
<input type="checkbox"/> อื่นๆ
5. ท่านเคยขายข้าวในโครงการรับจำนำข้าวหรือไม่
 - ไม่เคย เพราะ.....
 - เคย และรู้สึก
 - พอใจ เพราะ.....
 - ไม่พอใจ เพราะ.....
6. หากท่านเคยเข้าโครงการ ท่านมีปัญหาอะไรบ้างจากการเข้าร่วมโครงการ
 - ไม่ได้รับราคาตามที่รัฐบาลประกาศ เพราะ.....
 - โรงสีที่เข้าร่วมโครงการไม่ยอมรับข้าว
 - ไม่มีโรงสีในพื้นที่ใกล้เคียงเข้าร่วมโครงการ โรงสีที่เข้าร่วมไกลที่สุดระยะทาง.....กิโลเมตรจากที่นา

จากตัวเลือกปัญหาการตลาดในข้อที่แล้ว ท่านคิดว่าปัญหาใดสำคัญสำหรับท่านที่สุด

5. เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการขายข้าวท่านจะปรึกษาใคร (เลือกตอบได้หลายข้อ)
- เพื่อนเกษตรกร ร้านขายปัจจัยการผลิต เจ้าหน้าที่รัฐจากหน่วยงาน.....
- เจ้าหน้าที่ สกย. ผู้รู้ด้านยางในชุมชน ชื่อ..... อื่นๆ ระบุ.....
6. ท่านคิดว่าปัญหาในข้อใดเป็นอุปสรรคที่สำคัญที่สุดในการทำงานของท่าน (เลือกข้อที่สำคัญที่สุดเพียงข้อเดียว)
- ขาดการช่วยเหลือหรือไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการต้องการความช่วยเหลือสนับสนุนเรื่อง ...
- ปัญหาการผลิต ปัญหาการตลาด อื่นๆ ระบุ.....
7. ปัจจุบันท่านมีความพึงพอใจในอาชีพของท่านในระดับใด
- พอใจมาก พอใจปานกลาง ไม่พอใจ อื่นๆ โปรดระบุ.....
- สาเหตุเพราะ.....
8. ความต้องการขยายพื้นที่ปลูกข้าว
- ไม่ต้องการเพราะ ขนาดที่ดินมีจำกัด แรงงานไม่พอ มีทุนน้อย อื่นๆ โปรดระบุ....
- ต้องการเพราะ มีตลาดรองรับ มีรายได้เพิ่มขึ้น พอใจราคาที่ได้รับ อื่นๆ
- ต้องการ แต่มีข้อจำกัดคือ.....
9. ภายใน 5 ปี ท่านมีแผนจะเปลี่ยนที่นาของท่านเป็นสวนยางหรือสวนปาล์มหรือไม่ ไม่มี มี คือ
- เปลี่ยนไปปลูกยาง.....ไร่ เปลี่ยนไปปลูกปาล์ม.....ไร่
10. ท่านต้องการให้ลูกหลานท่านสืบต่ออาชีพทำนาหรือไม่
- สืบทอดต่อ เพราะ.....
- ไม่สืบทอดต่อ เพราะ.....

แบบสัมภาษณ์ผู้รวบรวมท้องถิ่น

1. ชื่อ..... เพศ..... อายุ.....ปี
ระดับการศึกษา..... อาชีพหลัก..... อาชีพรอง.....
2. เริ่มเป็นผู้รวบรวมข้าวเมื่อปี พ.ศ.....
3. ลักษณะของการประกอบการ
 - 3.1 เป็นนายหน้าให้โรงสี ชื่อ.....
 - 3.2 เป็นผู้รวบรวมอิสระ
 - 3.3 เป็นเจ้าของรถเกี่ยว/รวบรวมข้าว
4. ท่านมีลานตากข้าวของตัวเองหรือไม่
5. พื้นที่รวบรวมข้าวเปลือกของท่านมีรัศมีจากบ้านกี่ กิโลเมตร.....
อยู่ในพื้นที่ตำบลใดบ้าง
 - 1.....
 - 2.....
 - 3.....
 - 4.....
6. ในปีล่าสุด (ปีที่เหตุการณ์ปกติ) ท่านรวบรวมข้าวได้ทั้งหมด..... ตัน
เป็นข้าวภายในจังหวัด..... ตัน ข้าวจากต่างจังหวัด..... ตัน
7. ในจำนวนข้าวที่รวบรวมได้เป็นข้าวนาปี ตัน
 - 7.1 พันธุ์พื้นเมือง..... ตัน

พันธุ์.....	จำนวน.....	ตัน
พันธุ์.....	จำนวน.....	ตัน
พันธุ์.....	จำนวน.....	ตัน
 - 7.2 ข้าวพันธุ์ใหม่..... ตัน

พันธุ์.....	จำนวน.....	ตัน
พันธุ์.....	จำนวน.....	ตัน
พันธุ์.....	จำนวน.....	ตัน
8. เป็นข้าวนาปรัง..... ตัน ประกอบด้วย

พันธุ์.....	จำนวน.....	ตัน
พันธุ์.....	จำนวน.....	ตัน
พันธุ์.....	จำนวน.....	ตัน
9. ในการดำเนินการรับซื้อ/รวบรวมข้าวท่านมีต้นทุนในการดำเนินการอะไรบ้าง
 - 9.1 ค่าจ้างแรงงาน..... บาท/ฤดู..... บาท/ปี
 - 9.2 ค่าน้ำมัน/ค่าขนส่ง..... บาท/ฤดู..... บาท/ปี
 - 9.3 การสูญเสียน้ำหนักจากการเก็บเกี่ยว (มี / ไม่มี)
ถ้ามี คิดเป็นร้อยละ..... ของน้ำหนักข้าวที่รวบรวมได้
 - 9.4 ค่าเก็บรักษา

ค่าไฟฟ้า.....	บาท/ฤดู.....	บาท/ปี
ค่าเช่าโกดัง.....	บาท/ฤดู.....	บาท/ปี
 - 9.5 ค่าเช่าลานตาก..... บาท/ฤดู..... บาท/ปี

10. ท่านมีเกณฑ์ในการกำหนดราคาการรับซื้อข้าวอย่างไร (เรียงลำดับความสำคัญ)
- พันธุ์ข้าว อย่างไร.....
 - ระดับความชื้น อย่างไร.....
 - ราคาขาย อย่างไร
11. หลังจากรวบรวมข้าวได้แล้วท่านขายทันทีหรือไม่
- ขายทันที
 - เก็บไว้ก่อนประมาณ..... เพื่อ.....
12. ข้าวที่ท่านรวบรวมได้ท่านส่งขายต่อให้ใครบ้าง
- 12.1 โรงสีในจังหวัด.....ต้น
- 1) ชื่อโรงสี..... สัดส่วน% โทรศัพท์.....
 - 2) ชื่อโรงสี..... สัดส่วน% โทรศัพท์.....
 - 3) ชื่อโรงสี..... สัดส่วน% โทรศัพท์.....
- 12.2 โรงสีต่างจังหวัด.....ต้น
- 1) ชื่อโรงสี..... สัดส่วน% โทรศัพท์.....
 - 2) ชื่อโรงสี..... สัดส่วน% โทรศัพท์.....
 - 3) ชื่อโรงสี..... สัดส่วน% โทรศัพท์.....
- 12.3 กลุ่มเกษตรกร.....ต้น
- 1) ชื่อ..... สัดส่วน% โทรศัพท์.....
 - 2) ชื่อ..... สัดส่วน% โทรศัพท์.....
13. ท่านมีเกณฑ์ในการเลือกขายข้าวให้กับผู้ซื้ออย่างไร
- ให้ราคาดี - ขายโรงสีที่เป็นนายหน้า
 - สนับสนุนค่าขายกันมานาน - สะดวก
 - เป็นโรงสีที่อยู่ในโครงการรับจำนำ
14. โครงการรับจำนำข้าวมีผลกระทบต่อการดำเนินกิจการของท่านหรือไม่
- กระทบ อย่างไร.....
 - ไม่กระทบ เพราะ.....
15. ปัญหาอุปสรรคที่ท่านประสบ
- | | ลักษณะปัญหา | ความต้องการช่วยเหลือ |
|-----------------------|-------------|----------------------|
| 15.1 ด้านราคาข้าว | | |
| 15.2.ด้านการขนส่ง | | |
| 15.3.ด้านคุณภาพข้าว | | |
| 15.4.ด้านอำนาจต่อรอง | | |
| 15.5.ด้านนโยบายของรัฐ | | |

ภาคผนวก ข
ตารางผลการวิเคราะห์

ต้นทุนผลตอบแทนการผลิตข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสง

ข้าวพันธุ์ไม่ไวต่อช่วงแสง	พื้นที่			โครงสร้างต้นทุน		
	นาหลัง น้ำท่วม (บาท/ไร่)	นาชล ประทาน (บาท/ไร่)	เฉลี่ย (บาท/ไร่)	นาหลัง น้ำท่วม (%)	นาชล ประทาน (%)	เฉลี่ย (%)
1. ต้นทุนผันแปร	3,665.90	3,589.20	3,629.64	81.54	81.33	81.44
1.1 ต้นทุนค่าแรงงาน	1,750.70	1,744.90	1,747.96	38.94	39.54	39.22
<i>ค่าแรงงานคน</i>	<i>456.30</i>	<i>383.60</i>	<i>421.93</i>	<i>10.15</i>	<i>8.69</i>	<i>9.47</i>
<i>ค่าแรงงานเครื่องจักร</i>	<i>1,294.40</i>	<i>1,361.30</i>	<i>1,326.03</i>	<i>28.79</i>	<i>30.85</i>	<i>29.75</i>
1.2 ค่าปัจจัยการผลิต	1,915.20	1,844.30	1,881.68	42.60	41.79	42.22
<i>เมล็ดพันธุ์</i>	<i>533.30</i>	<i>480.50</i>	<i>508.34</i>	<i>11.86</i>	<i>10.89</i>	<i>11.41</i>
<i>ปุ๋ยเคมี</i>	<i>1,138.70</i>	<i>1,189.30</i>	<i>1,162.62</i>	<i>25.33</i>	<i>26.95</i>	<i>26.09</i>
<i>สารเคมีกำจัดศัตรูพืช</i>	<i>220.80</i>	<i>174.50</i>	<i>198.91</i>	<i>4.91</i>	<i>3.95</i>	<i>4.46</i>
<i>ค่าน้ำมัน</i>	<i>22.40</i>	<i>0.00</i>	<i>11.81</i>	<i>0.50</i>	<i>0.00</i>	<i>0.27</i>
2. ต้นทุนคงที่	829.70	824.00	827.01	18.46	18.67	18.56
2.1 ค่าเสื่อมอุปกรณ์	109.90	91.30	101.11	2.44	2.07	2.27
2.2 ค่าใช้ที่ดิน	500.00	550.00	523.64	11.12	12.46	11.75
2.3 ค่าเสียโอกาสของต้นทุนคงที่	219.80	182.70	202.26	4.89	4.14	4.54
3. รวมต้นทุนทั้งหมด	4,495.60	4,413.20	4,456.65	100.00	100.00	100.00
3.1 ต้นทุนที่เป็นเงินสด	3,377.30	3,334.80	3,357.21	75.12	75.56	75.33
3.2 ต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสด	1,118.30	1,078.40	1,099.44	24.88	24.44	24.67
4. รายได้ในปี (บาท/ไร่/ฤดู)	5,715.84	5,034.44	5,393.72			
4.1 ผลผลิต (กก./ไร่)	732.80	639.70	688.79			
4.2 ราคาข้าว (บาท/กก.)	7.80	7.87	7.83			
4.3 ต้นทุน (บาท/กก.)	6.13	6.90	6.50			
5. ผลตอบแทน (บาท/ไร่/ฤดู)	1,220.24	621.24	937.08			

ต้นทุนผลตอบแทนการผลิตข้าวพันธุ์ไวต่อช่วงแสง

ข้าวพันธุ์ไวต่อช่วงแสง	พื้นที่			โครงสร้างต้นทุน		
	นาหลัง น้ำท่วม (บาท/ไร่)	นาชล ประทาน (บาท/ไร่)	เฉลี่ย (บาท/ไร่)	นาหลัง น้ำท่วม (%)	นาชล ประทาน (%)	เฉลี่ย (%)
1. ต้นทุนผันแปร	3,623.40	3,352.50	3,495.34	81.77	79.92	80.92
1.1 ต้นทุนค่าแรงงาน	1,647.30	1,735.10	1,688.81	37.18	41.36	39.10
<i>ค่าแรงงานคน</i>	<i>344.20</i>	<i>424.90</i>	<i>382.35</i>	<i>7.77</i>	<i>10.13</i>	<i>8.85</i>
<i>ค่าแรงงานเครื่องจักร</i>	<i>1,303.10</i>	<i>1,310.20</i>	<i>1,306.46</i>	<i>29.41</i>	<i>31.23</i>	<i>30.25</i>
1.2 ค่าปัจจัยการผลิต	1,976.10	1,617.40	1,806.53	44.60	38.56	41.82
<i>เมล็ดพันธุ์</i>	<i>550.00</i>	<i>550.00</i>	<i>550.00</i>	<i>12.41</i>	<i>13.11</i>	<i>12.73</i>
<i>ปุ๋ยเคมี</i>	<i>1,240.10</i>	<i>940.50</i>	<i>1,098.47</i>	<i>27.99</i>	<i>22.42</i>	<i>25.43</i>
<i>สารเคมีกำจัดศัตรูพืช</i>	<i>169.20</i>	<i>126.90</i>	<i>149.20</i>	<i>3.82</i>	<i>3.03</i>	<i>3.45</i>
<i>ค่าน้ำมัน</i>	<i>16.80</i>	<i>0.00</i>	<i>8.86</i>	<i>0.38</i>	<i>0.00</i>	<i>0.21</i>
2. ต้นทุนคงที่	807.70	842.30	824.06	18.23	20.08	19.08
2.1 ค่าเสื่อมอุปกรณ์	87.90	109.60	98.16	1.98	2.61	2.27
2.2 ค่าใช้ที่ดิน	500.00	550.00	523.64	11.28	13.11	12.12
2.3 ค่าเสียโอกาสของต้นทุนคงที่	219.80	182.70	202.26	4.96	4.36	4.68
3. รวมต้นทุนทั้งหมด	4,431.10	4,194.80	4,319.39	100.00	100.00	100.00
3.1 ต้นทุนที่เป็นเงินสด	3,382.60	3,011.40	3,207.12	76.34	71.79	74.25
3.2 ต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสด	1,048.50	1,183.40	1,112.27	23.66	28.21	25.75
4. รายได้นาปี (บาท/ไร่ฤดู)	4,927.75	4,914.07	4,921.28			
4.1 ผลผลิต (กก./ไร่)	518.71	517.27	518.03			
4.2 ราคาข้าว (บาท/กก.)	9.50	9.50	9.50			
4.3 ต้นทุน (บาท/กก.)	8.54	8.11	8.34			
5. ผลตอบแทน (บาท/ไร่/ฤดู)	496.65	719.26	601.88			

การกระจายผลผลิตข้าวพันธุ์ไวต่อช่วงแสงของเกษตรกร ปีการเพาะปลูก 2554/2555

การกระจายผลผลิตข้าวเปลือก				
ข้าวไวต่อช่วงแสง	นาหลังน้ำท่วม	นาชลประทาน	รวม	ร้อยละ
ผลผลิตทั้งหมด	452,180.26	552,216.76	1,004,397.02	100.00
บริโภค	90,436.05	110,443.35	200,879.40	20.00
พันธุ์	22,609.01	27,610.84	50,219.85	5.00
โรงสี	54,261.63	66,266.01	120,527.64	12.00
ผู้รวบรวมท้องถิ่น	284,873.56	347,896.56	632,770.12	63.00
แปรรูป				
ข้าวเปลือกที่เข้าสู่โรงสี	339,135.19	414,162.57	753,297.76	100.00
ข้าวสาร	186,524.36	227,789.41	414,313.77	55.00
ปลายข้าว	50,870.28	62,124.39	112,994.66	15.00
รำ	33,913.52	41,416.26	75,329.78	10.00
แกลบ	67,827.04	82,832.51	150,659.55	20.00
การกระจายผลผลิตข้าวสาร				
ข้าวสารทั้งหมด	186,524.36	227,789.41	414,313.77	100.00
พ่อค้านอกพื้นที่	14,921.95	18,223.15	33,145.10	8.00
โรงงานแป้ง	46,631.09	56,947.35	103,578.44	25.00
ร้านขายปลีก	37,304.87	45,557.88	82,862.75	20.00
ร้านขายส่ง	87,666.45	107,061.02	194,727.47	47.00

การกระจายผลผลิตข้าวพันธุ์ไม่วิโตช่วงแสงของเกษตรกร ปีการเพาะปลูก 2554/2555

การกระจายผลผลิตข้าวเปลือก				
ข้าวไม่วิโตช่วงแสง	นาหลังน้ำท่วม	นาชลประทาน	รวม	ร้อยละ
ผลผลิตทั้งหมด	638,811.07	682,918.13	1,321,729.20	100.00
พันธุ์	31,940.55	34,145.91	66,086.46	5.00
โรงสี	121,374.10	129,754.45	251,128.55	19.00
ผู้รวบรวมท้องถิ่น	485,496.41	519,017.78	1,004,514.20	76.00
แปรรูป				
ข้าวเปลือกที่เข้าสู่โรงสี	606,870.52	648,772.23	1,255,642.74	100.00
ข้าวสาร	333,778.79	356,824.72	690,603.51	55.00
ปลายข้าว	91,030.58	97,315.83	188,346.41	15.00
รำ	60,687.05	64,877.22	125,564.27	10.00
แกลบ	121,374.10	129,754.45	251,128.55	20.00
การกระจายผลผลิตข้าวสาร				
ข้าวสารทั้งหมด	333,778.79	356,824.72	690,603.51	100.00
พ่อค้านอกพื้นที่	133,511.51	142,729.89	276,241.40	40.00
โรงงานแป้ง	170,227.18	181,980.61	352,207.79	51.00
ร้านขายส่ง	30,040.09	32,114.23	62,154.32	9.00

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - สกุล นายณัฐวัฒน์ ทองคำ
 รหัสประจำตัวนักศึกษา 5345521029
 วุฒิการศึกษา
 วุฒิ ชื่อสถาบัน ปีที่สำเร็จการศึกษา
 ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 2551

ทุนการศึกษา (ที่ได้รับระหว่างการการศึกษา)

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก สถาบันคลังสมองของชาติ และสำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภายใต้ชุดโครงการ “การเสริมสร้างความเข้มแข็งงานวิจัยเชิงนโยบายเกษตร”

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

ตำแหน่ง	สถานที่ทำงาน	ปีที่ทำงาน
Huawei SparePart Admin	บริษัท หัวเหว่ยเทคโนโลยี จำกัด	2555 - ปัจจุบัน
เจ้าหน้าที่ธุรการ	วิทยาลัยสหวิทยาการเพื่อการพัฒนา	2553 - 2555
เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์	วิทยาลัยเฉลิมกาญจนา นครศรีฯ	2551 - 2553

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

นายณัฐวัฒน์ ทองคำ วีระศักดิ์ คงฤทธิ์ . 2556. เศรษฐกิจการผลิตและก ารตลาดข้าวเปลือกใน
 จังหวัดพัทลุง . การประชุมวิชาการระดับชาติด้านการบริหารจัดการครั้งที่ 5.
 (25 พฤษภาคม 2556) ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คณะวิทยาการจัตก าร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ .
 หน้า 208-221